کتیبه های پهلوی اشکانی
(پارتی)

دفتر دوم

پازینه
موسسه فرهنگی و انتشاراتی

دکتر داریوش اکبرزاده

موزه ملی ایران

اکبرزاده ، داریوش، ۱۳۴۷-
کتیبه های پهلوی اشکانی (پارتی) (با طراحی گرافیکی) / نگارش داریوش اکبرزاده .- تهران : پازینه ، ۱۳۸۲ .
۸۸ ص. : مصور ، نمونه .
۲۰۰۰۰ ریال ISBN 964-5722-74-8:
فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه .
نمایه.
کتیبه های پهلوی - - ترجمه شده به فارسی .
کتیبه های اشکانی — ترجمه شده به فارسی .
الف . عنوان .
۲ک ۷ الف / PIR ۱۸۶۵ ۰۵۴۷/ ۰ / فا ۸
کتابخانه ملی ایران ۱۳۲۵۳ – ۸۲ م

- **کتیبه های پهلوی اشکانی (پارتی)** دفتر دوم.
- **نگارش :** دکتر داریوش اکبرزاده.
- **ناشر:**مؤسسه فرهنگی انتشاراتی پازینه.
- **گرافیست (خط اشکانی):** مریم حسن خانی.
- **طراح جلد:** مریم حسن خانی.
- **حروف چین :** معصومه احمدی.
- **چاپ :** نخست.
- **عکس روی جلد:**سردر به دست آمده از هترا: موزه ی مترو پولیتن.
- **عکس پشت جلد:** تندیس اشکانی شمی:موزه ی ملی ایران.
- **لیتو گرافی :** آبرنگ؛ تلفن : ٦٤١١١٧١
- **چاپ و صحافی :** شرکت چاپ و انتشارات علمی و فرهنگی کتیبه.
- **چاپ نخست :** ۱۳۸۲.
- **شمارگان :**۳۰۰۰ جلد.
- **قیمت :** ۲۰۰۰۰ ریال.
- **نشانی :** تهران ، بزرگراه کردستان ، خ ۲۸ غربی ، پلاک ۶۶ ، کد پستی ۱۴۳۷۷. تلفن : ۸۰۰۶۶۲۶ ، ۰۹۱۱۲۰۵۴۰۹۸

شماره شابک : ۸-۷۴-۵۷۲۲-۹۶۴

* هرگونه بهره برداری از کتیبه های طراحی شده و عکس ها منوط به اخذ مجوز از نگارنده و یا مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی پازینه است.

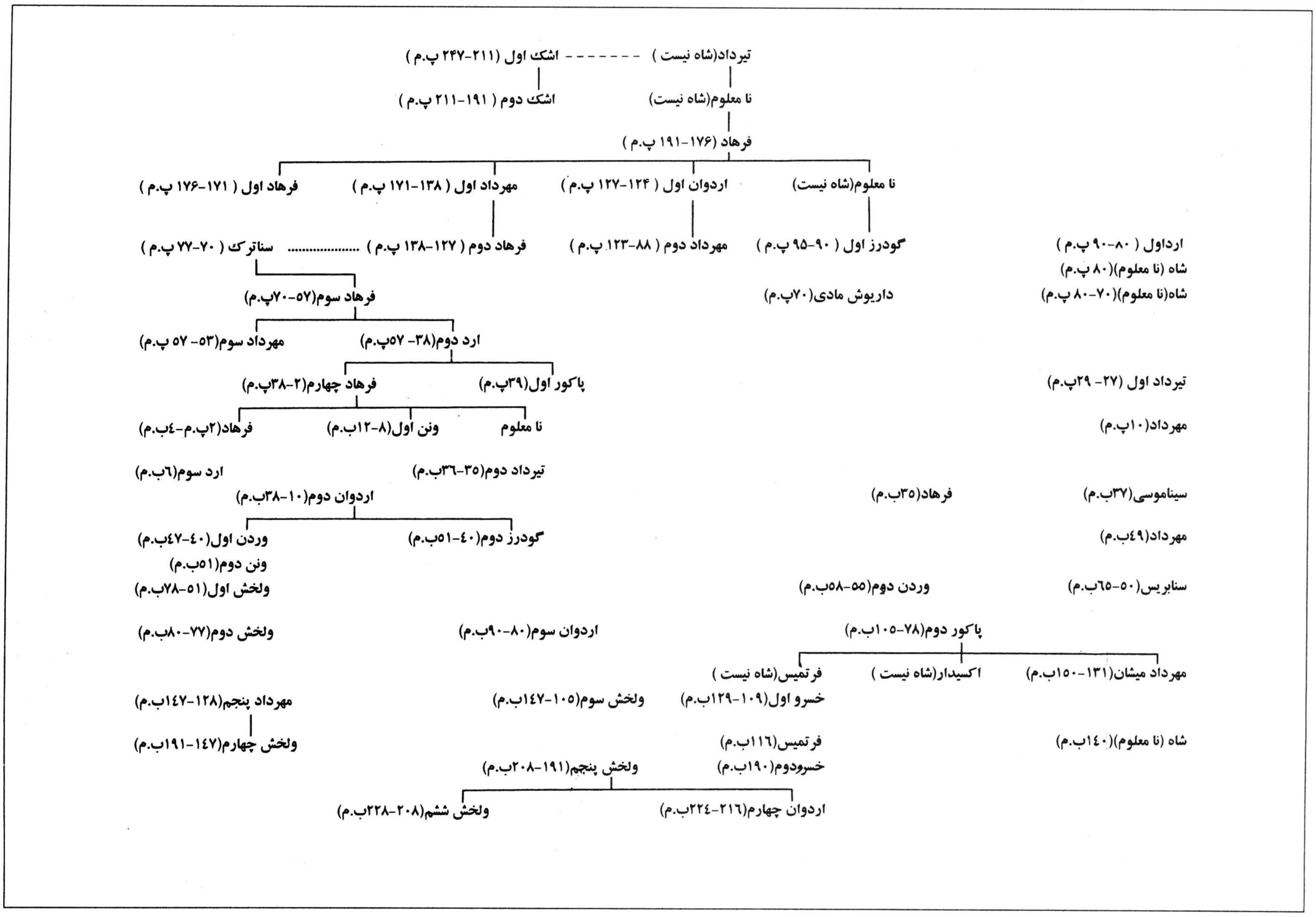
تیرداد(شاه نیست)
اشک اول (۲۱۱-۲۴۷ پ.م)
نا معلوم(شاه نیست)
اشک دوم (۱۹۱-۲۱۱ پ.م)
فرهاد (۱۷۶-۱۹۱ پ.م)
نا معلوم(شاه نیست)
اردوان اول (۱۲۴-۱۲۷ پ.م)
مهرداد اول (۱۳۸-۱۷۱ پ.م)
فرهاد اول (۱۷۱-۱۷۶ پ.م)
ارداول (۸۰-۹۰ پ.م)
گودرز اول (۹۰-۹۵ پ.م)
مهرداد دوم (۸۸-۱۲۳ پ.م)
فرهاد دوم (۱۲۷-۱۳۸ پ.م)
سناترک (۷۰-۷۷ پ.م)
شاه (نا معلوم)(۸۰ پ.م)
شاه(نا معلوم)(۷۰-۸۰ پ.م)
داریوش مادی(۷۰پ.م)
فرهاد سوم(۵۷-۷۰پ.م)
ارد دوم(۳۸- ۵۷پ.م)
مهرداد سوم(۵۳- ۵۷ پ.م)
تیرداد اول (۲۷- ۲۹پ.م)
پاکور اول(۳۹پ.م)
فرهاد چهارم(۲-۳۸پ.م)
مهرداد(۱۰پ.م)
نا معلوم
ونن اول(۸-۱۲ب.م)
فرهاد(۲پ.م-٤ب.م)
تیرداد دوم(۳۵-۳٦ب.م)
ارد سوم(٦ب.م)
سیناموسی(۳۷ب.م)
فرهاد(۳۵ب.م)
اردوان دوم(۱۰-۳۸ب.م)
مهرداد(٤۹ب.م)
گودرز دوم(٤۰-٥۱ب.م)
وردن اول(٤۰-٤۷ب.م)
ونن دوم(٥۱ب.م)
سنابریس(٥۰-٦٥ب.م)
وردن دوم(٥٥-٥۸ب.م)
ولخش اول(٥۱-۷۸ب.م)
پاکور دوم(۷۸-۱۰۵ب.م)
اردوان سوم(۸۰-۹۰ب.م)
ولخش دوم(۷۷-۸۰ب.م)
مهرداد میشان(۱۳۱-۱٥۰ب.م)
اکسیدار(شاه نیست)
فرتمیس(شاه نیست)
خسرو اول(۱۰۹-۱۲۹ب.م)
ولخش سوم(۱۰٥-۱٤۷ب.م)
مهرداد پنجم(۱۲۸-۱٤۷ب.م)
شاه (نا معلوم)(۱٤۰ب.م)
فرتمیس(۱۱٦ب.م)
ولخش چهارم(۱٤۷-۱۹۱ب.م)
خسرودوم(۱۹۰ب.م)
ولخش پنجم(۱۹۱-۲۰۸ب.م)
اردوان چهارم(۲۱٦-۲۲٤ب.م)
ولخش ششم(۲۰۸-۲۲۸ب.م)

سخن نگارنده:

کتابی که پیشکش پژوهشگران و خوانندگان ارجمند می‌گردد و عنوان " کتیبه‌های پارتی" را دارد، در ادامه‌ی روند چاپ کتیبه‌های ایرانی است که پیش از این جلد نخست آن با عنوان" کتیبه‌های پهلوی" به چاپ رسید. درخویشکاریِ معرفی و پژوهش یادگارهای کهن نبشتاری ایرانی وانیرانیِ هم‌پیوند با فرهنگ و تمدن ایرانی به وسیله‌ی سازمان میراث فرهنگی هیچ گمانی نیست ، اما به این مهم پیشتر پرداخته نشده است .

در این کتاب برای نخستین بار از شیوه‌ی" طراحی گرافیکی" کتیبه‌ها استفاده می‌شود . هر چند طراح نشانه‌های نبشتاریِ پارتی این کتاب خانم مریم حسن‌خانی ، دانشجوی بسیار سخت کوش و علاقمند به فرهنگ ایران باستان ، با خط پارتی آشنا نبود و دیدن کار او و بازنگری و دقت در نحوه‌ی پیوند حرف-ها در جای خود زمان‌بُر بود ، اما این مهم نیز پس از مدتی به خوبی انجام شد . یکی از بارزترین ویژگی ارزشمند این کار آسان نمودن "آموزش خط" به دانشجویان و علاقمندان است . در این کتاب تلاش بر این بوده است تا قلم دبیران گوناگون کتیبه‌ها همان گونه که در استنساخ‌های معتبر آمده است، طراحی شود ؛ به سخنی دیگر در طراحی حرف‌ها ، پایه و اسا س بر چگونگی قلم نویسنده‌ی هر کتیبه است . هم چنین در طراحی کتیبه‌ی بسیار مهم کعبه‌ی زرتشت ، پایه و اساس بر قالب‌گیری این کتیبه نیز بوده است و واژه‌های بازسازی شده دراین متن و دیگر متن ها را با رنگی دیگر و در حرف نویسی به شکل ایتالیک آورده‌ایم . در این کتاب کتیبه ها بر اساس کوتاهی و بلندی قرار گرفته‌اند . از آن روی که کتیبه‌ی شاپور در کعبه‌ی زرتشت دارای زیرنویس‌های زیادی بود و کتیبه‌ی آرمازی نیز نخستین بار در کشور به وسیله ی اینجانب معرفی می‌گردد و ناچار به آوردن یادداشت‌هایی بودم، تنها در مورد این دو کتیبه همه‌ی زیر نویس‌ها را زیر عنوان بخشی به نام" یادداشت‌ها" در پایان همان کتیبه‌ها آورده ام.کتیبه ی آرمازی را هم به شکل طراحی نیبرگ آورده ام که بر این باور است که این کتیبه به الفبایی نوشته شده است که نه به الفبای کتیبه های پارتی و نه به الفبای کتیبه های ساسانی مانند است، بلکه الفبای ارمنی معمولی است[1]؛هم شکل بازسازی و طراحی شده‌ی پارتی آن بر اساس حرف نویسی ژینیو می آید. از آنجا که تاریخ ذکر شده در کتیبه‌ی اردوان یعنی ۴۶۲ اشکانی به وسیله ی بسیاری از پژوهشگران ذکر شده و اینجانب با توجه به در اختیار داشتن این کتیبه در موزه‌ی ملی با هیچ وسیله‌ای نتوانستم این تاریخ را ببینم، تنها به آوردن متن اصلی اکتفا واز پیروی چشم بسته خودداری نموده‌ام. جالب اینجاست که بسیاری از پژوهشگران گمان کرده‌اند که این تاریخ در انتهای مطلب آمده است و در برگردان این کتیبه این روند را پذیرفته‌اند.هم چنین در نوشته‌ی سمت راست این کتیبه در سطر نهم به گمانی واژه‌ی SPRA =dipīwar "دبیر" قابل دیدن است . در بازسازی کتیبه‌ی شاه نرسی در پایکولی ، کار هومباخ پایه قرار گرفته است .این کتیبه را به بهانه‌ی ژرفای آسیب دیدگی تنها به گونه‌ی حرف نویسی در کنار متن بازسازی شده آورده‌ام .به دلیل عدم دسترسی به متن استنساخ قابل اعتماد از کتیبه‌ی سر پل ذهاب ، تنها شکل طراحی شده‌ی این کتیبه بر اساس قرائت گروپ آورده شده است. هم چنین به همین بهانه برای کتیبه‌ی اردوان تنها به آوردن عکس آن اکتفا شده است. کتیبه‌های این کتاب دارای پیشینه پژوهشی نیستند ، زیرا پیشینه‌ی پژوهشی برخی از این کتیبه‌ها در جلد نخست یعنی " کتیبه‌های پهلوی " آمده است و برخی دیگر نیز در جلد دوم کتیبه‌های پهلوی معرفی خواهند شد .

بی‌گمان با گرفتاری‌های گوناگون بنده ، اگر یاوری های عزیزانم نمی‌بود ، هرگز این کار به چاپ نمی رسید ؛ در اینجا بنا به خویشکاری ، پاک‌ترین درودها و سپاس‌های اندرونی خود را پیشکش این عزیزان و بزرگواران می‌نمایم :

از جناب آقای محمد رضا کارگر مدیر ارزشمند موزه‌ی ملی ایران که همواره مرا مورد لطف و یاوری ویژه‌ی خود قرار داده و به خوبی زمینه‌ی "کارهای پژوهشی" و" امید" را در موزه‌ی ملی فراهم نموده‌اند .

۱- اکبرزاده،داریوش: ۱۳۸۲،زیر چاپ.

از استاد دانشمندم جناب آقای دکتر محمود طاووسی استاد سرشناس ایران‌شناسی که همچون پیش هم لطف خود را به این حقیر مبذول فرمودند و هم منابع ارزشمند و نایابی را در اختیارم نهادند.

از جناب آقای دکتر رواقی استاد استادان و استادِ فوق برجسته ادب پارسی که هم مدیون محبت و مهربانی‌اش هستم و هم در یادداشت شماره ی ۱۳۷ کتیبه‌ی کعبه زرتشت تمام شاهدهای ادبی را در اختیارم نهادند.

از جناب آقای احمد چایچی امیر خیز ، معاون پژوهشی موزه‌ی ملی ایران که همواره پژوهشگران را یاور بوده اند .

از سرکار خانم مریم حسن‌خانی همکار بسیار خوبم که با علاقه وپیگیری پیوسته‌ی خود هیچگاه مرا تنها نگذاشتند و بدون یاوری ایشان این کار به فرجام نمی رسید . بی گمانم که ابتکار و علاقه‌ی خانم مریم حسن‌خانی سر آغاز فصلی جدید در پژوهش‌های هم پیوند با کتیبه های ایرانی خواهد بود.

از سرکار خانم معصومه احمدی همکار بسیار پر تلاش و صمیمی که زحمتِ گران نگار - رایانه ای این کتاب را بر عهده گرفتند و مرا همواره فراتر از چهارچوب اداری یاور بودند. بی گمان اگر یاوری ایشان نیز نمی بود ، این کار هرگز به پایان نمی رسید .

از دوست دانشمند و بسیار نازنینم جناب آقای دکتر تورج دریایی استاد دانشگاه فولرتون و کالیفرنیای آمریکا که تنها ایشان با لطف ویژه‌ی خود مقاله‌ی نیبرگ را در مورد کتیبه‌ی" آرمازی " گرجستان از آمریکا برایم فرستادند پیش از این، پیگیری‌های انجام شده از طریق سفارت گرجستان و دیگر دوستان ساکن در اروپا و آمریکا ره به جایی نبرده بود .

از همکاران بسیار صمیمی و مهربانم در کتابخانه‌ی موزه‌ی ملی ، جناب آقای ریاضی مدیر کتابخانه سرکار بانو شیرخدا ، سرکار بانو زالی زاده و آقای رنجبر که همواره وامدار لطف و بزرگواریشان هستم.

از دوست خوبم جناب آقای شاهرخ رزمجو ، مدیر بخش هخامنشی موزه‌ی ملی ، که مرا مورد لطف قرار دادند و زمینه‌ی استفاده از امکانات آن بخش را برایم فراهم آوردند .

از سرکار خانم اکبری ، همکار بسیار پرتلاش و امین اموال بخش تاریخی که مرا مورد لطف قرار دادند.

از دوست بسیار نازنینم جناب آقای امجدی که هم در ویراستاری و هم در چگونگی نظم و ترتیب مطلب‌های این کتاب نکته‌هایی ارزشمند را یادآور و مرا رهنما بودند .

از همکار ارجمند سرکار خانم نوری که زحمت برگردان فشرده‌ی پایانی انگلیسی را بر عهده گرفتند.

از سرکار خانم سهیلا داوودپور ، سرکار خانم میترا افشار و سرکار خانم سونیا شیدرنگ که بسیار مرا یاور بودند. هم چنین سپاس از خانم اعظم حسن خانی که متن ها را بازخوانی کردند.

از سرکار خانم زهرا فاضل به بهانه استفاده از پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد ایشان در برخی از یادداشت‌های مربوط به کتیبه‌ی کعبه‌ی زرتشت بسیار سپاسگزارم ؛ هر چند تلاش برای ارتباط مستقیم با ایشان بی‌فایده ماند.

از همکار کوشا و صمیمی جناب آقای مهدی نژاد فرحانی مسئول بخش آمار و انفورماتیک موزه‌ی ملی ایران سپاسگزارم که مرا بسیار یاور بودند.

از دوست و همکار بسیار صمیمی و پر تلاش جناب آقای شریعت زاده ، مدیر مسئول مؤسسه‌ی فرهنگی پازینه که چون پیش ، زحمت چاپ این کتاب را بر عهده گرفتند . از جناب آقای ابوالحسنی و آقای سیفی و کارکنان لیتوگرافی آبرنگ که بسیار مرا رهنما بودند.

با وجود پیگیری های فراوان ،تا زمان چاپ این کتاب ، عکس کتیبه ی آرمازی بدستم نرسید و از این روی به چاپ پسین خواهد افتاد.

سرگذشت:

+ مرگ آنتیوخوس سوم به سال ۱۸۷ پ.م بر روند از هم پاشیدگی سلسله‌ی سلوکیان و در هم ریختن اوضاع ایران بسی کارساز افتاد. از این پس نیروی سیاسی تازه واردی به نام "پارتیان" در عرصه‌ی کشور پدیدار گشت. واژه‌ی پارت در ایلامی par-tu-ma ، در اکدی pa-ar-tu-ú و در سنگ‌نبشته‌های شاهان هخامنشی parθava به عنوان استانی از استان‌های شاهان هخامنشی آمده است.

نبود یادگارهای نبشتاری و عدم کاوش‌های کافی ، هرگونه اظهار نظر قطعی را درباره‌ی تاریخ آغازین پارتیان بسیار دشوار می‌سازد. از سویی دیگر منابع اسلامی نیز چندان کمکی به این مسئله نمی‌نمایند.

فردوسی توسی می فرماید:

۶۴ _ چو کوتاه شد شاخ و هم بیخشان   نگوید جهان دار تاریخشان

۶۵_ کزیشان جز از نام نشنیده‌ام   نه در نامه خسروان دیده‌ام   (ج ۷ /۱۱۶)

بی‌گمان پایه‌گذاران شاهنشاهی اشکانی ، باید "پارن" ها از اتحادیه‌ی "داهی" باشند.تلاش‌های نخستین برای پیوند میان شاهک نشین‌های شاهنشاهی پارت به وسیله‌ی مهرداد اول پس از گشایش ماد به سال ۱۵۵ پ.م صورت گرفت. گشایش ماد ، راه را برای پارتیان به میان‌رود باز نمود ، هر چند در این زمان مرزهای پادشاهی سلوکی به سوریه مرزمند می‌شد، اما "دمتری" پادشاه سلوکی به سختی ایستادگی نمود. مهرداد با گشایش بابل به سال ۱۴۱ پ.م خود را پادشاه بابل نامید. با مرگ مهرداد اول به سال ۱۳۸/۷ پ.م ، فرهاد دوم جانشین او گردید. در این زمان، آنتیوخوس هفتم با بازسازی لشکریان سلوکی به اقدام‌هایی دست زد، اما چه سود که در جنگی ناگهانی کشته شد و سلوکیان به پایان راه نزدیک‌تر شدند.

فرهاد دوم نیز در راه فرونشاندن شورش‌های مختلف ، جان خود را از دست داد و عموی او به نام "اردوان دوم" فرماندهی را به دست گرفت و او نیز در جنگی کشته شد. با مرگ اردوان دوم به سال ۱۲۳ پ.م پسرش" مهرداد دوم" جانشین او شد. دوره‌ی پادشاهی مهرداد یکی از دوران زرین و افتخارآفرین در پادشاهی اشکانی و ایران است و از همین روی وی را "مهرداد بزرگ"می خوانند.او با فرونشاندن شورش‌ها و تحکیم موقعیت خود در شرق ، حرکت به سمت غرب را ادامه داد.او در حدود سال ۹۴ پ.م " تیگران " دوم را بر تخت پادشاهی ارمنستان نشاند و سپس در ادامه‌ی پیشروی خود به ساحل فرات وارد شد. با غصب قدرت به وسیله‌ی گودرز به سال ۹۱ پ.م کم‌کم اطلاعات ما از سرنوشت مهرداد دوم کم‌رنگ می‌شود؛ از این رو سال مرگ او را سال ۸۸/۷ پ.م ذکر کرده‌اند. پس از گودرز، پادشاهی به ارشک" یا " سیناتروک" رسید. پس از او نیز پسرش یعنی" فرهاد سوم" در سال ۷۰ پ.م پادشاه شد.در زمان پادشاهی وی نخستین برخوردهای جنگی میان ایران و روم اتفاق افتاد. موقعیت پارتیان در زمان گودرز، سیناتروک و فرهاد سوم بسیار لرزان شد و در زمان پادشاه اخیر نیز سوریه از پادشاهی پارت جدا و روم به ساحل صغیر و دریای مدیترانه‌ی شرقی رسید.

باکشته شدن فرهاد به دست پسرانش مهرداد سوم و اُرد- و تبعید مهرداد سوم از کشور و در نهایت کشته شدن او ، اُرد اول ، برادر کوچکتر بر تخت پادشاهی نشست. در سال ۵۴ پ.م " کراسوس " فرمانده‌ی نظامی رومیان وارد سوریه شد. لشکرکشی کراسوس را باید یکی از بزرگترین لشکرکشی های غرب علیه ایران به شمار آورد. در برابر او، سورن این فرمانده‌ی افتخارآفرین تنها متکی به تعدادی اندک از سواره نظام بود. شکستی که رومیان از سورن لشکرشکن دیده اند، بیرون از گفتار این کتاب است. دوره‌ی پادشاهی اُرد نیز از دوره‌های زرین پادشاهی در ایران است. با کشته شدن اُرد به دست پسرش فرهاد چهارم،این شخص(فرهاد) پادشاه شد (۳۷ پ.م) و از این زمان به بعد تیسفون پایتخت ایران قرار گرفت. رومیان با لشکری انبوه به ایران تازش آوردندکه جز شکست پیشین چیزی بهره‌ی آنان نبود. پس از فرهاد چهارم، پسرش فرهاد پنجم (فرهادک) بر تخت نشست. پس از آن اُرد دوم ، ونن دوم _ پسر فرهاد چهارم _ و اردوان سوم بر تخت نشستند. در زمان اردوان سوم شورش های پیاپی در ایران رخ دادکه نباید سهم رومیان را در این شورش‌ها کم رنگ به شمار آورد.پس از اردوان سوم (۱۴۰ – ۱۱۷م) اوضاع پایدار نماند و سال های سال دولت های ایران و روم با هم دست و پنجه نرم می کردندتا اینکه کم کم آفتاب پادشاهی اشکانیان بر لب بام آمد.

بلاش چهارم (۲۰۸-۱۹۰ م) به موفقیت‌هایی دست یافت، اما هیچ کدام از این موفقیت‌ها نمی‌توانست جامعه‌ی ایرانی خسته از جنگ را نجات دهد. پس از بلاش پنجم[1] (جلوس ۲۰۸ م) در حدود

[1] برای رد این دیدگاه : نک : احمد ، تفضلی : ۱۳۷۶ ، ص ۷۸.

سال ۲۱۳ میلادی، اردوان پنجم مدعی قدرت شد و سرانجام در آغاز سده‌ی سوم میلادی، شاهنشاهی پارتیان پس از پنج سده پایداری به وسیله‌ی دیگر دودمان افتخارآفرین ایرانی یعنی ساسانیان ، از گردونه‌ی سیاسی برای همیشه خارج شد (۲۲۴ میلادی) .

یادگار نبشته:

بدبختانه از زبان پارتی هیچ نوشته‌ی ادبی بر جای نمانده است. خط و زبان آرامی و یونانی دو خط و زبان رایج در زمان نخستین پادشاهان پارتی بوده است. خط و زبان آرامی، یادگاری از روزگار هخامنشیان و خط و زبان یونانی، یادگار اسکندر و جانشینانش بود. از نیمه‌ی سده‌ی نخست میلادی خط پارتی که از اصل آرامی گرفته شده بود، جانشین خط‌های بالا شد. یادگارهای برجای مانده از زبان پارتی به گونه‌ی مستقیم و غیر مستقیم عبارتند از :

۱- کتیبه‌ها:

الف _ سفال نبشته‌ها:

۱- *سفالینه‌های شهر نسا*:این سفالینه‌ها در پایتخت کهن اشکانیان در نزدیکی عشق آباد (= اشک آباد) ترکمنستان کشف گردیده است. این سفال نوشته‌ها بیشتر نام‌های خاص کسان ، جای ها، وزن و گاهشماری است. این سفال ها مربوط به کوزه هایی است که برای حمل شراب کاربرد داشته‌اند و تاریخ نگارش آن‌ها به سده‌ی نخست میلادی برمی‌گردد. یادگارهایی دیگر نیز از جنوب ترکمنستان و مربوط به سده‌ی نخست پیش از میلادتا سده‌ی سوم میلادی به دست آمده است.

۲- *سفالینه‌ها و یادگارنبشته‌های شهر دورا- اورپوس*: دیوارنگاره و سفال نبشته‌های فراوانی شامل نام کسان و نامه‌ای پوستین از دورا- اورپوس در ساحل رودخانه‌ی فرات در سوریه‌ی کنونی به دست آمده است. این یادگارها متعلق به ۲۵۲/۳ میلادی یعنی فرمان گشایش این شهر به دست سپاهیان ایران است.

ب _ سنگ نبشته‌ها:

۱- *سنگ نبشته‌های شاهان ساسانی*: بسیاری از سنگ نبشته‌های شاهان نخستین ساسانی دارای نگارش پارتی است. هر چند که ساسانیان در برخی موردها در ویرانی و تغییر شکل یادگارهای پارتی بی‌تقصیر نبوده‌اند، اما از سویی دیگر دامنه‌ی گسترده‌ی زبان پارتی و وجود نویسندگان و کاتبان آگاه به این خط و زبان سبب گردیده است تا شاهان نخستین ساسانی، نگارشی از کتیبه‌های خود را بدین زبان جاوید سازند. نگارش پارتی از سنگ نبشته‌های اردشیر، شاپور و هرمزد و دیگران گواه این ادعاست.

۲- *پیکر نبشته‌ی هرکول*: پیکره‌ی برنزی هرکول در سال ۱۹۸٤ از عراق به دست آمده است. این پیکرنبشته دارای دو نگارش پارتی و یونانی است. نگارش پارتی آن به شدت آسیب دیده است. موضوع این نگارش به پیروزی بلاش بر مهرداد اختصاص دارد.

۳- *سنگ نبشته‌ی شوش*: بر روی سنگ مزاری در شوش ، نبشته‌ای در شش سطر به دست آمده است. این نبشته به دستور اردوان پنجم برای شهربان شوش نوشته شده و دارای تاریخ ٤٦۲ پارتی (۲۱۵ م) است. این کتیبه در موزه ملی ایران نگهداری می‌شود.

٤- *سنگ نبشته‌های کال چنگال*: چندین کتیبه در دره‌های کال چنگال در نزدیکی بیرجند در جنوب خراسان به دست آمده است. این نبشته‌ها از آنِ شاهزادگان اشکانی و مربوط به آغاز سده‌ی سوم میلادی است. این کتیبه‌ها شرایط خوبی ندارند و به دلیل هوازدگی در شرایط وخیمی قرار دارند.

۵- *صخره نبشته‌های لاخ مزار*: چندین کتیبه بر روی صخره‌ای در سال ۱۳۷۱ در روستای لاخ مزار در ۲۹ کیلومتری جنوب شرقی بیرجند به دست آمده است. به گمانی زمان نگارش آن‌ها به زمان نگارش کتیبه‌های کال چنگال نزدیک است. قرائت‌های پیشنهادی از این کتیبه‌ها مورد تردید است.

پ _ چرم نبشته‌ی اورامان:

سه سند خرید و فروش دو تاکستان بر روی پوست آهو از اورامان کردستان به دست آمده است. دو سند به خط و زبان یونانی و یک سند به خط و زبان پارتی است. تاریخ سند پارتی که تاریخ اشکانی دارد به سده‌ی نخست میلادی برمی‌گردد. خط پارتی آن به خط سفالینه‌های نسا همانند است. برخی دانشمندان در پارتی بودن آن گمان دارند .[1]

ت _ سکه ها:

1.Nyberg , H.S : 1923 , P.182.

شاهان اشکانی تا مدت‌ها نام خود را بر روی سکه‌ها به یونانی می‌نوشتند. کلمه‌ی " فیلوهلن " یعنی "یونانی دوست" در روی بیشتر سکه‌های شاهان نخستین اشکانی دیده می‌شود. از زمان بلاش اول به جای خط و زبان یونانی از خط و زبان پارتی در روی سکه‌ها استفاده شده است. در روی برخی سکه های محلی ایلامی نیز واژه‌های پارتی دیده می‌شود.

ث _ مُهرها:

مهرهای پارتی غالباً مربوط به پایان دوره‌ی پارتیان و آغاز دوره‌ی ساسانی است و در مورد نبشته‌ی آنها گمان های بسیاری وجود دارد.[1]

ج _ کتاب‌ها:

۱- یادگار زریران: یادگار زریران متنی حماسی است که اصل آن به زبان پارتی و شعرگونه بوده است. بدبختانه اصل پارتی آن از بین رفته است و متن کنونی به زبان پهلوی ساسانی در دست است. در جای جای این متن می‌توان واژگان، ترکیب و ساختارهای زبان پارتی را دید. موضوع این کتاب نبرد میان ایرانیان و خیونان است.

۲- درخت آسوریک: منظومه‌ای است میان بز و درخت آسوریک (نخل) که اصل آن به زبان پارتی سروده شده است. بدبختانه اصل پارتی در دست نیست و متن کنونی به پهلوی ساسانی بر جای مانده است. موضوع آن مفاخره میان بز و نخل است و در پایان بز پیروز می‌شود. تصویری نیز از این منظره در دست است.

بسیاری از پژوهشگران داستان عاشقانه‌ی ویس و رامین و داستان بیژن و منیژه را در شاهنامه‌ی فردوسی از اصل پارتی دانسته اند.[2]

۱- ر.ک. آرشیو سکه ها در بخش مهرو سکه ی موزه ی ملی ایران .

۲- تفضلی ،احمد : ۱۳۷۶ ، ص ۷۶.

نمودار الفبا :

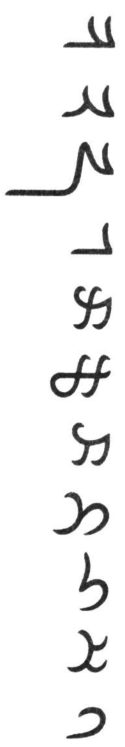

A/ʾ
Ḥ/h
ṣ
n
m
H
Q
t
l
š
w

z
y
p
s
d
O
b
g
r
k
Ṭ

نمودار پیوندها :

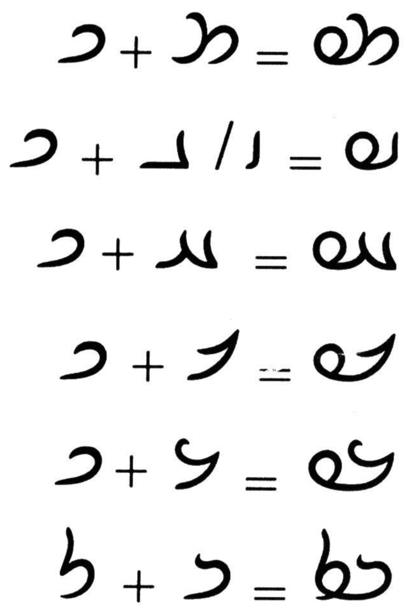

کتیبه‌ی اردشیر در نقش رستم

(ANRm)

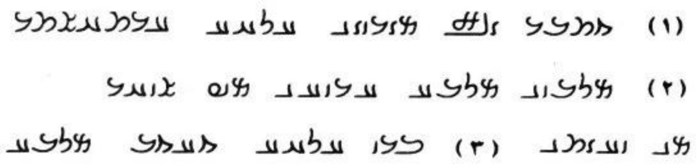

حرف نویسی :

1. ptkr ZNH mzdyzn ALHA ’rthštr
2. MLKYN MLKA ’ry’ n MNW šyhr MN y’ztn
3. BRY ALHA p’pk MLKA.

آوانویسی :

1. patkar im mazdyazn bay artaxšahr
2. šāhān šāh aryān kē šihr až yazatān
3. puhr bay pāpak šāh.

برگردان :

۱. این پیکره‌ی مزدیسن بغ اردشیر
۲. شاهان شاه ایران که چهر (= نژاد) از ایزدان
۳. پور بغ بابک شاه[است].

کتیبه‌ی شاپور در نقش رجب

(ŠNRb)

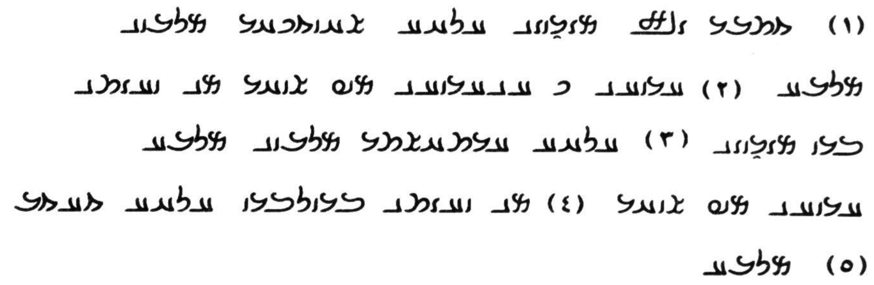

حرف نویسی :

1. ptkr ZNH mzdyzn ALHA šhypwhr MLKYN MLKA
2. ’ry’n W ’n ’ry’n MNW šyhr MN y’ztn BRY mzdyzn
3. ALHA ’rthštr MLKYN MLKA ’ry’n MNW šyhr
4. MN y’ztn BRY-L-BRY ALHA p’pk
5. MLKA .

آوا نویسی :

1. patkar im mazdyazn baγ šahēpuhr šāhān šāh
2. aryān ut anaryān kē šihr až yazatān puhr mazdyazn
3. baγ artaxšahr šāhān šāh aryān kē šihr
4. až yazatān puhr ē puhr baγ pāpak
5. šāh.

برگردان :

۱. این پیکره‌ی مزدیسن بغ شاپور شاهان شاه
۲. ایران و انیران که چهر از ایزدان ، پور مزدیسن
۳. بغ اردشیر شاهان شاه ایران که چهر
۴. از ایزدان پور پور (=نوه‌ی) بغ بابک
۵. شاه [است].

کتیبه‌ی شاپور در حاجی آباد

(ŠHj)

حرف نویسی:

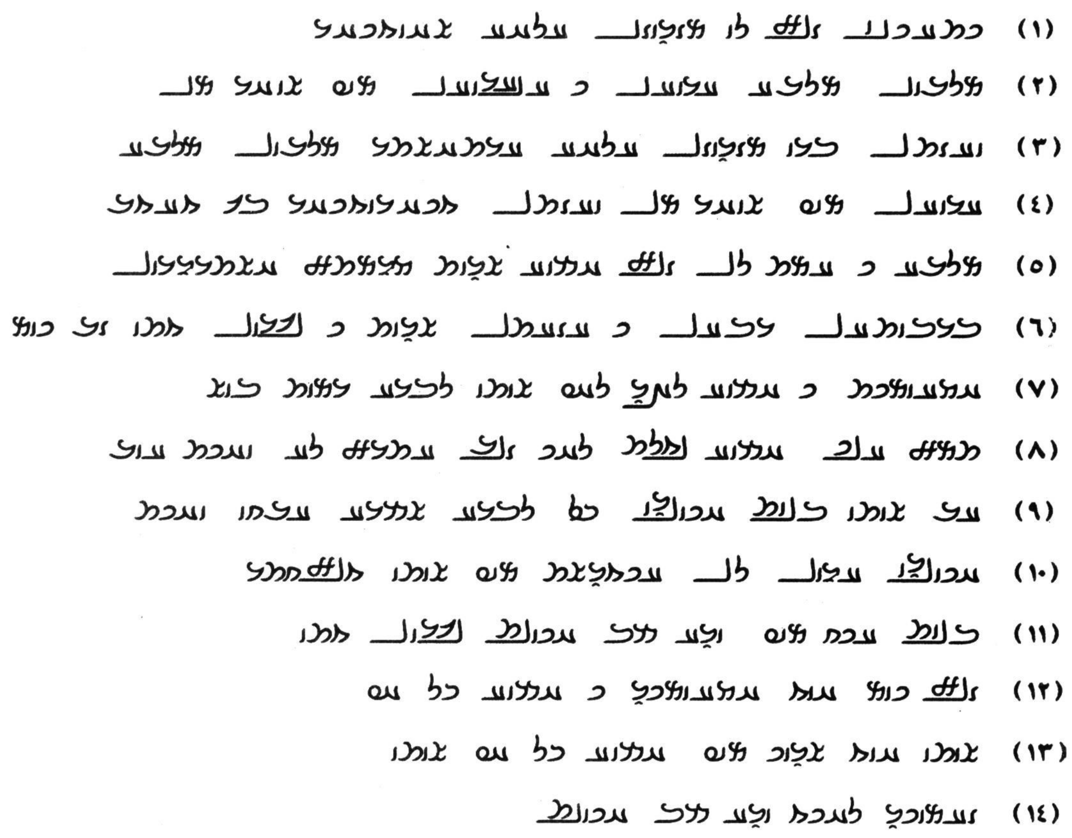

1. wt'wny ZNH LY mzdyzn ALHA šhypwhr
2. MLKYN MLKA 'ry'n W 'n'ry'n MNW šyhr MN
3. y'ztn BRY mzdyzn ALHA 'rthštr MLKYN MLKA
4. 'ry'n MNW šyhr MN y'ztn pwhrypwhr bg p'pk
5. MLKA W AMT LN ZNH HTYA ŠDY-t QDMTH hštrdryn
6. BRBYT-'n RB-'n W 'z'tn ŠDY-t NGRYN pty ZK wym
7. HQAYMW-t W HTYA LṢD LH-w šyty LBRA RMY-t byš
8. TMH AN-w HTYA NPL-t LH-w znk ATRH LA YHW-t AYK
9. 'k šyty BNY-T HWY-ndy OL LBRA ŠTRA 'ksy YHW-t
10. HWY- ndy 'dyn LN 'wpdšt MNW šyty PNH-str
11. BNY-t 'ws MNW YDA TB HWY-nt NGRYN pty
12. ZNH wym hyp HQAYMW-d W HTYA OL hw
13. šyty hyp ŠDYW MNW HTYA OL hw šyty
14. z'mywd LH-wp YDH TB HWYN.

آوا نویسی:

1. witāwan im man mazdyazn baγ šahēpuhr
2. šāhān šāh aryān ut anaryān kē šihr až
3. yazatān puhr mazdyazn baγ artaxšahr šāhān šāh
4. aryān kē šihr až yazatān puhrēpuhr baγ pāpak
5. šāh. ut ka amāh im tiγr wist, parwān xšahridārān
6. wispuhrān, wazurkān ut āzātān wist, pāy pat ēt wēm
7. (aw)ištāt ut tiγr tar hō šītē, be apakand, bēš
8. ōd kū tiγr kaft hō zanak wiyāk nē būt kū
9. āk šītē dišt ahēndē ō be ārak ākāh būt
10. ahēndē, adēn amāh ōpadišt kē šītē ōristar
11. dišt. awas kē dast nēw ahēnd pāy pat
12. im wēm hēp (aw)ištēd ut tiγr ō hō
13. šītē hēp wihēt. kē tiγr ō hō šītē
14. žāmēd hō-p dast nēw ahēnd.

برگردان:

۱. این تیراندازی من، مزدیسن، بغ شاپور
۲. شاهان شاه ایران و انیران که چهر از
۳. ایزدان، پور مزدیسن بغ اردشیر شاهان شاه
٤. ایران که چهر از ایزدان، پورِپورِ (نوه‌ی) بغ بابک
٥. شاه [است] . و هنگامی که ما این تیر پرتاب کردیم، پیش شهرداران
٦. ویسپوران، بزرگان و آزادان پرتاب کردیم. پای به این دره
۷. نهادیم و تیر بر آن چیده بیافکندیم، اما
۸. آنجا که تیر کفت (افتاد)، آن گونه، جا نبود که
۹. اگر چیده ساختندی در بیرون سوی پیدا بودندی
۱۰. پس ما فرمودیم که چیده آن سوی تر
۱۱. ساخت (ساختند). کنون که را (= کسانی که) دست نیواند، پای به
۱۲. این دره بنهندی و تیر بر آن
۱۳. چیده بیافکنندی، کسی (= کسانی) که تیر بر آن چیده
١٤. بزند، او (آنها) دست نیک‌اند.

کتیبه‌ی شاپور در بیشاپور

(ŠVŠ)

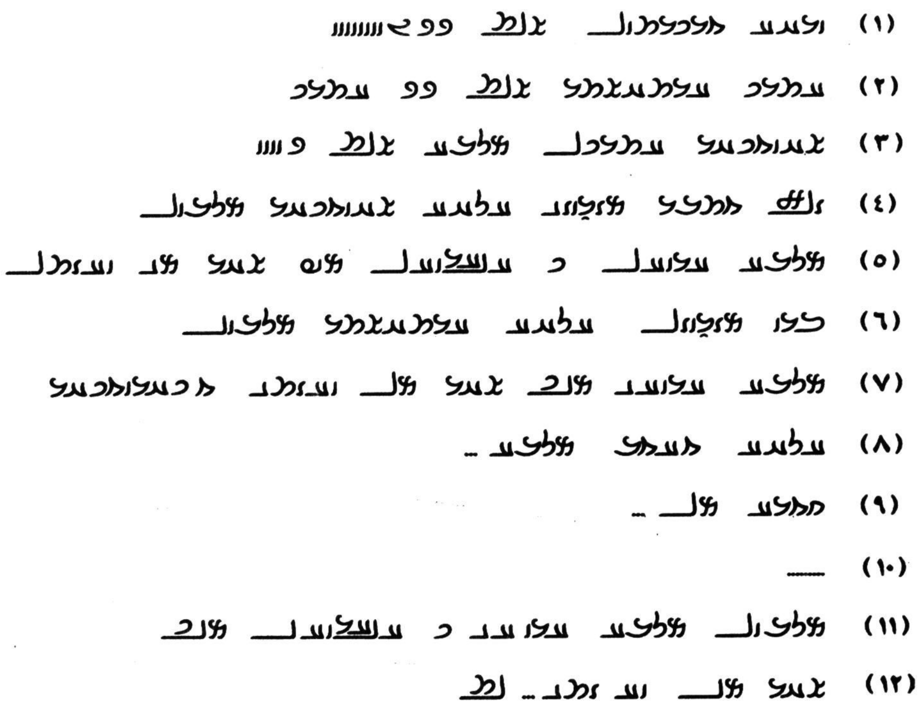

حرف نویسی :

1. **YRHA prwrtyn ŠNT 58**
2. **’trw ’rthštr ŠNT 40 ’trw**
3. **šhypwhr ’trwn MLKA ŠNT 24**
4. **ZNH ptkr mzdyzn ALHA šhypwhr MLKYN**
5. **MLKA ’ry’n W ’n ’ry’n *MNW* šhr MN y’ztn**
6. **BRY mzdyzn ALHA ’rthštr MLKYN**
7. **MLKA ’ry’n MNW šhr MN y’ztn p *whrypwhr***
8. **ALHA p’pk MLKA ….**
9. **SPRA MN ….**
10. **……..**
11. ***MLK* YN MLKA ’ry *’n W ’n’ry’* n MNW**
12. **šhr MN y’ *ztn* …. nt.**

برگردان :

۱. ماه فروردین ، سال ۵۸
۲. آذر اردشیر سال ۴۰ آذر
۳. شاپور آذران شاه سال ۲۴
٤. این پیکره‌ی مزدیسن بغ شاپور شاهان
٥. شاه ایران و انیران (که) چهر از ایزدان
٦. پور مزدیسن بغ اردشیر شاهان
۷. شاه ایران که چهر از ایزدان [پورِ پور]
۸. بغ بابک شاه [است]........
۹. دبیر از ......
۱۰. ....
۱۱. شاهان شاه [ایران و انیران] که
۱۲. چهر از [ایزدان].........

آوا نویسی :

1. māh frawartīn , sāl 58
2. ātarw artaxšahr , sāl 40 ātarw
3. šahēpuhr āturān šāh , sāl 24
4. im patkar mazdyazn baγ šahēpuhr šāhān
5. šāh aryān ut anaryān [kē] šihr až yazatān
6. puhr mazdyazn baγ atraxšahr šāhān
7. šāh aryān kē šihr až yazatān p[uhrēpuhr]
8. baγ pāpak šāh .....
9. dipīwar až ....
10. .....
11. šāhān šāh ary[ān ut anaryān] kē
12. šihr až ya[zatān] ....

کتیبه‌ی شاپور در تنگ براقی

(ŠTBq)

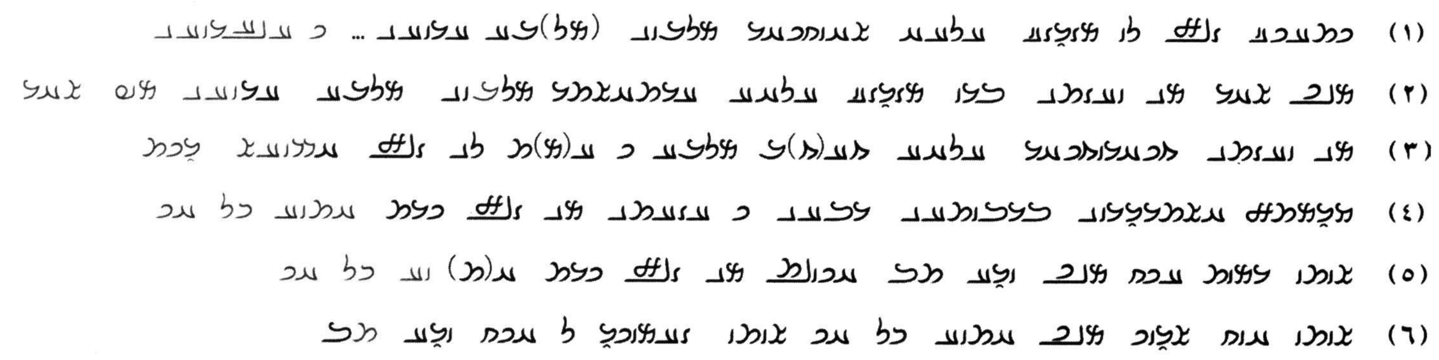

آوا نویسی :

1. witāwan im man mazdyazn baγ šahēpuhr šāhān šāh aryān [ut anaryān]
2. kē šihr až yazatān puhr mazdyazn baγ artaxšahr šāhān šāh aryān kē šihr
3. až yazatān puhrē puhr baγ pāpak šāh. ut ka amāh im tiγr [wist]
4. Parwān xšahridārān , wispuhrān , wazurkān ut āzātan až im wart [tiγr ō hō]
5. šītē apakand , awas kē dast nēw ahānd až im wart tiγr ō hō
6. šītē hēp wihēt , kē tiγr ō hō šītē žamēd ō hēp dast nēw .

حرف نویسی:

1. wt’wny ZNH LY mzdyzn ALHA šhypwhr MLK-yn MLKA ’ry’n …. .
2. MNW šhr MN y’ztn BRY mzdyzn ALHA ’rthštr ML…-yn MLKA ’r *y’n* MNW …. .
3. MN y’ztn pwhrypwhr ALHA p’pk MLKA W AMT LN ZNH HTYA ŠDY-t.
4. QDMT hštrdryn BRBYT-’n RB-’n W ’z’tn… MN ZNH Wrt/wym… HTYA….
5. šyty … RMY-t………. MNW YDA TB hwynt … MN ZNH wrt HT *YA* …. .
6. šyty hyp ŠDYW MNW HTYA OL hw šyty z’mywd L-hwp YDA TB.

برگردان :

۱. این تیراندازی من ، مزدیسن ، بغ شاپور شاهان شاه ایران[وانیران]
۲. که چهر از ایزدان ، پور مزدیسن ، بغ اردشیر شاهان شاه ایران که چهر
۳. از ایزدان ، نوه‌ی بغ بابک شاه است [است] . و هنگامی که ما این تیر پرتاب کردیم
۴. در پیش شهرداران ، ویسپوران ، بزرگان و آزادان از این بَرد (= سنگ)[تیر بر آن]
۵. چیده افکندیم . اکنون کرا (= چه کسانی) دست نیو هستندی[که] از این بَرد تیر بر آن
۶. چیده بیافکند.کسی که تیر بر آن چیده بزند ،[او/ آن‌ها] دست نیو (= نیک)[است / اند].

کتیبه‌ی هرمزد در نقش رستم

(HNRm)

(۱)

حرف نویسی :

1. ptkr ZNH 'hwrmzd ALHA .

آوا نویسی :

1. patkar im ohrmazd bay .

برگردان :

۱. این پیکره‌ی هرمزد بغ [است] .

کتیبه‌ی کال چنگال

(KJI)

(۱)

(۲)

حرف نویسی :

1. gry 'rthštr
2. nhwdr W hštrp.

آوا نویسی :

1. gar – artaxšahr ut xšahrap.
2. naxwadār ut xšahrap.

برگردان :

۱ – ۲. گر اردشیر فرمانروا و ساتراپ (= استاندار).

کتیبه‌ی سر پل ذهاب

(SPL)

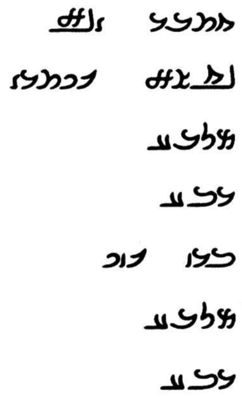

(١)
(٢)
(٣)
(٤)
(٥)
(٦)
(٧)

حرف نویسی :

A :
1. ptkr ZNH
2. NPŠH gwtrz
3. MLKA
4. RBA
5. BRY gyw
6. MLKA
7. RBA .

آوا نویسی :

1 – 7. Patkar im wxēbēh gōtarz , šāh wazurk , puhr gēw , šāh wazurk .

برگردان :

۱ – ۷. این پیکره‌ی خود گودرز ، شاه بزرگ ، پورگیو ، شاه بزرگ [است].

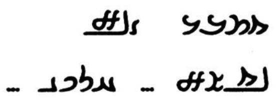

(١)
(٢)

حرف نویسی :

B:
1. ptkr ZNH
2. NPŠH ...

آوانویسی :

1 – 2. Patkar im wxēbēh ...

برگردان :

این پیکره‌ی خود...

کتیبه‌ی اردوان در شوش

(AS)

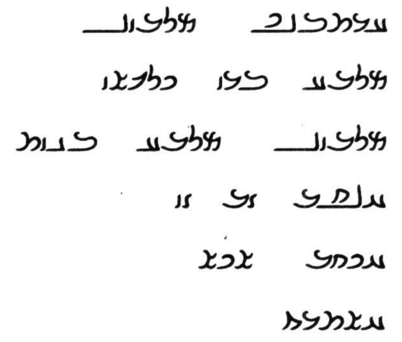

(١)
(٢)
(٣)
(٤)
(٥)
(٦)

حرف نویسی :

1. ’rtbnw MLKYN
2. MLKA BRY wlgšy
3. MLKYN MLKA BNY-t
4. hnsk ZK ZY
5. hwsk šwš
6. hštrp .

آوا نویسی :

1. artabān šāhān
2. šāh , puhr walayš
3. šāhān šāh dišt
4. hansak ēt čē
5. xwāsak šūš
6. xšahrap .

برگردان :

١. اردوان شاهان
٢. شاه ، پور ولخش
٣. شاهان شاه ، ساخت
٤. این بنای یادبود
٥. خواسک ، شوش
٦. استاندار (= استاندار شوش) را .

کتیبه‌ی برنزی هرکول درعراق

(HRI)

(١) (......)

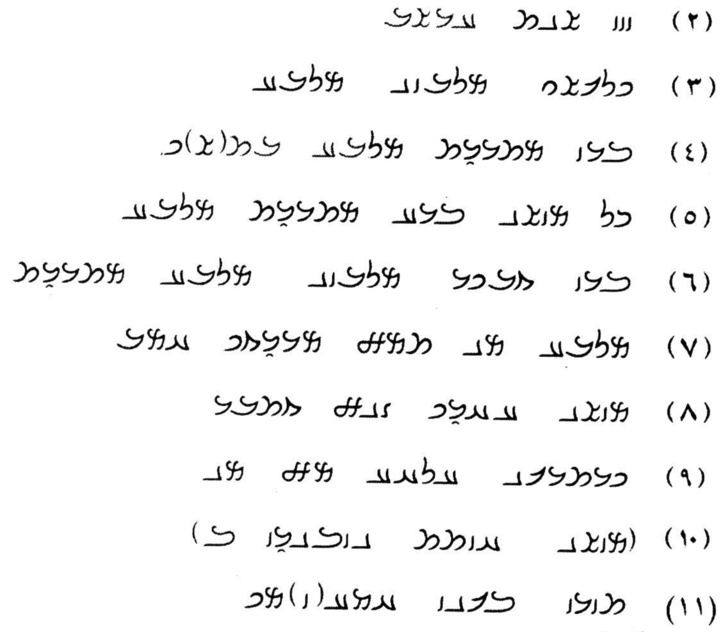

حرف نویسی :

1. ......
2. 3 *ŠNT* (’) *ršk*
3. wlgšy MLKYN MLKA
4. BRY mtrdt M *L KA KT* (Š) W
5. OL myšn BRA mtrdt MLKA
6. BRY pkwr MLKYN MLKA mtrdt
7. MLKA MN TMH MRDPW/hmk
8. myšn AHDW / ZNH ptkr
9. wrtrgn ALHA MH MN
10. myšn HYT-t nybndn/y B
11. tyry bgny HQAYMW.

آوا نویسی :

1. ....
2. 3 [sāl] arašk
3. walaγš šāhān šāh
4. puhr mihrdāt šāh ut
5. ō mēšān be mihrdāt šāh
6. puhr pakūr šāhān šāh mihrdāt
7. šāh až ōd (?) / hamak
8. mēšān grift / im patkar
9. wrahrān baγ čē až
10. mēšān ānīt niband andar
11. tīr baγn (aw)ištād .

برگردان :

١. ......
٢. به سال سه (؟) ارشک
٣. بلاش شاهان شاه
٤. پور مهرداد شاه جنگید
٥. در میشان ، در برابر مهرداد شاه
٦. پور پاکور شاهان شاه ، مهرداد
٧. شاه از آنجا .... همه‌ی
٨. میشان را گرفت
٩. بهرام بغ را که از
١٠. میشان آورد ، به پیشکش اندر
١١. پرستشگاه تیر نهاد .

چرم نبشته‌ی اورامان

(AW)

حرف نویسی :

1. ŠNT 300 YRH 'rwtt MZBNW ptspk BRY tyrn
2. ZY MN *bwdy* YRY KRMA 'smk MH 'bykškn PLG y't
3. W ZBNW 'wyl BRY bšnyn *nzd* AHY KLA ZWZN 45
4. MH MN bwmhwtw '*ty* h *rw* hmy AKLW QDMTH
5. ŠHDYN tyrk BRY 'pyn m *bw* g BRY ršn 'rštt
6. BRY 'bny grypnhy BRY mtrpry synk BRY m'tbwg
7. 'bykškn KRMA 'smkn KRMA ZBN-t 'wyl MN
8. ptspk KLA ZWZN 45 .

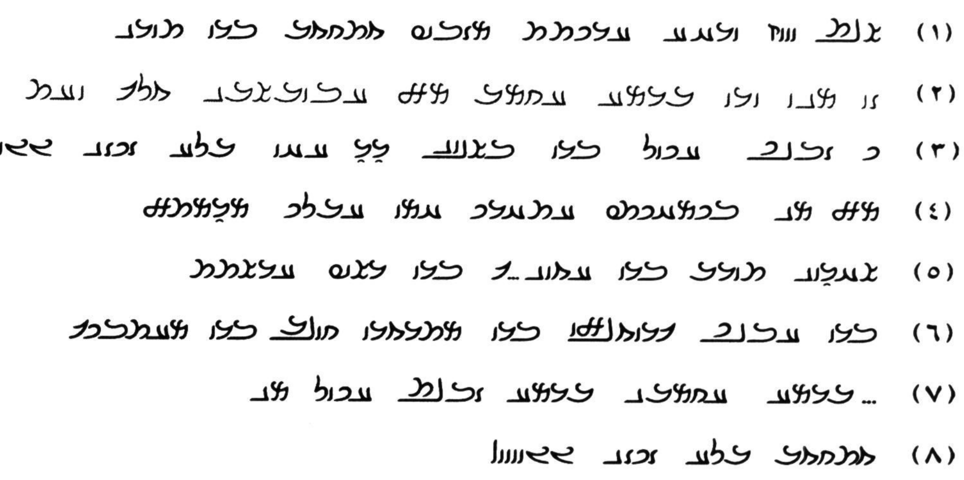

آوا نویسی :

1. sāl 300 māh (h)arwtāt frawaxšēt pataspāk puhr tīrēn
2. čē až bōd raz asmak čē abēkšakān nēm yāt
3. ut xrīnēt awēl puhr bašnēn [nazd] brāt harw drahm 45
4. čē až būmxwat ... ham wxarēt parwān
5. wigāhān tīrak puhr āpēn , [mabōg] puhr rašn , arštāt
6. puhr ābān , gar-panāh puhr mihrfar , sēnak puhr mātbōg
7. abēkšakān raz asmakān raz xrīt awēl až
8. pataspāk harw drahm 45 .

برگردان :

۱. [در] سال سیصد ،ماه خرداد ، می‌فروشد پتسپاک پور تیرین
۲. از [منطقه‌ی] بُود ، نیم سهم از رز (= تاکستان) اسمک را که در کناره‌ی زمین   های کشت شده [قرار داد]
۳. و می‌خرد آویل پور بشنین بر روی هم به ۴۵ درهم
۴. از مالک . به خوبی خاتمه یافت در پیش
۵. شاهدان : تیرک پور آپین ، مبوگ پور رشن ، ارشتات
۶. پور آبان ، گر پناه پور مهرفر ، سینک پور ماد بغ
۷. اسمکان (پور اسمک) می‌خرد رز کناره‌ی زمین‌های کشت شده را از آویل
۸. پتسپاک ، بر روی هم به ۴۵ درهم .

کتیبه‌ی[۱] آرمازی گرجستان*

(AR)

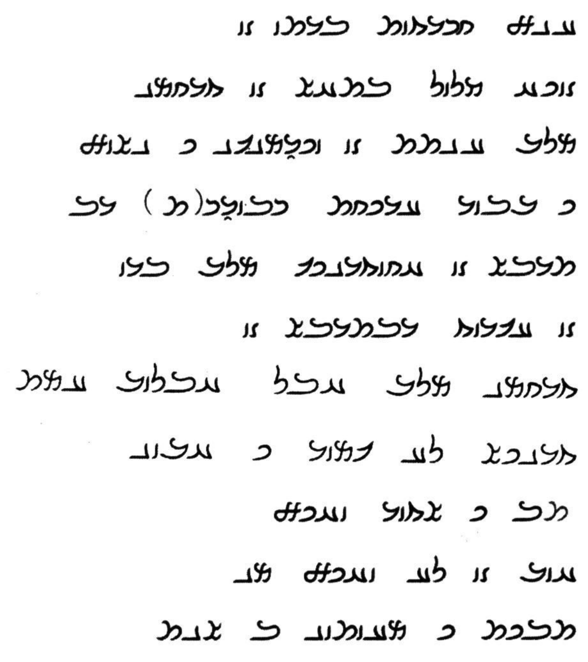

(۱) (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱)

(1) אנה סערפיט ברתי זי

(2) זיוח קליל בטחיש זי פרסמן

(3) מלך אנתת זי יודמנגן ונציח

(4) ובביר ארוסת עבידא רב

(5) תרבין זי חסיפרנוג מלך ברי

(6) זי אגריפ רבתרבין זי

(7) פרסמן מלך חבלחבליך מא

(8) זי פרנויש לא גמיר והכין

(9) טב ושפיר יהוה היך זי בר

(10) איניש לא דמיע יהוה מן

(11) טבוה ומאיתין בשנת XXI.

۱- برای این کتیبه، برگردان، تفسیر و تصویرچپ ، نک : Nyberg, H.S : 1946, P.235.

* برای پیشینه ی این کتیبه نک : اکبرزاده ، داریوش :۱۳۸۲ ، زیر چاپ.

حرف نویسی :

1. ANH sorpyt BRTY ZY
2. zywh QLYL bthš ZY prsmn
3. MLK ANTT ZY ywdmngn W NṢYH
4. W KBYR ’rwst OBYDO(=t), RB-
5. TRBṢ ZY hsyprnwg MLK BRY
6. ZY ’gryp RBTRBṢ ZY
7. prsmn MLK HBL-HBL-yk AMT
8. prnwš LA GMYR W HKYN
9. [T]B W ŠPYR YHWH MA
10. ZY HYK ZY LA YHWH MN
11. TBWT W MAYTYN B ŠNT 21.

آوا نویسی :

1. az sērapīt, duxt čē
2. zēwax, kah bītaxš čē farsman
3. šāh, žan čē yōdmangān ut paryōž
4. ut was arwast kart, RB-
5. TRBS čē xsēfarnūg šāh, puhr
6. čē agrīp RBTRBS čē
7. farsman šāh xblxbl-īk ka
8. farn-ōš nē espurr, ut awāγōn
9. wxaš ut weh būt
10. HYK čē nē hāwsār būt až
11. wxašīf ut murt andar sāl 21.

برگردان :

۱. من سرپیت ، دختِ
۲. زیوه ، بیدخشِ کوچک فارسمان
۳. شاه ، زنِ یودمنگان پیروز
٤. و بس (=بسیار) دلیری کرد .
٥. RBTRBṢ (= بزرگ فرماندار ، وزیر بزرگ) خسفرنوگ شاهِ ، پور
٦. آگریپ ، RBTRBṢ
۷. فارسمان ، شاهِ xbl – xbl ، هنگامی
۸. که زندگی‌اش [هنوز] تمام نشده بود و آن گونه
۹. نیو و به (=خوب) بود که
۱۰. همانندی نبود[ش] در
۱۱. زیبایی . و مُرد در سال ۲۱ .

یادداشت

۱- Zēvax = زیوه :معنی آن در ارمنی " سبک ، تند و سریع" است . اما این معنی در اینجا مفهوم ندارد . شومون می‌نویسد که : نام زیوه به عنوان یکی از صاحب‌منصبان عالی‌مقام در روی مهری به روش یونانی به همراه همسرش karpak تصویر شده است. همین نام، بر روی یکی از اشیای گور شماره‌ی شش در آرمازی نیز بدست آمده است . هم چنین در گور شماره‌ی دو نیز واژه‌ی کوتاه شده‌ی یونانی ZYX می‌تواند نشانگر نام زیوه باشد. نام او نیز بی گمان ایرانی است.

۲- yōdmangān = یودمنگان : بخش اول این نام یعنی- yōd در نام yōdmart در کتیبه‌ی کعبه‌ی زرتشت و در واژه‌ی سغدی yōdramak دیده می‌شود .

۳- bītaxš :بیدخش : شومون می‌نویسد که:" به نظر می‌رسد در نخستین سده‌ی شاهنشاهی ساسانی ما شاهد سلسله‌ای از " بیدخشان " در منطقه‌ی گرجستان هستیم" . جدای از بیدخش ذکر شده در این کتیبه ، از " بابک بیدخش " در روی جامی سیمین که در یکی از گورهای آرمازی بدست آمده است، نوشته و تصویری در دست است که متن برگردان شده‌ی هنینگ چنین است :" بابک ، بیدخش ، پسر اردشیر ، پسر شاپور بیدخش " قس نوشته‌ی جام سیمین " بیدخش بزرگمهر " و " بیدخش اسپورک ".

۴- arwast : دلیری : این واژه را " بیلی" تشخیص داد و معتقد است که از پارسی باستان – arvasta و مترادف با -hunara ، در فارسی میانه و نو hunar " هنر" است . این واژه در ارمنی به گونه‌ی وام واژه‌ی arwest در معنی " هنر ، نشان ، معجزه " به کار رفته است . بیلی واژه‌ی arwast را به معنی "پیروز" گرفته است . اما بهتر است که معنی دیگری چون " شایسته برای نبرد ، نبرده ، ارزشمند ، دلیر" یا چیزی مانند اینها برای آن به کار ببریم.بنابر تفسیر بیلی عبارت ʾrwst W NṢYH W KBYR بیانگر به کارگیری دو اسم و یک صفت " و......و " به جای یک اسم و صفت (= هندیادیس) است ؛ و این موضوع چندان درست نیست . NṢYH صفت است و ʾrwst اسم . از سویی دیگر عبارت هندیادیس نمی‌تواند این قدر بوسیله‌ی " و ... و "عجیب باشد.

اگر این عبارت را اینگونه به پارتی آوا نویسی نماییم :
ut paryōž ut was arwast kart می‌توان برگردان کرد : " پیروز و بسیار اروست بکرد "

۵- RBTRBṢ : بزرگ فرماندار ، رئیس دربار : تا کنون این عنوان در ارمنی دیده نشده است . برابر ایرانی آن با گمان که شاید بتوان قیاس کرد Wazurk framatār وزیر بزرگ (= نخست وزیر) دربار ساسانی ، که آن نیز dar-andarz pat " اندرزبد دربار" نامیده شده است .

۶- Xsēfarnūg : خسفرنوگ :این نام تا کنون شناخته نشده است ؛ اما بی‌گمان ایرانی است. بخش اول آن یعنی- Xsē بی‌گمان با ریشه‌ی ایرانی -xšay " حکومت کردن " و یا -xšaya " شاه " و با واژه‌ی " شاهنشاهی " مرتبط است. اگر این چنین باشد پس می‌توان نتیجه گیری مهمی را ارائه داد : این نام از زبان آسی گرفته شده است زیرا از ویژگی‌های این زبان تبدیل š (ش) به s (س) و تبدیل گروه xš (خ- س) به xs (خ – س) است.

۷- farnūk > farnūg صفتی مشتق از واژه‌ی معروف ایرانی farn(ah) " فره" است که هم در نقش اسم و هم در نقش صفت در جاهای مختلف آمده است . این نام خاص در یهودی _ ارمنی parnūkā " خوشحالی" ، سریانی parnūgā " مس" . در آسی fārnig(< fārnug) به مفهوم "ثروتمند، خوشبخت" است و این مفهوم کاملاً مناسب با واژه‌ی xsēfarnūg یعنی " خوشبخت در پادشاهی‌اش (= پادشاه فرهمند)" است.
برای ایرانی بودن این نام می‌توان آن را با دیگر نام‌های ایرانی همین متن (کتیبه) چون sērapit , zewax, farsman سنجید.
بنابر فرهنگ " بربهلول"farnūg نام سیاره‌ی کیوان است .این واژه را نباید با مترادف آن یعنی farrux , farnux > farnahvā* فاعلی از -farnahvant* از اوستایی _ -xvaranahvant اشتباه کرد.

۸- Xbl xbl-yk : به گمانی پایانه īk — آن ایرانی است که برای اشتقاق‌های صفتی به کار می‌رود. این واژه‌ی مضاعف شده بی‌گمان واژه‌ی ایبریایی است که من درباره‌ی قرائت و تفسیر آن اطلاعی ندارم.

۹ - AMT :قس سریانی -mād " هنگامی که ، اگر".

۱۰- farn-oš : پرپیمانگی : این واژه از farn و پسوند š- با یک واکه‌ی o یا u میان وند ساخته شده است. farn در اینجا در معنی " زندگی " ، قس farrə – bāγ = zīvandak "زنده " . سریانی parn-anōš نام دارویی است که خود وام واژه از اصطلاح ایرانی farn-anōš و در معنی اخص" زندگی انوشین (= جاوید)" است.

۱۱- espurr :اسپوری ، کاملی : در متن‌های ترفانی به گونه‌ی spwr' آمده است .

۱۲- TB : نیو : این واژه از واژگان ناب فارسی است. در پارتی مفهوم xwaš را می‌رساند. با واژه‌ی بعد ŠPYR هزوارش برای veh " به " معنی " خوبی و زیبایی " را می‌رساند .

نیبرگ در مورد نخستین واژه‌ی این سطر می نویسد : " نمی‌تواند چیزی غیر از یک اشتقاق از ریشه‌ی " دیدن " باشد ، چیزی مانند " دورنما ،ظاهر ، هیئت ". می‌تواند گونه‌ای برابر با فارسی میانه‌ی patdīt باشد.

۱۳- TBWT : نیبرگ vxašīf(t) " زیبایی " . از vxaš و پایانه‌ی پارتی īf- یا īft - .
دو زنجیره‌نامه در این متن آمده است :

شاه	صاحب‌منصبان	
۱- فارسمان (farsman) ←	آگریپ (Agrīp) : RBTRBṢ	QLYL bthš : zēwax
	↓	↓
	پسرش	دخترش
۲- خسفرنوگ (xsēfarnūg) RBTRBṢ	یودمنگان (yōdmangān) :	سرپیت (sērapīt)

نیبرگ می‌نویسدکه : " می‌توان این چنین پنداشت که آگریپ و یودمان استانداران بوده‌اند . با وجود این اصطلاح RBTRBṢ نشانگر مقامی بالا در دربار است. در این صورت تنها آن را می‌توان با " بزرگ فرماندار " مرتبط دانست . پیش از این عنوان‌های به کار رفته برای این مقام در دربار ساسانی را ذکر کردیم. عنوان RBTRBṢ با آن عنوان مطابق است . هم چنین می‌توان چنین استنباط کرد که bītaxš نیز بیانگر " بزرگ فرماندار " (= وزیر اعظم) بوده است . در مورد شاهان [این کتیبه] ما اطلاع دقیقی نداریم. " فارسمان " نامی است که برای چندین تن از شاهان گرجستان به‌کار رفته است . یوستی شش شاه را [با این نام] نام برده است. فارسمان سوم ، فارسمان دیگری در قرن چهارم میلادی و دو تن دیگر در میانه‌ی سده‌ی ششم میلادی از این دست‌اند. آنچه که باید بدان بی‌گمان بود، این است که این کتیبه‌ها متعلق به زمانی است که هنوز نفوذ فرهنگ روم (یونان) بسیار قوی بوده است.

شومون[1] درباره‌ی این کتیبه می‌نویسد که : یکی از معروفترین کتیبه‌های (این منطقه) کتیبه‌ی دو زبانه‌ی یونانی ـ آرامی است که سنگ قبری است که به معرفی اختصاص دارد : " سرپیت ، زن بسیار جوان ، دختر زیوه ، بیدخش و همسر یودمنگان ، صاحب‌منصب دربار فارسمان شاه و او نیز خود پسر بیدخش پا بلیس آگریپ است".

1- Chaumont , M : 1975 , P.107.پروفسور شروو نیز درE-mail به نگارنده این کتیبه را آرامی می داند.

کتیبه‌ی شاپور در کعبه‌ی زرتشت
(ŠKZ)

[illegible]

حرف نویسی:

1. ANH mzdyzn ALHA Šhypwhr MLKYN MLKA 'ry'n W
'n'ry'n MNW šyhr MN y'ztn BRY mzdyzn ALHA 'rthštr
MLKYN MLKA 'ry'n MNW šyhr MN y'ztn BRY-L-BRY
ALHA P'PK MLKA 'ry'nhštr hwtwy *HWY-m W*
***HHSNW-m hštr p'rs*[1] *prtw*[2] hwzstn[3] myšn[4] 'swrstn[5] *'rbys*tny[6] 'trwptkn[7] 'rmny[8]**

2. wyršn[9] sykn[10] 'rd'n[11] bl'skn[12] HN prhš OL kpy TWRA[13] W
'l 'nn TROA W hmk pryšhwr[14] TWRA m'd[15] wrkn[16] mrgw[17]
hryw[18] W hmk 'prhštr[19] krmn[20] skstn[21] twgrn[22] mkwrn[23] p'rtn[24]
hndstn[25] kwšnhštr[26] HN prhš OL pškbwr[27] W HN OL K'š[28]
swgd[29] W š'šstn[30] .... *ŠTRA YMA mzwnhštr*[31] W OBDW-m
...ŠMH ... hštr W OBDW-m

3. 'hwrmzd-'rthštr[32] ŠMH W ZNH 'wnt hštr W hštrdry
W ptykwspn hrw LN pty b'z W OBD-kpy HQAYMW-t
HWY-n W AMT nhwšt pty hštr HQAYMW-t HWY-m
gwrtnyws kysr MN hmk prwm gwt[33] W grm'ny[34] hštr
z'wry hngwšn OBD-t W OL 'swrstn
'pr 'ry 'n hštr W LN ATY-t W pty 'swrstn *mrz* B
mšyk ptyrzmy[35] RBA znbk YHW-t gwrtnyws

4. kysr QTL-t prwmyn z'wry HWBDW-t W prwmyn
plypws kysr OBD-t W plypws kysr LN OL nymstyk
ATY-t W gy'n DMH dynr 500 ALPYN OLYNY[36] YNTN-t
pty b'z HQAYMW-t W LN mšyk MN ZK krty
prgwz šhypwhr[37] ŠMH HQAYMW-t W kysr TWB
MKDB-t OL 'rmny wyns OBD-t W LN 'pr prwmyn
hštr wyhšt HWY-m W prwmyn z'wry 60,000 B byb'lšy[38]

5. QTL-t W 'swry' hštr W MH 'pr 'swry' hštr prybr
YHW-t hmk 'trwht 'wyrn W wrty'z OBD-t W AHD-t
pty L-hw HD y'wr MN prwmyn hštr BYRTA W
MHWZA 'nty[39] MHWZA OM prybr hmkwsy BYRTA [40] / byrt
'rwpn OM prybr hmkwsy BYRT/byrt[41]

[illegible]
[illegible] (٦) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (٧) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (٨) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (٩) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (١٠) [illegible]
[illegible]

' spwrkn OM prybr hmkwsy šwr'y[42] MHWZA OM prybr hmkwsy byb'lšy MHWZA OM prybr hmkwsy mnbwk[43]

6. MHWZA OM prybr hmkwsy hrpy[44] MHWZA OM prybr hmkwsy knšr'y[45] MHWZA OM prybr hmkwsy 'pwmy'[46] MHWZA OM prybr hmkwsy rnypws[47] MHWZA OM prybr hmkwsy zwm'[48] MHWZA OM prybr hmkwsy 'wrn'y[49] MHWZA OM prybr hmkwsy gndrws[50] MHWZA OM prybr hmkwsy 'rmn'š[51] MHWZA OM prybr hmkwsy sylwky'[52] MHWZA OM prybr hmkwsy 'ndywk[53] MHWZA

7. OM prybr hmkwsy kyrws[54] MHWZA OM prybr hmkwsy AHRN sylwky'[55] MHWZA OM prybr hmkwsy 'lyhsndry '[56] MHWZA OM prybr hmkwsy nykprwsy[57] MHWZA OM prybr hmkwsy syzry[58] MHWZA OM prybr hmkwsy hm'ty[59] MHWZA OM prybr hmkwsy 'rstwn[60] MHWZA OM prybr hmkwsy dykwl[61] MHWZA OM prybr hmkwsy dwl'y[62] MHWZA OM prybr hmkwsy dwrhw[63] MHWZA OM prybr

8. hmkwsy krksy'[64] MHWZA OM prybr hmkwsy grmnyws[65] MHWZA OM prybr hmkwsy btn'n[66] MHWZA OM prybr hmkwsy h'nry[67] MHWZA OM prybr hmkwsy B kpwtky'[68] s'try[69] MHWZA OM prybr hmkwsy dwm'n[70] MHWZA OM prybr hmkwsy 'rngly'[71] MHWZA OM prybr hmkwsy swšy[72] MHWZA OM prybr hmkwsy šwdy[73] MHWZA OM prybr hmkwsy pr'ty[74] MHWZA OM prybr hmkwsy

9. hmys'k MHWZA OM prybr 37. hrtyk y'wr AMT LN 'pr h'rn[75] W 'wrh'y[76] wyhšt HWY-m W h'rn W 'wrh'y pywdywt w'lrnyws kysr 'pr LN ATY-t W YHW-t LWT MN grm'ny' hštr MN ryšy'[77] hštr MN nyrkws[78] hštr MN d'ky'[79] hštr MN pndny'[80] hštr MN mysy'[81] hštr MN 'stry'[82] htšr MN 'spny'[83] hštr MN 'prky'[84] hštr MN tr'ky'[85] hštr

10. MN bwtny'[86] hštr MN 's'y'[87] hštr MN pmp'y'[88] hštr MN 'swry'[89] hštr MN lwkny'[90] hštr

(١١)

(١٢)

(١٣)

(١٤)

(١٥)

(١٦)

MN gl'tyn'y[91] hštr MN lwky'[92] hštr

MN kylky'[93] hštr MN kpwtky' hštr MN prwk'y'[94] hštr

MN swry'[95] hštr MN pnk'y'[96] hštr MN ywt'y'[97] hštr MN

'rby '[98] hštr MN mwrn[99] hštr MN grm'ny'[100] hštr MN

rwt's[101] hštr MN 'snyws[102] hštr MN

11. mdynrwtn[103] hštr z'wry 70 ALPYN. W MN hw ŠTRA

h'rn W 'wrh'y LWT w'lrnyws kysr RBA rpy YHW-t

W w'lrnyws kysr BNPŠH pty NPŠH YDA dstgrb OBD-t

W 'wy'tk RB-Y-SYP s'ntwr W hykmwn MNW L-hw z'wry

s'rr YHW-t hrw dstgrb OBD-t W L-BRA OL p'rs

HYTY-t HWYN-t W swry' hštr kylky' hštr W kpwtky' hštr

12. 'trwht 'wyrn W wrty'z OBD-t W AHD-t L-hw

y'wr MN prwmyn hštr 'lyhsndry ' W ktyswsy[104] MHWZA

OM prybr hmkwsy šmš't[105] MHWZA OM prybr hmkwsy

krtr'y[106] MHWZA OM prybr hmkwsy 'yg 'y[107] MHWZA

OM prybr hmkwsy m'm' sty'[108] MHWZA OM prybr hmkwsy

m'rws[109] MHWZA OM prybr hmkwsy 't 'dy'[110] MHWZA OM

prybr hmkwsy trysst[111] MHWZA

13. OM prybr hmkwsy zpyrwn[112] MHWZA OM prybr hmkwsy

spsty'[113] MHWZA OM prybr hmkwsy kwlkws[114] MHWZA

OM prybr hmkwsy 'nzlpws[115] MHWZA OM prybr hmkwsy

ksťpr'y[116] MHWZA OM prybr hmkwsy nlyny's[117] MHWZA

OM prybr hmkwsy pr'ny's[118] MHWZA OM prybr hmkwsy

nykprws[119] MHWZA OM prybr hmkwsy 'ypyn 'y[120] MHWZA OM

prybr hmkwsy

14. kydndrws[121] MHWZA OM prybr hmkwsy 'nymyrdny[122] MHWZA

OM prybr hmkwsy srynwsy[123] MHWZA OM prybr hmkwsy

mydnprws[124] MHWZA OM prybr hmkwsy 'tywky' [125] MHWZA

OM prybr hmkwsy srty'p[126] MHWZA OM prybr hmkwsy

mwstynprws[127] MHWZA OM prybr hmkwsy twdyn'y[128] MHWZA

OM prybr hmkwsy kysry'[129] MHWZA OM prybr hmkwsy

kwm'n'dy'[130] MHWZA

15. OM prybr hmkwsy kwpstry'[131] MHWZA OM prybr hmkwsy

spstyd'y'[132] MHWZA OM prybr hmkwsy byrt[133] MHWZA OM

prybr hmkwsy r'kwndy'[134] MHWZA OM prybr hmkwsy l'lndy'[135]

MHWZA OM prybr hmkwsy 'ykwndy '[136] MHWZA OM prybr

hmkwsy. hmys'k MHWZA OM prybr hmkwsy 36.W

mrthwmk MH MN prwmyn hštr MN 'ny'ry'n

16. pty 'w 'r HYTY-t B 'ry'n hštr B p'rs

(۱۷)

(۱۸)

(۱۹)

(۲۰)

(۲۱)

prtw hwzstn'swrstn W AHRN hštr OL hštr An-w LN W ABY-tr
W ny'kn W hsynkn dstkrt YHW-t TMH YTYBW-t (YDRYKW-t) W
LN AHRN-Š ŠGYA hštr YBO [H]-t W ŠGYA
ŠMH W TB-py OBD-t MH TNH LA KTYTB-t byš
ZK 'wnt MN ZK krty 'wpdšt KTYB-tn AYK MNW
BATR MN-n YHYH

17. ZNH ŠMH TB-py W hwtwypy MH LN YDOH-d
W L-QBL-kd AYK y'zt LN MN ZK gwnk dstkrt
OBDW-nt W pty y'ztn pwšt ZNH 'wnt hštr YBOH-m
W HHSNW-m KN LN-š hštr L hštr ŠGYA 'trw wrhr'n YTYBW-t
(YDRYKW-t) W ŠGYA mgw-GBRA krpkpy OBD-t W RBA
y'ztn wyndršn OBD-t W TNH-š pty npwšt YTYBW-t (YDRYKW –m)
'trw HD hwsrw šhypwhr

18. ŠMH pty LN 'rw'n W p'šn'm 'trw HD hwsrw
'trw-'nhty-H ŠMH pty 'trw-'nhty-H MLKTH-n MLKTH
LN BRTY 'rw'n W p'šn'm 'trw HD hwsrw 'hwrmzd-'rthštr
ŠMH pty 'hwrmzd-'rthštr RBA MLKA 'rmnyn LN BRY
'rw'n W p'šn'm AHRN 'trw HD hwsrw šhypwhr ŠMH
pty šhypwhr myšn MLKA LN BRY 'rw'n W p'šn'm

19. 'trw HD hwsrw nryshw ŠMH pty 'ry mzdyzn nryshw
MLKA hndy skstn W twrgstn HN OL YMA znb LN
BRY 'rw'n W p'šn'm W L-hw MH ZNH-n 'trwn
YNTN-m W MH 'bdyn HQAYMW- t KN-š hrw 'pr
ptyhštr KTYB-t W MN-hw QYN 1000 MH MN
trkpyšn OLYN 'bdyn YHW-t W LN ZNH-n
'trwn YNTN-t L-hw 'wpdysywm AYK hyp krhyd pty LN
'rw'n YWMA

20. OL YWMA QYN HD, LHMA HD gryw W 5
hwpn HMR 4 p's, pty s'sn hwtwy W p'pk MLKA W
šhypwhr MLKA p'pkn W 'rthštr MLKYN MLKA hwr'nzmy-H
hštr MLKTH 'trw-'nhty-H MLKTH-n MLKTH dynky-H
MLKTH wryhr'm gyln MLKA šhypwhr myšn MLKA 'hwrmzd-'rthštr
RBA MLKA 'rmnyn nryshw skn MLKA šhypwhr-dwhtky-H

21. skn MLKTH ššmky-H MRATY prgwz BRBYTA
mrdwty-H MRATY šhypwhr MLKYN MLKA AMY , nryshw
BRBYTA rwd-dwhty-H BRBYT-H 'nwšky-H BRTY
wr'z-dwhty-H hwr'nzmy-H BRTY , 'sthrd 'ty-H
MLKTH W

[illegible]
[illegible] (٢٢) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (٢٣) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (٢٤) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (٢٥) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (٢٦) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (٢٧) [illegible]

'hwrmzdk 'rmnyn MLKA BRY, 'hwrmzd

W 'hwrmzdk 'wt'ybht W wryhr'n šhypwhr prgwz myšn

MLKA BRY, šhypwhr-dwhtky-H myšn MLKA BRTY W

22. 'hwrmzd-dwhtky-H skn MLKA BRTY 'rw 'n QYN

HD, LHMA HD gryw W 5 hwpn, HMR 4 p's. W L-hw

QYN MH MN TMH prtšywd HN pty'wyd 'wtyn pty

L-hwyn 'rw'n MNW LN 'wpdšt 'rw'n YOBD-ytn

W TNH KTYB-t HQAYMW-nt, MNW 'pr p'pk MLKA

hwtwypy YHW-t HWYN : s'sn 'wrnwkn, prdk prdkn, wrtrgnpt

hwrkn, 'spwrk 'spwrkn, pwhrk mrtynkn, zy'k nywdpty

23. šhypwhr wyznkn, šhypwhr mtrbwznkn. MNW 'pr 'rthštr

MLKYN MLKA hwtwypy YHW-t HWYN : s'trp 'prynk

MLKA, 'rthštr mrgw MLKA, 'rthštr krmn MLKA, 'rthštr

skn MLKA, dynky-H p'pk MLKA AMY, rwtky-H

'rthštr MLKYN MLKA AMY, dynky-H MLKTH-n MLKTH

p'pkn, 'rthštr bythš, p'pk hzrwpt, dyhyn wr'z, s'sn swryn,

s'sn 'ndykn hwtwy, prgwz krny

24. gwk krny, 'pwrs'm 'rthštr-pry, gylm'n dwnb'wntš,

rhš sp'dpty, m'rd dpyrwpt, p'pk nywdpty,

p'šhr wysprkn, wyprd prdkn, mtryhwšt bryskn, hwmprd't

m'dknpty, drn zynpty, šhrk d'tbr, wrdn 'hwrpty, mtrk

twsrkn, zy'k zbrkn, skpws nhšyrpty, hwtwk grstpty,

z'hyn mdkdr. MNW 'pr LN hwtwypy YHW-t 'rthštr

ntwšrkn MLKA, 'rthštr

25. krmn MLKA, dynky-H myšn MLKTH, dstkrt šhypwhr,

hmz'sp wyršn MLKA, wlgšy BRBYTA p'pkn, s'sn BRBYTA

MH pty prdkn HHSN-t, AHRN s'sn BRBYTA MH pty

ktwkn HHSN-t, nryshw BRBYTA prgwzkn, nryshw BRBYTA

šhypwhrkn, šhypwhr bythš, p'pk hzrwpt, prgwz 'sppty, 'rthštr

wr'z, 'rthštr swryn, nryshw 'ndykn

26. hwtwy, 'rthštr krny, whwn'm prmtr, pry'k why-'ntywk-šhypwhr

hštrp, srytwd šhyhmwst, 'rthštr 'rthštr-hšnwm, p'šhr thm-šhypwhr,

'rthštr gwdmn hštrp, ššmk nyw-šhypwhr, whwn'm šhypwhr-hšnwm,

tyry-mtry hštrkrt dyzpty, zy'k nywdpty, 'rtbnw

dwnb'wntš, wyndprn 'bkn, rzmywd W p'pyš

27. prgwz-šhypwhr šnbytkn, w'rzn g'b

[illegible]
[illegible]
[illegible] (۲۸) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (۲۹) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (۳۰) [illegible]
[illegible]

hštrp , krtsrw bythš ,

p'pk wysprkn, wlgšy sylwkn , y'zdpt MLKTH-n hndrzpty ,

p'pk spsyrdr , nryshw rnd hštrp , ty'nk 'hmtn hštrp , wrdpt

prštkpty , ywdmrt rstkn , 'rthštr wyprdkn , 'pwrs'm šhypwhr

drykn s'rr , nryshw brdkn , šhypwhr nryshwkn , nryshw

28. grstpty , 'hwrmzd dpyrpty , n'dwk zyndnyk , p'pk brypty,

p'sprd p'sprdkn , 'bdgšy dyzptkn , krtyr 'hrpty , rstk why-'rthštr

hštrp ,'rthštr bythškn , mtry-hwšt gnzbr , šhypwhr prmtr , 'rštt mtrn

pty prwrtk SPRA , s'sn špystn s'snkn , wrwd w'šrpty ,'rthštr

nyryš hštrp , bgdt wrdptykn , krtyr 'rtbnw , zrw'ndt bndkn

29. wyn'r s'snykn , m'nzk špystn , s'sn d'tbr , wrdn n'šptkn , wrdk

wr'zpty , HD-TWB-n QYN HD , LHMA HD gryw W 5

hwpn HMR 4 p's 'ws šwgwn LN 'pr y'ztn ṢBW W

krtkny twhšywm W y'ztn dstkrt HWY-m W pty y'ztn 'dywrpy

ZNH 'wnt hštr YBO[H]-t W HHSN-t Ṣ̌MH W

TB-py OBD-t L-hwyš MNW BATR MN LN

YHYH W prnhw HWY-t L-hwyš 'pr y'ztn SBW W

30. krtkny[128] twhšywd AYK y'zt 'dywr YHYH-nt W dstkrt

OBDW-nt dstnypyk ZNH LY 'hwrmzd SPRA šylk SPRA BRY.

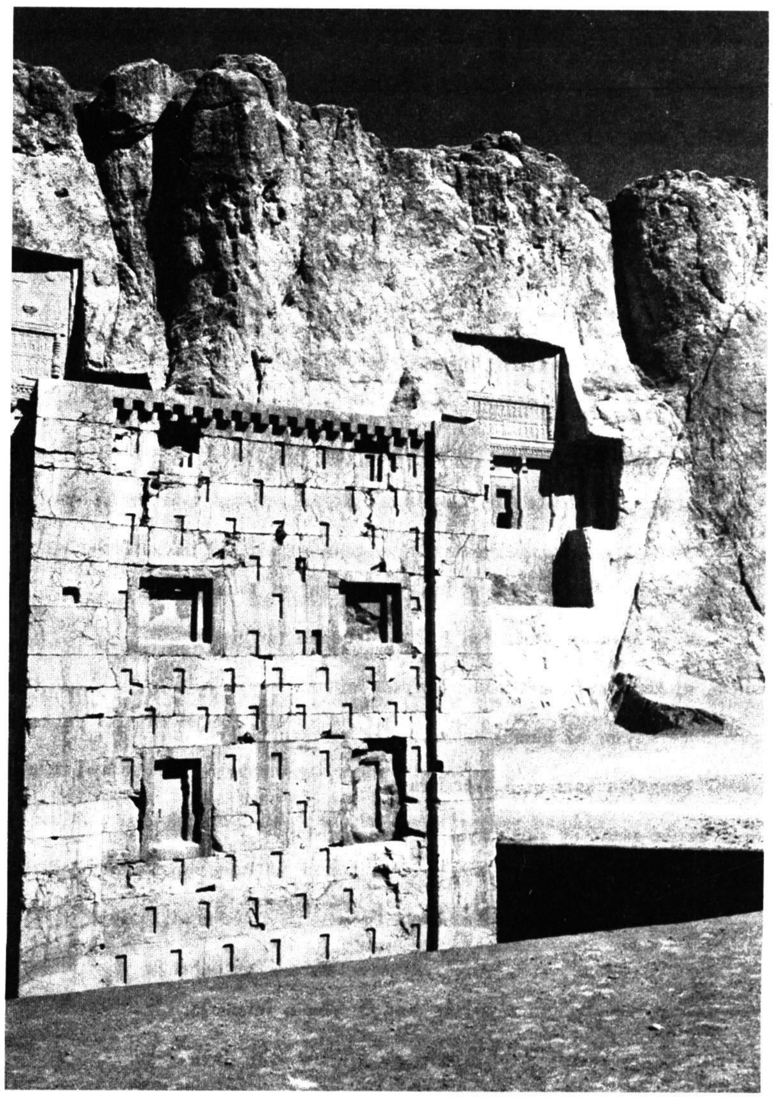

آوانویسی :

1. az mazdyazn bay šahēpuhr šāhān šāh aryān ut anaryān

kē šihr až yazatān puhr mazdyazn bay artaxšahr šāhan šāh

aryān kē šihr až yazatān puhr-ē-puhr bay pāpak šāh.

aryān-xšahr xwatāy hēm ut dārām xšahr pārs ,partaw, hūzistān , mēšān

āsūristān arabistān , āturpātakān , arman

2. wiršān , sīkān , ardān , balāsakān yad parhiš ō kāp kōf,

ut ārānān bar , ut hamak parišxwār kōf , mād , wurkān

mary , harīw , ut hamak apar-xšahr , kirmān , sakistān , tugrān ,

makurān , pārtān , hindistān , kūšān-xšhar yad parhiš ō

paškabūr yad parhiš ō paškabūr ut yad ō kāš , suyd ut

šāšistān ...ārak zrēh , mazūn-x šāhr ut karām ...nām ...

xšhar ut karām

3. ohrmazd-artaxšahr nām ut im awant xšhar ut xšharidār

ut patkustpān hraw amāh pat bāž ut bandakīf (aw)ištāt

ahēm, ut ka naxwišt pat xšahr (aw)ištāt ahēm,

gurtyānōs kaysar až hamak frōm , gōt ut garmān xšahr

zāwar hangōšan kart ut ō āsūristān

apar aryān xšahr ut amāh āyat ut pat āsūristān

marz andar mašīk patērazm wazurk zanbak būt,

gurtyānōs

4. kaysar ōžat , frōmīn zāwar wikant ut frōmīn fīlīpōs kaysar

kart ut fīlīpōs kaysar amāh ō nimastīk āyat ut gyān guxn

dēnār 500 hazār ō-n dāt, [ut] pat bāž (aw)ištāt ut amāh mašīk až

ēt kart pērōz-šahēpuhr nām (aw)ištāt ut kaysar bid druxt

ō armīn ,wināh kart ut amāh apar frōmīn xšhar wihišt

ahēm ut frōmīn zāwar 60,000 andar bībāliš

5. ōžat ut āsūryā xšhar ut čē apar āsūryā xšhar parēbar

būt , hamak ātar-wixt[137] , awērān ut wartayāz kart ut grift

pat hō ēw yāwar až frōmīn xšhar diz ut šahristān anat

šahristān ad parēbar hamkus , diz/bīrt-akūpān ad parēbar hamkus,

diz/bīrt-aspōrakān ad parēbar hamkus , šūrā šahristān ad parēbar

hamkus , bībāliš šahristān ad parēbar hamkus , manbūk

6. šahristān ad parēbar hamkus ,halap šahristān ad parēbar

hamkus , kanašrā šahristān ad parēbar hamkus , apumyā šahristān

ad parēbar hamkus , ranīpūs šahristān ad parēbar hamkus , zūmā

šahristān ad parēbar hamkus , urnā šahristān ad parēbar hamkus ,

gandarōs šahristān ad parēbar hamkus , armanāš šahristān ad parēbar

hamkus , sēlūkyā šahristān ad parēbar hamkus , andiyōk šahristān

7. ad parēbar hamkus , kaysar šahristān ad parēbar hamkus anē sēlūkyā

šahristān ad parēbar hamkus , alexsandaryā šahristān ad parēbar hamkus, nēkpōlis

šahristān ad parēbar hamkus , sēžār šahristān ad parēbar hamkus , hamāt šahristān

ad parēbar hamkus , arastūn šahristān ad parēbar hamkus , dīkōr šahristān ad

parēbar hamkus , dūrā šahristān ad parēbar hamkus , dōlaxw šahristān ad parēbar

8. hamkus , karkasyā šahristān ad parēbar hamkus ,garmanyōs šahristān ad parēbar

hamkus , batnān šahristān ad parēbar hamkus , hānar šahristān ad parēbar hamkus ,

ndar kapūtakyā, sātar šahristān ad parēbar hamkus , dūmān šahristān ad parēbar

hamkus, arangilyā šahristān ad parēbar hamkus, sūš šahristān ad parēbar hamkus, šūd šahristān ad parēbar hamkus, frāt šahristān ad parēbar hamkus

9. hamēsāk šahristān ad parēbar 37. hartīk yāwar ka amāh apar hāran ut ōrhā wihišt ahēm ut hāran ut ōrhā paywayōt wālaryanōs kaysar apar amāh āyat ut būt ad až garmānyā xšahr, až rēšyā xšahr, až nērkōs xšahr, až dākayā xšahr, až pandanyā xšahr, až mēsyā xšahr, až āstaryā xšahr, až aspanyā xšahr, až afrakyā xšahr, až trākyā xšahr,

10. až butanyā xšahr, až āsāyā xšahr, až pampāyā xšahr, až āsūryā xšahr, až lukanyā xšahr, až galātīnā xšahr, až lukyā xšahr, až kilikyā xšahr, až kapūtakyā xšahr, až frōkāyā xšahr, až sūryā xšahr, až fanakāyā xšahr, až yūtāyā xšahr, až arabyā xšahr, až mūran xšahr, až garmānyā xšahr, až rūtās xšahr, až āsnyōs xšahr, až

11. mayānrōtān xšahr, zāwar 70 hazār. ut až hō ārak harān ut ōrhā ad wālaryanōs kaysar wazurk rap būt. ut wālaryanōs kaysar wxad pat wxēbeh dast dastgrab kart ut awiyātak rabēsēp sanātūr ut hēkmūn kē hō zāwar sārr būt, hraw dastgrab kart ut be pārs ānīt ahēnd ut sūryā xšahr, kilikyā ut kapūtakyā xšahr

12. ātarwixt, awērān ut wartyāz kart. ut grift hō yāwar až frōmīn xšahr alexsandaryā ut katēsōs šahristān ad parēbar hamkus, šamšāt šahristān ad parēbar hamkus, kartarā šahristān ad parēbar hamkus, ēgā šahristān ad parēbar hamkus, māmāstyā šahristān ad parēbar hamkus, mārūs šahristān ad parēbar hamkus, ātādyā šahristān ad parēbar hamkus, tarsōs šahristān

13. ad parēbar hamkus, zafērōn šahristān ad parēbar hamkus, spastyā šahristān ad parēbar hamkus, kūrkōs šahristān ad parēbar hamkus, anzarpōs šahristān ad parēbar hamkus, kastāprā šahristān ad parēbar hamkus, nirōnyās šahristān ad parēbar hamkus, flān(= w)yās šahristān ad parēbar hamkus, nēkōpilōs šahristān ad parēbar hamkus, ēfēnāy šahristān ad parēbar hamkus

14. kay(=l) andarōs šahristān ad parēbar hamkus, anīmērdan šahristān ad parēbar hamkus, sīlnōs šahristān ad parēbar hamkus ,miyōnpolis šahristān ad parēbar hamkus, ātyōkyā šahristān ad parēbar hamkus, sartyāp šahristān ad parēbar hamkus, mōstēnpolis šahristān ad parēbar hamkus, tūyānā šahristān ad parēbar hamkus, kaysaryā šahristān ad parēbar hamkus, kōmānāyā šahristān

15. ad parēbar hamkus, kūpastaryā šahristān ad parēbar hamkus, spastayāyā šahristān ad parēbar hamkus, birt šahristān ad parēbar hamkus, rākūndayā šahristān ad parēbar hamkus, lārandyā šahristān ad parēbar hamkus, ēkūndyā šahristān ad parēbar hamkus, hamēsāk šahristān ad parēbar hamkus 36. ut martōhmak čē āž frōmīn xšahr āž an-aryān

16. pat āwār ānīt andar aryān xšahr, andar pārs, partaw,

hūzistān, āsūristān ut anē xšahr ō xšahr kū amāh ut pitar
ut niyākān ut hasēnakān dastkart būt, ōd nibāst ut
amāh anē-š was xšahr wxāšt ut was nām ut nēwīf kart,
čē ēt nē nibišt, bēš ēt awant až ēt kart ōpadišt nibištan
kū kē paš až-in bawāh

17. im nām nēwīf ut xwatāyīf, čē amāh zānēnd ut parwān
kad, kū yazat amāh až ēt gōnak dastkart karēnt ut pat
yazatān pušt im awant xšahr wxāzām ut dārām ōh amāh-iš
xšahr ō xšahr was ātur wrahrān nibāst ut was moγ-mart kirpakīf kart
ut wazurk yazatān windarišn kart ut ēt-iš pat nipišt nibāyam
ātarw ēw husraw šahēpuhr

18. nām pat amāh arwān ut pāšnām, ātarw ēw husraw
ātarw-anāhīt nām pat ātarw-anāhīt bāmbišnān bāmbišn amāh
duxt arwān ut pāšnām, ātarw ēw husraw ohrmazd-artaxšahr
nām pat ohrmazd-artaxšahr wazurk šāh armīnān, amāh puhr
arwān ut pāšnām, anē ātarw ēw husraw šahēpuhr nām pat
šahēpuhr mēšān šāh, amāh puhr arwān ut pāšnām

19. ātarw ēw husraw narsah nām pat ar mazdyazn narsah
šāh hind, sakistān ut turgistān yad ō zrāh zanb amāh
puhr arwān ut pāšnām, ut hō čē im-in āturān dahām
ut čē abdēn (aw)ištāt ōh-iš hraw apar patēxšahr nibišt
ut až hō akbrīd 1000 čē až trakpēšn ō-n abdēn
būt ut amāh im-in āturān dāt hō ōpadēsīwam kū
hēp karīhēt pat amāh arwān rōž

20. ō rōž akbrīd ēw nān ēw grīw ut 5 hōpan, may 4
pās pat sāsān xwatāy ut pāpak šāh ut šahēpuhr šāh
pāpakān ut artaxšahr šāhān šāh, hōrānzēm xšahr
bāmbišn ātarw-ānahīt bāmbišnān bāmbišn dēnak bāmbišn
wrahrā gēlān šāh, šahēpuhr mēšān šāh, ohrmazd-artaxšahr
wazurk šāh armīnān, narsah sakān šāh, šahēpuhr-duxtak

21. sakān bāmbišn, šašmak bānūk, pērōz wispuhr, mir(r)ōt
bānūk šahēpuhr šāhān šāh māt, narsah wispuhr, rōd-duxt
wisduxt, anōšak duxt wrāz-duxt, hōrānzēm duxt astaxr-dāt
bāmbišn, ut ohrmazdak arminān šāh puhr ohrmazd, ut
ohrmazdak ōtā(y)-baxt ut wrahrān šahēpuhr pērōz
mēšān šāh puhr šahēpuhr-duxtak mēšān šāh duxt ut

22. ohrmazd-duxtak sakān šāh duxt arwān akbrīd ēw nān ēw
grīw ut 5 hōpan may 4 pās ut hō akbrīd čē až ōd
partšēwad yad patyāwad ōtēn pat hawīn arwān kē amāh
ōpadišt arwān yazītan ut ēt nibišt (aw)ištātan kē apar pāpak
šāh xwatāyīf būt ahēnd: sāsān ōranōkān, pardak pardakān,
wrahrānpat hōrakān, aspōrak aspōrakān, puhrak martēnakān,
ziyāk nēwpat

23. šahēpuhr wēžanakān, šahēpuhr mihr-bōzanakān. kē apar
artaxšahr šāhān šāh xwatāyīf būt ahēnd: sātrap āfrēnak
šāh, artaxšahr marγ šāh, artaxšahr kirmān šāh, artaxšahr

sakān šāh, dēnak pāpak šāh māt, rōtak artaxšahr šāhān
šāh māt, dēnak bāmbišnān bāmbišn pāpakān artaxšahr
bītaxš, pāpak hazarwpat, dīhēn wrāz sāsān sūrēn
sāsān andīkān xwatāy pērōz kārēn

24. gawak kārēn apūrsām artaxšahr-farr gēlamān dōnbāwantiš
raxš spād-pat, mard dipīwar, pāpak niwēd-pat, pāšihr
wisparakān, farrakān mihrxwāšt, barēskān hōmfrayāt mādakānpat,
daran zēnpat, šahrak dātbar, wardan āxwarpat, mihrak tōsarakān,
sakpōs naxšīrpat, hōtūk grisatpat, žāhēn madakdār. kē apar amāh
xwatāyīf būt: artaxšahr nōtšīrakān šāh, artaxšahr

25. kirmān šāh, dēnak mēšān bāmbišn dastkart šahēpuhr
hamzāsp wirōšān šāh, walayš wispuhr pāpakān sāsān wispuhr,
čē pat farrōkān dirt, anē sāsān wispuhr čē pat katūkān
dirt, narsah wispuhr pērōzakān, narsah wispuhr šahēpuhrakān,
šahēpuhr bītaxš, pāpak hazarwpat, pērōz asp-pat, artaxšahr
wrāz, artaxšahr surēn, narsah andīkān

26. xwatāy, artaxšahr kārēn wahūnām framātār friyāk
weh-antiyōk- šahēpuhr xšahrap, srītōd šahēmust artaxšahr
artaxšahršnōm, pāšihr tahm šahēpuhr, artaxšahr gōymān xšahrap,
šašmak nēw- šahēpuhr, wahūnām šahēpuhršnōm, tīr-mihr
xšahrkart dizpat, ziyāk niwēdpat, artabān dōnbāwantiš, windfarrn
ābakān razmyōd ut pāpīš

27. pērōz- šahēpuhr šanbītakān wārzan gay xšahrap kartsraw
bītaxš pāpakān wisparakān walayš sēlūkān, yazdpat bāmbišn
handarzpat, pāpak sapsērdār, narsah rind xšahrap, tiyānak ahmatān
xšahrap, wardpat frēštakpat, žōymart rastakān, artaxšahr
wipardakān, apūrsām šahēpuhr darīkān sārr, narsah
bardākan, šahēpuhr narsahkān, narsah

28. grisatpat, ohrmazd dēpīwarpat, nādōk zēndānīk, pāpak barēpat,
pāspard pāspardakān, ābdayš dizpatakān, kartēr hērpat, rastak
weh- artaxšahr xšahrap, artaxšahr bītaxšakān, mihr xwāšt
ganzbar, šahēpuhr framātār arštāt, mihrān pat frawartak
dipīwar, sāsān šapistān sāsānakān, wirōy wāšār pat, artaxšahr
nērīš xšahrap, baydāt wardpatēkān, kartēr artabān, zarwāndāt
bandakān

29. winār sāsānēkān mānzak šapistān, sāsān dātbar, wardan
nāšpatakān, wardak wrāzpat, ēw-bidān akbrīd ēw nān, ēw
griw ut 5 hōfan, may 4 pās, awas šōyōn amāh apar yazatān
hīr ut kartakān tuxšīwam ut yazatān dastkart ahēm ut pat
yazatān ayāwarīf im awant xšahr wxāšt ut dirt, nām ut nēwīf
kart. hawiš kē paš až amāh bawāh ut farrnaw ahād, hawiš
apar yazatān hīr ut

30. kartakān tuxšīwad, kū yazat ayār bawānt ut dastkart
karēnt. dastnēpīk im man ohrmazd dipīwar šēlak dipīwar puhr.

برگردان :

۱. من مزدیسن ، بغ شاپور ، شاهنشاه ایران و انیران که چهر (نژاد) از ایزدان ، پور مزدیسن ، بغ اردشیر شاهنشاه ایران که چهر از ایزدان ، پورِ پور (نوه‌ی) بغ بابک شاه [است].خداوندگار ایران شهرم و[این] شهرها (کشور) را دارم :
پارس ، پارت ،خوزستان ، میشان ، آسورستان ، اربایستان ، آتورپاتکان ، ارمنستان

۲. وروچان ، سیکان ،اران ، بلاسگان تا فراز به کوهِ کاف (= قاف) و [به] در (= حدود) آرانان و به همه‌ی [حدود] کوهِ پریشخوار، ماد ، گرگان ، مرو ، هرات و همه‌ی ابرشهر : کرمان ، سکستان ، توران ، مکران ، پارتان ، هندوستان ، کوشان شهر تا فراز به پیشاور و تا به کاش (=کاشغر) ، سغد و چاچستان ...[تا ساحل] دریا [یعنی]مزون شهر. و من گرفتم پیروز شاپور نامی ... و من گرفتم/کردم

۳. هرمزد- اردشیر نامی/نام را.و این همه شهر (کشور) و شهریار و والیان ، همگی برای ما به باج و بندگی ایستادند. و هنگامی که نخست من بر شهر (کشور) ایستادم (= پادشاه شدم) ، گُردیانوسِ" قیصر از همه‌ی شهر "روم"،"گُت" و" ژرمن" سپاه جمع کرد و از [سوی] "آسورستان" به سوی ایران شهر و ما آمد . و در مرزِ " آسورستان" جنگی در"مشیک " جنگ بزرگی بود (= در گرفت). گردیانوسِ

۴. قیصر کشته شد ؛ سپاه رومیان از بین رفت و رومیان" فیلپوس" را قیصر کردند و فیلپوسِ قیصر به نمسته (= التماس و شفاعت) به سوی ما آمد و برای خون‌بها پانصد هزار دینار داد (پرداخت) [و] به باج ایستاد (= باج‌گزار شد) و ما از این رو مشیک را" پیروز شاپور" ، نام کردیم (=نهادیم).
و قیصر دوباره دروغید ، در ارمنستان گناه کرد و ما به شهر (= کشور) روم یورش کردیم و سپاه شصت هزار نفری رومیان را درِ " بیبالیش "

۵. زدیم (نابود کردیم) و شهر (= کشور) سوریه و آنچه که در بالای شهر سوریه بود ، همه را آذر بیز (سوزانده) ، ویران و نابود کردیم . و گرفتیم (= فتح کردیم) تنها در این نبرد از شهر (= کشور) رومیان : دژ و شهرستان" آناث" را با ناحیه‌های اطراف آن ، دژ " اروپن" با ناحیه‌های اطراف آن ، دژ اسپورگان با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان شورا با ناحیه‌های اطراف آن ،شهرستان بیبالیش با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان منبوگ

۶. با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان حلب با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان کنشرا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان آپومیا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان رنیپوس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان زوما با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان اورنا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان گَندَروس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان ارمیناژ با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان سلوکیه با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان انطاکیه

۷. با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان کیروس با ناحیه‌های اطراف آن ،دیگر شهرستان سلوکیه با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان اسکندریه با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان نیکوپولیس با ناحیه-های اطراف آن ، شهرستان سزار با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان حما ل با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان ارستون با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان دیکور با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان دورا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان دولیخ با ناحیه‌های

۸. اطراف آن ، شهرستان کرکسیا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان ژرمنیا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان بتنان با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان خانر با ناحیه‌های اطراف آن . اندر کاپادوکیه : شهرستان سَتَل با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان دومان با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان ارنگلیا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان سوش با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان شود با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان فرات با ناحیه‌های اطراف آن .

۹. بر روی هم سی و هفت شهرستان با ناحیه‌های اطراف آن .سومین بار ، هنگامی که ما به حرّان و الرّها حمله کردیم و حرّان و الرّها را محاصره کردیم ، والریانوسِ قیصر به پذیره‌ی ما آمد و با[او]بود از سرزمین ژرمنیا ، از سرزمین ریشیا ، از سرزمین نیرکوس ، از سرزمین داکیا ، از سرزمین پندانیا ، از سرزمین میسیا ، از سرزمین آستاریا ، از سرزمین اسپانیا ، از سرزمین افریقا ، از سرزمین تراکیا ،

۱۰. از سرزمین بوتنیا ، ار سرزمین آسیا ، از سرزمین پامپیا ، از سرزمین آسوریا ، از سرزمین لوکونیا ، از سرزمین گلاتینا ، از سرزمین لوکیا ، از سرزمین کیلیکیه ، از سرزمین کاپادوکیه ، از سرزمین فریگیا ، از سرزمین سوریه ، از سرزمین فنیقیه ، از سرزمین یهودیا ، از سرزمین ارابیا ، از سرزمین مورن ، از سرزمین ژرمنیا ، از سرزمین روتاس ، از سرزمین اسنیوس ،

۱۱. از سرزمین میان‌رودان ، سپاهی هفتاد هزار [نفر] . و در آن سوی حرّان و الرّها حمله‌ی بزرگی بر والریانوسِ قیصر بود (= شد) و والریانوس قیصر را ، خودم ، با دست های خویش

دستگیر کردم و سایر حاکمان ، سناتوران و فرماند[هانی] که در سر (= راس) آن سپاه بود ، همه را دستگیر کردم و به پارس هدایت کردم(= آوردم) و سرزمین سوریه ، کیلیکیه و سرزمین کاپادوکیه را

۱۲. آذربیز(سوزانده) ، ویران و غارت کردم.و گرفتم این بار از رومیان ، سرزمین اسکندریه و شهرستان کتسیوس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهر شمشات با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان کرترای با ناحیه های اطراف آن ، شهرستان ایگا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان ماماستیا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان مالوس با ناحیه‌های اطراف آن ،شهرستان آدانا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان ترسوس

۱۳. با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان زفیرون با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان سپستیا با ناحیه های اطراف آن ، شهرستان کورکوس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان انزرپوس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان کاستاپلا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان نرینیاس با ناحیه‌های اطراف آن شهرستان پلا(ن =)ویاس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان نیکوپولیس با ناحیه‌های اطراف آن شهرستان ایفی فنیا با ناحیه‌های اطراف آن

۱۴. شهرستان کلندروس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان انیمیردن با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان سیلینوس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان میون‌پولیس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان انطاکیه با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان سرتیاپ با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان موستین‌پولیس با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان تودینا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان قیصریه با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان کومانادیا

۱۵. با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان کوپستریا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان سباستیا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان بیرت با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان راکوندیا با ناحیه‌های اطراف آن ، شهرستان لارندیا با ناحیه‌های اطراف آن ،شهرستان ایکوندیا با ناحیه‌های اطراف آن همه‌ی شهرستان‌ها با ناحیه‌های اطراف آن سی و شش . و از مردمان سرزمین (= کشور) روم[و] از انیران

۱۶. آورده شد (= به عنوان اسیر آورده شد) اندر ایران‌شهر ، اندر پارس ، پارت ، خوزستان ، آسورستان و دیگر سرزمین(= استان) به سرزمینی که از آنِ ما و پدر و نیاکان و پیشینیان[ما] بود ، آنجا برقرار کردیم (= در آن جاها سکنی دادیم).

و ما سرزمین‌های بسیار دیگری را خواستیم [و] بسیار نام (= آوازه) و نیوی (= دلیری) کردیم که اینجا ننوشتیم . اما آن چند (= مقداری) از کرده‌ها را فرمان دادیم نوشتن (= بنویسند) تا کسی که پس از[ما] خواهد بود .

۱۷. این نیکنامی [کرده‌ها] و نیوی و خداوندگاری ما را بشناسد. و پیش از آنکه ایزدان آنگونه سرزمین‌ها را به ما بدهند (= ارزانی دارند) و با پشتی (= پشتیبانی) ایزدان این چند کشور را بخواهیم و بداریم ، این چنین ما در کشور به کشور بسیار آذر بهرام نشانیدیم و بسیار مغ مردان را کرفه کردیم و ایزدان را نیایش‌های بزرگ کردیم و اینجا ، در کتیبه نوشتیم: یک آتشی (= آتشی) معروف به شاپور

۱۸. نام برای [آمرزش] روان و نیکنامیمان ، آتشی معروف به آذر – آناهید نام برای[آمرزش] روان و نیکنامی دخترمان آذر – آناهید شهبانوی شهبانوها ، آتشی معروف به هرمزد _ اردشیر نام برای [آمرزش] روان و نیکنامی هرمزد _ اردشیر ، پسرمان ، بزرگ شاه ارمنیان ، آتشی معروف به شاپور نام برای [آمرزش] روان و نیکنامی شاپور ، پسرمان ، شاه میشان

۱۹. آتشی معروف به نرسه نام برای [آمرزش] روان و نیکنامی آزاده‌ی مزدیسن ، نرسه ، پسرمان ، شاه هند [و] سکستان و ترکستان (= توران) تا ساحل دریا [بر پا کردیم] .
و آنچه را که بدین آذران ارزانی می‌داریم و آنچه از آیین‌ها که بر پا داشتیم ، هم چنین همه را بر این سند نوشتیم و از آن روی هزار بره را که افزون بر آیین بود و ما اینها را به آذران پیشکش کردیم ، ما فرمان می‌دهیم که این گونه کرده شواد : برای [آمرزش] روان ما روز

۲۰. به روز (= روزانه) یک بره ، یک گریو و پنج هوفن نان ، چهار پاس شراب.برای [آمرزش] روان ساسان خدای و بابک شاه و شاپور شاهِ بابکان و اردشیر شاهنشاه ، خورانزیم شهبانو ، آذر – آناهید شهبانوی شهبانوها ، شهبانوی دینی ، بهرام گیلان شاه ، شاپور ، شاهِ میشان . هرمزد – اردشیر شاه بزرگ ارمنیان ، نرسه‌ی سکان شاه، شاپور – دختک

۲۱. شهبانوی سکاها ، چشمک بانو ، شهزاده‌ی پیروز ، مردود بانو ، مادر شاپور شاهنشاه ، شهزاده نرسه ، رود – دخت شهزاده ، دختر انوشک ، وراز – دخت ، دختر خورانزیم ، شهبانوی استخریاد و هرمزدک ، پسر شاه ارمنیان ، هرمزد و هرمزدک ، اوتابخت و بهرام ، شاپور پیروز پسر[ان] شاه میشان ، شاپور – دختک ، دختر شاه میشان و

۲۲. هرمزد – دختک دختر سکان شاه [هر کدام] یک بره ، یک گریو و پنج هوفن نان ، چهار پاس شراب .
و از بره [هایی] که آنجا باقی می‌ماند ، تا هر زمان که طول بکشد ، برای [آمرزش] روان کسانی که ما فرمودیم روانشان ستوده شود و اینجا نوشته شد :برای کسانی که در زمان خداوندگاری بابک شاه بودند : ساسانِ ارنوکان ، فردکِ فردکان ، بهرام بادِ هورکان ، اسپورکِ اسپورکان ، پوهرکِ مرتینکان ، زیک در باربد

۲۳. شاپور بیژنکان ، شاپور مهروزینکان. برای کسانی که در زمان خداوندگاری اردشیر شاهنشاه بودند : ساترپ ، ابرنیک شاه ، اردشیر، شاهِ مرو ، اردشیر شاهِ کرمان ، اردشیر سکان شاه ، دینیک ، مادر بابک شاه ، رودک مادر اردشیر شاهنشاه ، دینیک بابکان ، شهبانوی شهبانوها ، اردشیر بیدخش ، بابک هزارپت ، دیهینِ وراز ، ساسانِ سورن ، ساسان اندیکان خدای ، پیروزِ کارن

۲۴. گوکِ کارن ، ابرسامِ اردشیرفر ،گیلمان دماوندی (= از دماوند) ، رخش سپهبد ، ماردِ دبیر بد بابک در باربد (رئیس تشریفات) ، پاشهرِ ویسپورکان ، ویفرِد فردکان ، مهر خواست بریسکان ، هوم فریاد مایگان بِد (= رئیس بایگانی) ، دَرَن زین بد (= رئیس اسلحه خانه) ، شهرک دادور (= قاضی)، وردن آخوربد ، مهرگ توسرکان ،زیک زبرکان ، سکپوس نخچیربد ، هوتوک آذوقه بد (= رئیس آذوقه) زاهین می دار. کسانی که برای (= در زمان) خداوندگاری ما بودند : اردشیر شاهِ ادیابن ، اردشیر

۲۵. شاه کرمان ، دینیک شهبانوی میشان ، دستگرد شاپور ، همزاسپ شاه وروچان ، شاهزاده ولخشِ بابکان ، شاهزاده ساسان که به وسیله‌ی فردکان نگهداری می‌شد (= پرورش یافته بود) ، دیگر (= هم چنین) شاهزاده ساسان که به وسیله‌ی فردکان کدوگان نگهداری می‌شد، شاهزاده نرسه‌ی پیروزکان ، شاهزاده نرسه‌ی شاپورگان ، شاپور بیدخش ، بابک هزارپت ، پیروز اسب بد ، اردشیرِ وراز ، اردشیرِ سورن ، نرسه‌ی اندیکان

۲۶. خدای ، اردشیرِ کارن ، بهنام فرماندار ، پریاک ساتراپ وه- اندیوک- شاپور، سریتود شاهموست ، اردشیرِ اردشیر هشنوم ، پاشهرِ تهم شاپور ، اردشیر ساتراپ گودمان ، چشمکِ نیو شاپور بهنام شاپور هشنوم ، تیر مهر دژبان شهرکَرد ، زیک درباربد ، اردوان دماوندی (= از دماوند) ، گندفر آبکان رزمجوی و پاپیش ،

۲۷. پیروز – شاپورِ شنبیدکان ، وارزن ساتراپ جی ، کردسروِ بیدخش ، بابک ویسپورکان ، ولخش سلوکان ، یزدبد ، اندرزبد (= رای زن) شهبانوها ، بابک سپسیردار ، نرسه ساتراپ رند ، تیانک ساتراپ همدان ، وردبدپریستاگ بد ، جود مرد رستکان ، اردشیر بی فردکان ، ابرسام- شاپور دریگان بد (= رئیس دربار) ، نرسه بردکان ، شاپور نرسکان ، نرسه‌ی

۲۸. آذوقه بد ، هرمزد ەبیر بد ، نادوک زندانبان ، بابک دربد (= دربان بد) ، پاسپردِ پاسپردکان ، آبداخش دژبدکان ، کرتیرهیربد ، رستگ ، ساتراپِ وه اردشیر ، اردشیر بیدخشان ، مهر – خواست گنجور ، شاپور فرماندار ، ارشتادِ مهران ، دبیر نامه‌ها ، ساسانِ شبستان (= خواجه) ساسانکان ، ویرایِ بازاربد (= رئیس بازاریان)، اردشیر ساتراپ نیریز، بغداد وردپتیکان (= گُلبدان)کرتیرِ اردوان، زروان دادبندگان

۲۹. وینار ساسانکان، مانزکِ شبستان (=خواجه) ، ساسانِ دادور (= قاضی) ، وردن ناش پتکان ، وردک (= گُلک) ورازبد (= گُرازبان) هر یک ، یک بره ، یک گریو و پنج هوفن نان ، چهار پاس شراب. اکنون همان گونه که ما بر امور و کارهای ایزدان می‌کوشیم و ایزدان دستگردیم (= دستگرد ایزدان هستیم) و به یاری ایزدان این چند شهر (= سرزمین) را خواستیم و گرفتیم ، نیکنامی و نیوی (=دلیری) کردیم ؛ آن کسی که پس از ما خواهد بود و فرهمند بُود او چنان که بر امور و

۳۰. کارهای ایزدان بکوشد . پس ایزدان او را یاور باشند و دستگرد کنند. این دست نبشته‌ی (= کتیبه) من، هرمزدِ دبیر ، پسر شیلکِ دبیر [است] .

یادداشت

۱- سرزمین پارس : بزرگترین ناحیه‌ی جنوب غربی ایران و خاستگاه ساسانیان است . این سرزمین از روزگار هخامنشیان اهمیت خاصی داشته است . در جای جای پهلوی نبشته‌های بر جای مانده از روزگار ساسانی ، به اهمیت این سرزمین اشاره شده است .

۲- پارت : خاستگاه پارتیان است . درباره‌ی مرزهای دقیق این سرزمین اختلاف دیدگاه وجود دارد . در برخی منابع متأخرتر، سپاهان و قسمتی از ناحیه‌ی پهلَو یا جبال را با این سرزمین یکی شمرده اند، اما پارت کهن در شمال شرق ایران قرار داشته است . آمدن نام پارت بعد از پارس نمی تواند نشان از نزدیکی جغرافیایی این دو سرزمین باشد و به گمانی نشان از حضور قدرتمند پارتیان در تشکیلات آن روزگار است. همان اهمیتی که به برگردان پارتی بسیاری از کتیبه‌های شاهان نخستین ساسانی انجام یافته است . هم چنین نزدیکی و همانندی دو نام ، پارس و پهلو در خط پهلوی نیز به این موضوع کمک می کند.
۳- خوزستان : آخرین استان بخش جنوبی و در شمال غربی پارس در گوشه‌ی شمالی در بالای دریای پارس قرار دارد.گندی شاپور در روزگار ساسانی در سرزمین خوزستان دومین شهر مهم آن دولت بوده است.

٤- میشان : یا میسان در جنوب کشور عراق قرار دارد . با توجه به موقعیت جغرافیایی میشان ، این سرزمین در روابط بازرگانی میان دریای پارس و هند نقشی مهم داشته است. مارکوارت می‌نویسد که : " اردشیر آخرین پادشاه میشون (=میشان) راکشت و آنجا را به نام استان " شاذ-بهمن" نامید. بنابر این کتیبه می‌توان چنین برداشت کرد که پس از شاپور شاه میشان، شهبانو دینیک بر این سرزمین حکومت کرده است .

٥-آسورستان : این واژه در زبان آرامی "بیت ارمایه" است . نام کهن سواد به فارسی سورستان است . آسورستان از جنوب به سرزمین میشان ، از شرق به خوزستان و ماد و از شمال به آدیابن مرزمند بود. تیسفون در این منطقه قرار داشت . آسورستان نیز یکی از پل‌های مهم بازرگانی ایران با دیگر نقاط بوده است. مورخان ارمنی این محل را " آسورستان " نامیده اند.

٦-اربایستان : این سرزمین در ساحل شرقی رود دجله و در شمال آدیابن ، در قسمت بالای میان-رودان قرار داشت .

۷-آتورپاتکان : یا آذربایجان در حدود دریاچه‌ی اورمیه و همان سرزمین مادآتروپاتن است . این سرزمین در شمار سرزمین‌های مقدس و اساطیری آمده است . مرزبان آتروپاتکان دارای عنوان "شَهَب" بود. این عنوان مخصوص خاندان قدیمی ایرانی است.

۸-ارمنستان : سرزمین شمال غربی دریای مازندران است ؛ کانون درگیری میان ایران و رومیان بوده است . بنابر همین سنگ نبشته نیز جنگ دوم شاپور به بهانه‌ی دخالت قیصر در امور ارمنستان آمده است .

۹-وروچان : میان دریای مازندران و دریای سیاه ، شمال ارمنستان در شرق سیکان قرار داشت . وروچان شامل بخش‌هایی از کشور گرجستان امروزی است . هنینگ این سرزمین را در جنوب یا جنوب شرق بلخ می‌داند .شومون می‌نویسد که : " واژه‌ی وروچان بسیار به شکل ارمنی آن یعنی virk نزدیک است و به طور کامل بر کشور گرجستان مطابقت ندارد . این منطقه نقش مهمی در میان دو امپراطور گذشته ایفا کرده است . بیشتر نام پادشاهان این منطقه پارتی است. از مهم‌ترین شاهان پارتی این منطقه می‌توان به " همزاسپ" اشاره کرد که در دربار شاپور اول دارای احترام بسیار بوده است. مارکوارت به نقل از " لیدوز " از گروهی بربر در قفقاز با نام " ورک ها " نام برده است.

۱۰-سیکان : این سرزمین میان وروچان و شرق دریای سیاه قرار دارد . درباره‌ی مرزهای این سرزمین آگاهی چندانی در دست نیست . شومون نام این سرزمین را با واژه‌ی saka_ سکا مرتبط می‌داند .

۱۱- اران : میان وروچان و دریای مازندران ، در شمال شیروان ، جنوب ارمنستان و آذربایجان و در جنوب شرق به ناحیه‌ی مغان در ساحل دریای مازندران مرزمند می شد .

۱۲-بلاسگان : در غرب دریای مازندران و جنوب آذربایجان قرار داشت . آن را دشت بلاسگان نیز نامیده‌اند. نام بلاسگان از نام قومی بنام balasčik یا balas-ičk آمده است . شاپور از بلاسگان تا فراز کوه قفقاز و دربند الان را نام می‌برد . مارکوارت می نویسد که :" دشت های بلاسکان در مسیر برزند ، در چهارده فرسنگی اردبیل در جهت ورثان قرار دارد. بنا بر نوشته‌ی کوریون بلاسکان به پادشاهی آلبانی تعلق داشت. ابن خرداذبه از " براسکان " یاد کرده است. "

۱۳- کوه کاف(قاف) : در اینجا می‌تواند با کوه قاف اساطیری مرتبط باشد . این کوه در متون ارمنی به گونه‌ی kapk و kap آمده است. در عربی به شکل " قبق " یا " قبج " است. مارکوارت کوست کپکوه " را حدود قفقاز می داند که جغرافی‌دانان عرب آن را " اپاختر(شمال) " دانسته اند.

۱٤-کوه پریشخوار : درباره‌ی این منطقه آگاهی درستی در دست نیست .

۱۵-ماد : میان آذربایجان و پارت از شمال و از جنوب به خوزستان مرزمند می‌شود . ژینیو این سرزمین را با دو ناحیه‌ی سپاهان و ری در سنگ نبشته‌ی کرتیر یکی می داند .

۱٦-گرگان : از جنوب به ابرشهر ، از شرق به مرو مرزمند می‌شود .

۱۷-مرو : در شرق گرگان و ابرشهر قرار دارد. این شهر دارای اهمیت خاص نظامی و بازرگانی بوده است .

۱۸-هرات : در جنوب مرو و از پل‌های مهم ارتباطی ایران با هندوچین به شمار می‌رفت .

۱۹-ابرشهر : یا نیشاپور از غرب به هرات و از شمال به گرگان و از جنوب به مکران مرزمند می‌شد. برخی پژوهشگران مکان آذر مقدس" آذر برزین مهر" یکی از سه آتش مهم روزگار ساسانی را در این شهر دانسته‌اند .

۲۰-کرمان : در غرب پارس ، شمال ابرشهر و در شرق مکران قرار داشت .

۲۱-سکستان : از سرزمین‌های جنوب شرقی روزگار ساسانی است . این سرزمین از جنوب شرق به توران و از جنوب غرب به کرمان و از شمال به ابرشهر مرزمند می‌شد . بزرگترین شهر این سرزمین زرنگ بوده است .

۲۲-توران : ژینیو twgrn ضبط کرده است (Gignoux , ph:1972. P.65) . این سرزمین در جنوب سکستان و در غرب هندوستان قرار داشت .

۲۳-مُکران : از شرق به هند ، از غرب به کرمان و در ساحل شمالی دریای عمان قرار داشت .

۲٤-پارتان : در جنوب و جنوب شرقی سکستان و شمال شرق مکران قرار داشت و شامل بخشی از سرزمین بلوچستان بود.

۲۵-هندوستان : منظور از هند ، دره‌ی سند است . این سرزمین به پیشاور مرزمند می‌شد .

۲٦-کوشان شهر: در شرق مرو و هرات و یکی از مهمترین سرزمین‌های روزگار ساسانی است . سرزمین کوشان با پیشاور و کاش، هم مرز بود .

۲۷-پشکبور : همان پیشاور است .

۲۸- کاش : همان کاشغر است .

۲۹-سغد : سرزمین مهم و کهن سغد است . این سرزمین از استان‌های روزگار هخامنشی نیز بوده است .

۳۰-چاچستان :منظور چاچ است . در ادب پارسی کمان چاچی بسیار معروف است .

۳۱-مزون شهر : منظور از مزون همان عمان است . از پایگاه‌های مهم نظامی ایران در کنترل دریای پارس ، عمان واقیانوس هند بوده است .

۳۲-هرمزد – اردشیر : معلوم نیست که کدام شهر مورد نظر است .

۳۳- سرزمین گت : شامل بخشی از کشور اوکراین و کناره‌های شمالی دریای سیاه است .

۳۴- سرزمین ژرمینا : یکی از بزرگترین همسایگان روم و شامل کشورهای کنونی آلمان ، لهستان و چک است.

۳۵- نک : Gignoux , ph: 1972 , P.62

۳۶- Ibd : OLYN.P.49.

۳۷- پیروز شاپور : پیروز شاپور یا مشیک در کنار رود فرات قرار داشت . عرب بدان انبار گفته است . یکی از مهمترین پایگاه‌های مرزی ایران بشمار می‌رفت .

۳۸-بیبالیش : این شهر در کناره رود فرات نزدیک شورا قرار داشت . محل کنونی آن قلعه‌ی "بالیس" در کشور سوریه است .

۳۹-آناث (دژ و شهر) : در کنار فرات . محل کنونی آن، شهر" اَنه" در کشور عراق است.

٤٠-ژینیو این واژه را با واژه بعد (?) byrt'kwpn (Gignoux , ph : 1972 , P.50) آورده است باک واژه‌ی نخستین را هزوارش و واژه‌ی دوم را rwpn ' آورده است . اگر اروپان را بپذیریم ، نام دژی در نزدیکی کشور عراق است .

٤١-ژینیو این دو واژه را byrt 'spwrkn (Ibid . P . 50) آورده است . باک واژه ی نخستین را هزوارش و واژه‌ی دوم spwrkn' را نام دژی می‌داند . دژ اسپورکان در شهر کنونی" زلابیه یا حلبیه" در کشور سوریه است .

٤٢-شورا : شهری بر کناره‌ی غربی رود فرات است و محل کنونی آن در نزدیکی مخفرالحمان ، در کشور سوریه است .

۴۳- منبوگ : صورت یونانی آن" هیوا پرلیس" است .این شهر در استان سیریا در شمال بیبالیش بین فرات و حلب است . محل کنونی آن، شهر" مانبیچ" در کشور سوریه است .

٤٤-ژینیو hrpy(نک منبع شماره ی ۳۵) اما باک hlpy که بهتر است(Back :1978,P.298) ؛ شهر حلب در کشور سوریه است .

۴۵-کنشرا : نام یونانی آن کالکیس و در جنوب حلب است . محل کنونی آن در"کین شرین" در کشور ترکیه است .

٤٦-آپومیا : در شرق رودخانه‌ی اورنتس (= نهرالعاصی) است . محل کنونی آن ، روستای" قلعه الموديق" در کشور سوریه است .

۴۷- رنیپوس : نام یونانی آن "رفانیا" در جنوب شهر آپومیا است . محل کنونی آن شهر "رفنیه" در کشور سوریه است .

٤٨-زوما : در شمال استان سیریا و شمال منبوگ است . محل کنونی آن ، شهر "بلکیز" در کشور ترکیه است .

۴۹- اورنا : از مکان آن آگاهی درستی در دست نیست . شاید با "هوروم هولوک" در ترکیه مرتبط باشد .

۵۰-گندروس : در شمال غربی حلب است . محل کنونی آن ، "گینداروس" در کشور ترکیه است

۵۱-ارمیناز : در جنوب گندروس است . محل کنونی آن ، شهر" ارمناز" در کشور ترکیه است .

۵۲- سلوکیه :در کنار رود اورنتس و محل کنونی آن ، شهر" سلوکوبلوس" در کشور ترکیه است.

۵۳-انطاکیه : در کنار رود اورنتس و محل کنونی آن ، شهر "انطاکیه" در کشور ترکیه است .

۵۴-کیروس : در شمال شرقی گندروس است و محل کنونی آن ، قلعه ی "هورونبی" در شرق ترکیه است .

۵۵-سلوکیه : در غرب انطاکیه و شاید در محل کنونی شهر "کابوسیا" در کشور ترکیه باشد .

۵۶-اسکندریه : در شمال انطاکیه و محل کنونی آن ، شهر" اسکندرون" در ترکیه است .

۵۷-نیکوپولیس : در شمال شرقی اسکندریه و محل کنونی آن ، شهر" اصلاحیه" در ترکیه است .

۵۸- سزار : در جنوب آپومیا و در کنار رود اورنتس است . شاید محل کنونی آن ، شهر" سایزر یا شایزر" در سوریه باشد .

۵۹- حماة : این شهر در کنار رود اورنتس و در جنوب شرقی سزار است . محل کنونی آن ، شهر "حماة"در کشور سوریه است .

٦٠-ارستون : در جنوب حماة و محل کنونی آن ، شهر "ار-رستن" در کشور سوریه است .

۶۱-دیکور : از جای آن آگاهی درستی در دست نیست. به گمانی محل کنونی آن را "زیوکر" در ترکیه دانسته است .

٦٢-دورا : شهر معروف دورا - اورپوس در ساحل شرقی رود فرات و محل کنونی آن ، "قلعه الصالحیه" در کشور سوریه است .

۶۳-دولیخ :در شمال دیکور و غرب اورنا است . محل کنونی آن ، شهر "دولوک" در ترکیه است .

٦٤-کرکسیا : این شهر در محل برخورد دو رودخانه‌ی فرات و خابور ، در شمال دورا-اورپوس قرار داشت . محل کنونی آن ، شهر "بوصیره" در سوریه است .

۶۵- ژرمنیا : این شهرستان در شمال غربی دولیخ قرار داشت. محل کنونی این شهرستان "مرعش" در کشور ترکیه است.

۶۶ - بتنان : مکان این شهر چندان مشخص نیست به گمانی با " تل بتنان " در ترکیه مرتبط باشد.

۶۷- خانر : موقعیت کنونی آن در " هونائیز " در بالیخ ترکیه است.

۶۸- سرزمین کاپادوکیه : کاپادوکیه در جنوب از سرزمین کیلیکیه شروع و به دریای سیاه در شمال کرانه می بست.

۶۹ - ستل :اندر کاپادوکیه پایگاهی مهم و نظامی در شمال کاپادوکیه است . محل کنونی آن ، شهر "سدک" در ترکیه است.

۷۰- دومان : اندر کاپادوکیه ، در شمال ستل و محل کنونی آن ، شهر " کوس" در ترکیه است.

۷۱- ارنگلیا : محل این شهر اندر کاپادوکیه معلوم نیست.

۷۲- سوش :اندر کاپادوکیه در غرب دومان و ستل قرار دارد و محل کنونی آن، حدود شهر" کللیت " در کشور ترکیه است.

۷۳- شود : اندر کاپادوکیه و موقعیت آن معلوم نیست.

۷۴- فرات : اندر کاپادوکیه و بنا به باور ماریک ، محل کنونی آن به گمانی " قره سورتید" در ترکیه است.

۷۵- حرّان: در شمال شرقی حلب و در ۳۵ کیلومتری جنوب ادسا در ساحل نهرجلاب ، در کشور سوریه امروزی است.مورخان یونانی آن را کاره نامیده اند.

۷۶ – الرّها: همان شهر معروف ادسا است که در شمال حران واقع و امروزه همان اورفا در خاک ترکیه است.یکی از شهرهای ثروتمند در شمال بین النهرین بوده است.

۷۷- سرزمین ریشیا : سرزمینی کوهستانی در شاهنشاهی روم که نام خود را از کوه‌های رتین گرفته است. این سلسله کوهستان میان اتریش و سویس است. این سرزمین شامل بخشی از کشور سویس و غرب اتریش امروزی است.

۷۸- سرزمین نیرکوس : در شرق سرزمین ریتا و شامل کشور امروزی اتریش است.

۷۹- سرزمین داکیا : شامل سرزمین‌های شمالی دانوب و در شرق پانونیا است. این سرزمین شامل بخش وسیعی از کشور رومانی امروزی است.

۸۰- سرزمین پندانیا : شامل سرزمین جنوبی نواحی دانوب بوده که در میان داکیا و نیرکوس قرار داشت. شامل بخشی از کشورهای کنونی مجارستان و کرواسی است.

۸۱- سرزمین میسیا : در پایین رودخانه ی دانوب ، در جنوب داکیا و شامل بخش هایی از کشورهای بلغارستان و یوگسلاوی است.

۸۲- سرزمین آستاریا : در شمال شرقی ایتالیا و جنوب نیرکوس قرار داشت.

۸۳- سرزمین اسپانیا : شامل کشورهای اسپانیا و پرتغال کنونی است.

۸۴- سرزمین آفریقا : شامل کناره ی شمالی کشورهای کنونی لیبی و تونس است . بعدها این واژه برای قاره‌ی آفریقا به کار رفت.

۸۵- سرزمین تراکیا : این سرزمین در جنوب غربی دریای سیاه و در جنوب سرزمین میسیا است.

۸۶- سرزمین بوتنیا : در شمال غربی آسیای صغیر و جنوب دریای سیاه قرار داشت.

۸۷- سرزمین آسیا : شامل بخش‌های غربی منطقه‌ی آسیای صغیر بوده است که در شرق دریای اژه قرار داشت. نام قاره آسیا از همین جاست.

۸۸- سرزمین پامپیا : شامل جلگه‌ی ساحلی جنوب آسیای صغیر بوده است که در کنار سرزمین لوکیا قرار داشت.

۸۹- سرزمین آسوریا : ناحیه‌ای کوهستانی در جنوب آسیای صغیر ، در غرب کیلیکیه و شرق پامپیا است.

۹۰- سرزمین لوکونیا : شامل بخش جنوبی مرکز فلات آناتولی در غرب کاپادوکیه است.

۹۱- سرزمین گلاتینا : در شمال لوکونیا و غرب کاپادوکیه است . مرکز این سرزمین ، شهر معروف کنونی "آنکارا" در ترکیه است.

۹۲- سرزمین لوکیا : در جنوب غربی آسیای صغیر ، در جنوب غربی پامپیا است.

۹۳- سرزمین کیلیکیه : در جنوب آسیا قرار دارد و از کرانه‌ی جنوبی به دریای مدیترانه کرانه می بست.

۹۴- سرزمین فریگیا : بخش غربی مرکز آسیای صغیر و یکی از سرزمین‌های مهم در دنیای باستان و نقش شاهراه را داشته است.

۹۵- سرزمین سوریه : سرزمین سیریا در کناره‌ی دریای مدیترانه که از جنوب به آبریز رودخانه‌ی اورنتس کرانه می بست. بخش بزرگی از کشور سوریه و لبنان کنونی است.

۹۶- سرزمین فنیقیه : در ساحل شرقی دریای مدیترانه و شامل بخشی از کشور فلسطین کنونی است.

۹۷- سرزمین یهودیا : این سرزمین در میان دریای مدیترانه و بحرالمیت قرار داشت.

۹۸- سرزمین ارابیا : بخشی از شبه جزیره ی سینا ، کشورهای کنونی فلسطین و اردن است.

۹۹- سرزمین مورن : شامل کناره‌های ساحلی کشورهای مغرب و الجزایر است.

۱۰۰- سرزمین ژرمنیا : این سرزمین در سمت غربی ژرمنیای بزرگ واقع بود.

۱۰۱- سرزمین روتاس : یا سرزمین لیدی ، که به بخش‌هایی از دریای اژه تا رودخانه‌ی هالیس گفته شده است.

۱۰۲- سرزمین اسنیوس : میان دو رودخانه‌ی فرات و خابور بوده که از غرب به سرزمین سیریا و از شرق به میان رودان کرانه می‌بست.

۱۰۳- سرزمین میان‌رودان : یا سرزمین بین‌النهرین ، به مفهوم اخص یعنی سرزمینی که میان دو رود دجله و فرات منظور است.

۱۰۴- کتسیوس :در آسیای صغیر ،در نزدیکی کیلیکیه در نزدیکی خلیج اسکندرون و به یونانی به نام ایسوس نیز معروف است.

۱۰۵- شهرستان شمشات : در کناره‌ی شمالی رود فرات در سرزمین سیریا قرار داشت که محل کنونی آن شهر "سمسات" در کشور ترکیه است.

۱۰۶- شهرستان کرترای : به گمانی در شمال شرقی دریای مدیترانه در سرزمین کیلیکیه و در کشور ترکیه ی کنونی است.

۱۰۷- شهرستان ایگا : نام این بندر و پایگاه دریایی آن در سرزمین کیلیکیه معروف است. محل امروزی شهر " ایاس " در کشور ترکیه است .

۱۰۸- شهرستان ماماستیا : در شمال غربی ایگا ، در سرزمین کیلیکیه قرار داشت. محل کنونی آن ، شهر " میسیس " در کشور ترکیه است.

۱۰۹- شهرستان مالوس : در سرزمین کیلیکیه و به گمانی در جنوب ماماستیا قرار داشت.

۱۱۰- شهرستان آدانا : در شمال غربی مالوس، در سرزمین کیلیکیه بوده که مکان آن همان شهر " آدانا " در کشور ترکیه است .

۱۱۱- شهرستان ترسوس : در سرزمین کیلیکیه ، در غرب آدانا بوده که محل کنونی شهر " ترسوس " در کشور ترکیه است.

۱۱۲- شهرستان زفیرون : در سرزمین کیلیکیه ، در کناره‌ی دریای مدیترانه و غرب ترسوس بوده که محل کنونی آن ، شهر " مرسین " در کشور ترکیه است.

۱۱۳- شهرستان سپستیا : در سرزمین کیلیکیه ، در غرب زفیرون بوده که محل کنونی آن، شهر " ایاس " در کشور ترکیه است.

۱۱۴- شهرستان کورکوس : در سرزمین کیلیکیه ، شهری ساحلی و در جنوب سباستیا بوده که محل کنونی آن شهر " کوریکوس " در کشور ترکیه است.

۱۱۵- شهرستان انزرپوس : در شمال ایگا در سرزمین کیلیکیه بوده که محل کنونی آن، شهر " انورزا " در کشور ترکیه است.

۱۱۶- شهرستان کاستاپلا : در شرق انزربوس بوده که محل کنونی آن شهر " بودروم " در کشور ترکیه است.

۱۱۷- شهرستان نرینیاس : این شهرستان در شرق سرزمین کیلیکیه بوده که محل کنونی آن ، ناحیه‌ی " یارپوز " در ترکیه است.

۱۱۸- شهرستان پلاویاس : در سرزمین کیلیکیه ، در شمال کاستاپلا بوده که محل کنونی آن ، شهر " کدیرلی " در ترکیه است.

۱۱۹- شهرستان نیکوپولیس :نک . ش . ۵۷ .

۱۲۰- شهرستان ایفی فنیا : در سرزمین کیلیکیه ، در جنوب کاستاپلا بوده که محل کنونی آن شهر " گوزن " در ترکیه است.

۱۲۱- شهرستان کلندروس : در سرزمین کیلیکیه ، در کناره‌ی شمالی دریای مدیترانه بوده که محل کنونی آن ، شهر " گی لیندیر " در ترکیه است.

۱۲۲- شهرستان انیمیردین : در سرزمین کیلیکیه ، در شمال دریای مدیترانه بوده که محل کنونی آن، شهر " آنامور " در ترکیه است.

۱۲۳- شهرستان سیلینوس : در سرزمین کیلیکیه ، در ساحل دریای مدیترانه بوده که محل کنونی آن،

شهر " سلینتی " در ترکیه است.

۱۲۴- شهرستان میون پولیس : به گمانی در ساحل دریای مدیترانه در شرق انیمیردین و در کشور ترکیه ی امروزی بوده است.

۱۲۵- شهرستان انطاکیه : متفاوت از انطاکیه‌ی معروف ، در سرزمین کیلیکیه ، در غرب انیمیردین و محل کنونی آن در کشور ترکیه است.

۱۲۶- شهرستان سرتیاپ : در سرزمین کیلیکیه ، در غرب کورکوس بوده که محل کنونی آن ، شهر " سیلیفلکه" در ترکیه است.

۱۲۷- شهرستان موستین پولیس : در سرزمین کیلیکیه ، در شمال سیلینوس بوده که محل کنونی آن، شهر " دیندبل " در ترکیه است.

۱۲۸- شهرستان تودینا : در سرزمین کاپادوکیه ، در شرق ایکونیا بوده که محل کنونی آن ، شهر " قمر حصار " در ترکیه است.

۱۲۹- شهرستان قیصریه : در سرزمین کاپادوکیه بوده که محل کنونی آن ، شهر " قیصریه " در ترکیه است.

۱۳۰- شهرستان کومانادیا : در سرزمین کاپادوکیه ، در جنوب شرق قیصریه بوده که محل کنونی آن، شهر " صر " در ترکیه است.

۱۳۱- شهرستان کوپستریا : در کاپادوکیه ، در جنوب غرب تیانا بوده که محل کنونی آن ، شهر " ارگیل " در ترکیه است.

۱۳۲- شهرستان سباستیا : در شمال شرق سرزمین کاپادوکیه ، در کنار هالیس بوده که محل کنونی آن، شهر"سیواس" در ترکیه است.

۱۳۳- شهرستان بیرت : در سرزمین لوکونیا بوده که محل کنونی آن که باید در ترکیه باشد ، شناخته شده نیست.

۱۳۴- شهرستان راکوندیا : موقعیت این شهر معلوم نیست.

۱۳۵- شهرستان لارندیا : در سرزمین لوکونیا بوده که محل کنونی آن ، شهر " کرمُن " در ترکیه است.

۱۳۶- ایکوندا : در سرزمین لوکونیا ، در شمال غرب شهر بیرت بوده که محل کنونی آن، شهر " قونیه " در ترکیه است.

۱۳۷-* بی گمان پس از فراموشی خط و زبان‌های کهن ایرانی ، ساختار هر زبان تا سده‌های گوناگون پس از آن کم و بیش حفظ شده است. بهره‌گیری از این یادگارهای جاوید ادبی به ما اجازه تصحیح و حتی آوا نویسی بهتر واژگان پهلوی و نیز تصحیح و تفسیر بهتر یادگارهای ادبی مقابل را می دهد. در نمونه‌های زیر " آذر و آتش بیز و بیختن " در معنی " به آتش کشیدن " و یا "آذر افشان" کردن درست برابر اصطلاح ātar-wixt است :

نگه کن که خون سیاوش که ریخت　　　چنین آتش کین به ما بر که بیخت[1]

(شاهنامه ، ج ۲۱۴/۴)

چو خون سر شاه ایران بریخت　　　به ما بر چنین آتش کین ببیخت

(شاهنامه ، ج ۳۰۰/۵)

۱- نمونه‌های بالا همه از آرشیو مؤسسه دکتر رواقی برداشته شده است . باشد که یزدان ایشان را برای ایران زمین نگهدار باشد.

*/ برای توضیح بیشتر نک : اکبرزاده ، داریوش : ۱۳۸۲ ، زیر چاپ.

کتیبه‌ی نرسی در پایکولی عراق

(NPI)

(١) [illegible]

(٢) [illegible]

(٣) [illegible]

(٤) [illegible]

(٥) [illegible]

(٦) [illegible]

(٧) [illegible]

(٨) [illegible]

(٩) [illegible]

(١٠) [illegible]

(١١) [illegible]

حرف نویسی :

1. ANH mzdyzn ALHA nryshw MLKYN MLKA

1/1. 'ry'n W 'n'ry'n MNW šyhr MN y'ztn BRY

1/2. mzdyzn A LHA šhypwhr [MLKYN] MLKA 'ry' n W

1/3. 'n'ry'n MNW šyhr MN y'ztn BRYLBRY ALHA

1/4. 'rthštr MLKYN MLKA 1/5. ... 1/6. ZK OBD-t ......

2. ... 2/1. ... 2/2. ...*W* whyn'm MH ttrwsn MN NPŠH 2/3. drwznypy W ....

2/5. ..... ASR-t W pty Lhw 2/5. ṢBW .... 2/6. ..... BRBYT-'n 'prs

2/7. ..... W RB-'n W 'z' t' n .....

3. W p'rs'n W prtw'n ...... 3/1 ..... 3/2. QWMTH YSBH-t ...... HQHYM-tn

3/3. w 'pr zk ......3/4. ...... 'n 3/5. YNTNW-n 3/6. W MN NPŠH ....

3/7. dstkrty OBDW-t(=n) Wm.... 3/8 .... 'wstykn OBD-t HW *Y* t 'dyn

4. skn MLKA .... 4/1....4/2....'swrstn 4/3. pty phrk .... hnzmny OBDW-nt ....

4/4.....4/5. ... 4/6. HWY-t p'rsn k'ry *prm ytn* .... 4/7 ....

4/8. whwn'm LṢD MLKA ....

5. .... pdys LH-w MH .... 5/1. .... 5/2. .... msyšt w prtr

5/3. *W* hštr-hwtwypy BATR-š .... 5/4. HWY-t LH-w 'ws OBDW-m ...

5/5. *HQH* YMW-t W 'ry' n-hštr 5/6. ...

6. BATR šhypwhr hrkpty W nrysh *w* 6/1. .... 6/2. ....

6/3. rhš spdpty W *'hwrm* zd wr'z 6/4.wrtrg *ny* .... 6/5. ... p'rs W prt'

6/6. MNW-n .... 6/7. *W tw* hm ykstr HWH-nt .... MH y'ztn

7. W LN AHD-t *W* MALKH .... 7/1. W AMT LN pty krp *kpy*

7/2. HWH-nt 'dyn *M* N BRBYT-'n W 'rkpty .... 7/3. .... OLYN

ATY-t *A* YK 7/4. MLKYN MLKA *pty* .... 7/5. PNH-*rwn* OL ' ry'n-hštr ...

7/6. .... W NPŠH ....

8. .... y'ztn .... 8/1. hštr HN 'wstm nšt .... 8/2. .... HZYW-m

8/3. W pty 'hwrmzd *W wy* spn *y'*ztn W 'nh[t]y-H 8/4.MRATY

ŠMH MN 'rmny OL 'ry' n hštr .... 8/5. ...W kwpd'r W AHRN ....

8/6. .... 'wzmn HWH OL 'ry' n hštr .... 8/7. ....AYK

9. AŠMOYW-nt W YDOH *nt* .... 9/1. hštr hwtwypy OL 'ry' n *hštr....*

9/2. r'ywnt OL 'ry' n hštr 9/3. W 'p' ryk hštr W A *T* RH MH LN

wyz'wytn 9/4. BDA pty pnd W pdys MH LN *HQ* HYMW-nt

9/5. .... hrkpty pnd MH 9/6. y'ztn .... 'dyn phrk ....

10. .... W AHRN ATRH LATRH .... 10/1. AYŠ LA ŠBQWD OL ....10/2. ....

10/3. .... hwtwy pty SWSYN W .... 10/4. OL hwzstn wymnd ŠLHW-d wš

hndrz OBDW-d AYK 10/5. LH-w .... MN 10/6. 'swrstn OL .... 10/7. ....

10/8. .... OL 'swrstn

11. ŠTRA .... LA 'wšk'rk W LA pty 11/1. .... 11/2. W MH gwnk MN

hwzstn PNH-rwn 11/3.AŠMOYW-d LH-w OLY HWDOYW AYK YDOH-n

11/4. OL .... 11/5. W 'k skn MLKA W whyn'm .... 11/6. .... 11/7. ....

(۱۲) [illegible]

(۱۳) [illegible]

(۱٤) [illegible]

(۱۵) [illegible]

(۱٦) [illegible]

(۱۷) [illegible]

(۱۸) [illegible]

(۱۹) [illegible]

(۲۰) [illegible]

(۲۱) [illegible]

(۲۲) [illegible]

(۲۳) [illegible]

12. [W] ’k AŠTWY-nt …. 12/1. ptyrzmn znbk AL YNTNW …. 12/2. ….YORYBW-d
12/3. W-šn MLKYN …. LWT 12/4. …. LBRA …. ktyt …. Mt …. 12/5. …. MSGY AYK
12/6. LH-wyn …. 12/7. …. 12/8. …. YNTN

13….. OBDK *pty* MH nryshw MLKYN MLKA HHSNW-nt 13/1. W MN…
k’ lw ’n …. 13/2. …. 13/3. …. OL ZNH 13/4. ATRH YMOH-m AYK ZNH ….
13/5. …. hrkpty W prgwz BRBYTA W

14. nryshw *BRBYTA* s’snkn W p’pk zy bythš 14/1. W ’rthštr ZY
hzrwpt W ’rthštr … 14/2. swryn W …. 14/3. W krtyr ’hwrmzd mgw pty …
14/4. …. W rhš 14/5. …. ’sp’ dpty W ’rthštr …. thm šh*ypwhr* 14/6. …. pty
hštr ’hmr SPRA W zwdkrty

15. …. tkrpty …. RBA W ’z’ t 15/1. W ktkhwtwy W hštrp W ’hmrkr …
15/2. W ’p’ ryk p’rs W prtw MNW ’swr *stn*… 15/3. …. HWH-nt hmy’bdyn …
15/4….. TNH hndymn 15/5. YHWH-*n* t AYK ZNH plk OBD-t
15/6. …. whyn’m 15/8. ttrwsn LH-w wty W …

16 . hmyshwny W ’dywr HWYH-nt AYK AŠMOYW-nt
AYK LN MN ’rmny OL ’ry’ n hštr … 16/1. … z’wr hnbndywd W MN hwz[stn]
16/2-3. …y’ts’rpy ’trw *pr* nbg 16/4. MH myšn [M]LKA … 16/5. pry’t YBOH-d W
myšn MLKA 16/6. ptgm …

17. … MLKA prhš hyp ATYH-t AHRN 17/1. ’K skn MLKA ’šnht
’dynš myšn MLKA ZK 17/2. … MLKA YNTNW-n 17/3. HN ’rmnyn …
17/4. … RB-’n W ’z’ t[n] … 17/5. … AHRN MNW ’swrstn … 17/6. OBD-tn

18. W ’trwpr[n]bg … [M]LKA šwgwn 18/1. *dr* wzn wty YNTN-t HWH
LH-w ’pr YMLL-t MH 18/2.whwn’m ’pystpy … 18/3. … 18/4. W pty SWSYN
W …18/5. … pwšt AZL-t 18/6. W … hštr-hwtwypy 18/7. … hm *y* w YHWH-d
18/8. W ’rthštr š …

19. … *SW* SYN W … OL 19/1. pry ’t … 19/2. … 19/3. … 19/4. … W HN šwn *d* y’w *r*…
19/5. … 19/6. LN-yš … 19/7. … L *N L* WT MLKYN … MH wyprytn HWY-t 19/8. …

20. … *AŠMO* YW-nt AYK ptyhty … 20/1. YMOA-t HWY-m 20/2. W-šn …
20/3-4. … 20/5. MNW … HQHYMW-t 20/6. W-š … 20/7. … W pt’pywnt MSGYW-t

21. W LA OL … 21/1. ’w’ r nytprywt rhtn … 21/2. … MLKA W whwn’m
HN 21/3. … 21/4. … 21/5. k’rw’n … 21/6. … MH LBRA wysdywnt …
21/7. … ’wndykn … ATYH-nt 21/8. W-šn ’wndykn hwtwy OLYN TROA
ŠLHW-yt 21/9. …

22. … M]LKA prwrtk ŠLHW-m … 22/1. … ny’kn MNW ANT
22/2. ’pyny’ pk … 22/3-4 … 22/5. … by’spn OL skn …
22/6. HWH-d W LN pty OB *D* kpy … 22/7. … *š’t* -zrdy prhš
OL ’swrstn OL 22/8. wryhrm šhypwhr …

23. …p]rwrtk MH LN HZY-t 23/1. … RYŠA wyš’t W MN
23/2. gtw W … 23/3. … 23/4. W PNH … 23/5. … whwn’m AYK
pty pwšt … *y* ’ ztn 23/6. GDH W h *štr* -hwtwypy OL LN YNTN-t
W YDOH-t AYK

(٢٤) [illegible]

(٢٥) [illegible]

(٢٦) [illegible]

(٢٧) [illegible]

(٢٨) [illegible]

(٢٩) [illegible]

(٣٠) [illegible]

(٣١) [illegible]

(٣٢) [illegible]

(٣٣) [illegible]

(٣٤) [illegible]

(٣٥) [illegible]

24. pty … *BA* TR-š 24/1. LṢD y'ztn W …bwht LA AYTY 24/2. W pty … 24/3. … nryshw … 24/4. … 24/5. HWH-nt šwgw *n w* hwn'm OBDW-d LBRA 24/6. …

25. … *h* yp AŠT *YW-n* t 25/1. … 25/2. *W wh* wn'm *Q* DMTH HWY prhš … 25/3. … W-š 25/4. 'pr HMRA … ASR-t OLYN … 25/5.*HYT* YW 25/6.W bg š *hypwhr* …

26. … prhš OL 26/1. wryhrm šhypwh]r hštrstn OLYN … HYTY-t 26/2. W skn MLKA AYK YDOH-t AYK whyn'm 26/3-4 … 26/5. MNW *O* LH-w drwzny … nhwšt 26/6. pty y'ztn W LN … TWB pty 'ry' n-hštr … 26/7-8. …

27. … NPŠH … 27/1. … nhwšt … MNW … 27/2. OL *Y* N QYM-t LH-w KTŠW-m … 27/3-4. … 27/5. … RB-'n W '*z*' tn W ktkh *wtwyn*.. MNW 27/6. msyšt W prtr HWH-nt ptgm ŠLHW-m 27/7-8. …

28. … 'ry' n-hštr W 28/1. *'n 'ry* 'n-hštr msyšt hwtwy W dyhpty *Y* NTN-t hym 28/2-3. … 28/4.YBO-t 'd *y* n … 28/5. twm MH LN BDA 'rthštr MLKYN MLKA … 28/6. …

29. … MLKYN MLKA 29/1. … W QLYW hrtw YHW-t HWY-nt 29/2. LHwyn 'K HDy'wr…29/3-4. …29/5.… MH 'ry' n-hštr… 29/6. … W-šn wyšry ZK znk OBD-t AYK 29/7. LN MN … 29/8. …

30. AYŠ AYTY MNW MN šhypwhr MLKA r'štstr W pty 30/1. y'ztn … 30/2. … 30/3. … AYK … *L* H-w hyp YMLLW-t 30/4. MH LN KN k'mywt …

31. … MNW 31/1. y'ztn … HWH-d … y'ztn 31/2. … 31/3. … r'm W wyšthw HHSNt *n W* prmytn 31/4. W AYK M *N* šhypwhr … 31/5. r'šts *tr*… 31/6. … 31/7. …W wyšthw … hwnsnd YHWH-nt 31/8. 'K …

32. … OBD-t W š'ywt HWYndy 'dynš LN MN NPŠH … 32/1. … MH 'ry' n-hštr 32/2. LHwmn KN k'mywt AYK LHw rnz W 'bgm 32/3.MH LHwyn ALHYN … pwšt 32/4. MH y'ztn B hštr … 32/3. … 'g' t y'ztn B hštr …

33. … pty r'mstr W wyšthw HQHYMW-d 33/1. 'K hštrdry *YDOH AYK* … 33/2. *AYŠ AYTY* MN LN pty y'ztn r'štstr W prtr 33/3. W krtknystr HWY-ndy 'km 'ry' nhštr MN LN 33/4. ptyr'mstr … 33/5. … W..wn'n W dwšmnyn 33/6. ptyshw … LH-w 'ws hyp YMLLW … AYK hštr 33/7. W ptykws … HWY-t

34. hštr HHSN-tn W prmytn 34/1. W MN hrkpty … 34/2. …W prtw'n OLYN ptgm W 34/3. ptyshw KN HYT-t AYK 34/4. LN hštrdry W BRBYTA W RBA W 'z' t 34/5. … AYK-mn LKM ALHA 34/6. pty zk SB[W] … OBDW-t 34/7. 'K LKM ALHYN MN hsynk PNH …

35. …šwgwn ZK MH … LKM ALHYN 35/1. ptgm HYT-t … 35/2. …35/3. … W krtknystr HWY-ndy LH-w pty hštr-hwtwypy HQHYMW-d 35/4. … W RBA … 35/5. … 35/6. y'ztn whykr 'dyn 'sktr YMOAH-t W 'ry' n-hštr 35/7. 'dyn drw *y* štstr W NTR-t …

(٣٦) ... [illegible]

(٣٧) [illegible]

(٣٨) [illegible]

(٣٩) ... [illegible]

(٤٠) ... [illegible]

(٤١) [illegible]

(٤٢) [illegible]

(٤٣) ... [illegible]

36. … 36/1. ZK MNW pty y'ztn r'št … 36/2. *hw* nr'wnt HWY-t 36/3. AYK HN *y'* ztn GDH W hštr-h *wtwyp* y 36/4. OL twhm MH s' *s* nkn YNTN-t … 36/5. … 36/7. ŠMH hmk hštr … OBD-t

37. AHRN-tn AYŠ hmygwnk LA YHW-t … 37/1. y'ztn prksywt HWY-t … 37/2. prznkpy W NPŠH … *'ry'n* hštr 37/3. 'stnbk … 37/4. … 37/5. ABY-tr W … 37/6. … 'sktr …

38. W hšt*r* drn BRB *YT-'n* … W 'z' tn … 38/1. W ktkhwtwyn … ptgm ŠLHW-m AYK 38/2. hsyn *k*… pwty hštr 38/2. hrtlyn … nhwšt pty y'ztn MLYA 38/3. … hštr W hmk hštr MLYA … 38/4. … 38/5. … prmytn W dwšmnyn ptyshw YNTN-tn

39. … W hštrdrn W BRBYT-'n … 39/1. RB-'n W 'z' tn] p'rsn W prtw'n BATRŠ… 39/2. … ptyshw KN HYT-t AYK 39/3. *A* YDOH-m AYK 'km MN … 39/4. BRBYT-'n 'km B 'ry' n-hštr W 39/5. hmk hštr AYŠ …39/6-7. … 39/8. ALHA msyšt W prtr HWY-t W hštr *hwtwypy*

40. … ALHYN nywng W ny'pktr 40/1. … 40/2. gtw MH y'ztn YNTN-t … HWH-d 40/3. W HN prškrt *z* mn hštr HHSNW … W prmywt 40/4. …W hštr š't YHWH-d 40/5. BATR LN pty pwšt W ŠMH MH 40/6-8. … 40/9. … W 'špty W šyrkmpy HQHYMW-nt

41. W kwšn MLKA … W 41/1. hwrzmn MLKA W z'm … pty 41/2. W pgrymbk … sdy … h'rwnyk 41/3. š*y*kn W *p* ' k … mhym'n … byrw'n … 's *p* ndwrtn 41/4. M *L* KA W r'zwrt MLKA W pndplnk 41/5. MLKAW mkwrn MLKA …. 41/6. … 41/7. MLKA W 'mrw

42. lhmyšn MLKA W 'mrw 'pgrn' n *MLKA* 42/2. … nppt *y* 42/3. … s'trp 42/4. dwnb'wntš W … spwlšn h*wt*wy 42/5-7. …42/8. W wry *hr* m … mwškn … 42/9. … w pwr'smn mwkn hwtwy w b'ty 42/10. zwrdtšn hwtwy W … 42/11. … 42/12. … hwtwy W m'lwk 'štbwnn 42/13. …

43. … pdys MH … 43/1. … *Y* BOH *m* … 43/2. … 43/3. … nyp'k … TROA 43/4-6. … 43/7. … OL OBDKp *y* W spsy MH L *N* ATYH-nt.

نمونه‌هایی از سفالینه های نسا

(Nisa)

شماره‌ی : ٤٥

زمان : ۸۲ پ . م.

حرف نویسی :

1. MN ’rtbwnkn MN
2. KRMA ’wzbry
3. B HTA(= ZNH) HMR
4. mry 18
5. HNOL-t OL ŠNT
6. 166
7. HYTY
8. ’spšk
9. mdwbr .

آوا نویسی :

1. až artabānukān až
2. raz ōžbar
3. andar xum (= im) may
4. mar 18
5. āwurt ō sāl
6. 166
7. ānīt
8. aspišak
9. maybar.

برگردان :

۱. از (= بوسیله ی) اردواگان از ۲. بر (= محصول) رز ۳. اندر این خم می ٤. هیجده مر (= هیجده مرمی) ۵. آورده شد به سال ٦. ١٦٦ ۷. تحویل داد ۸. اسپیشک ۹. می بر.

شماره‌ی ۷۶:

زمان: ۶۷ پ.م

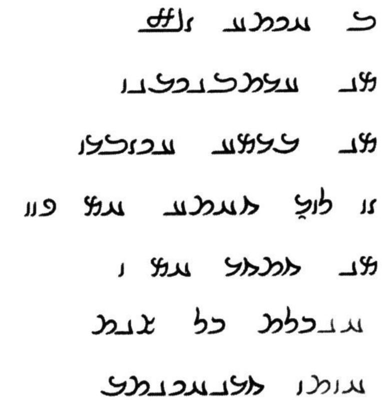

(۱)
(۲)
(۳)
(٤)
(٥)
(٦)
(۷)

حرف نویسی :

1. B HWTA ZNH
2. MN ’rtbnwkny
3. MN KRMA ’wzbry
4. ZY LYD PHTA HM 22
5. MN ptpr Hm I
6. *HN* OL-t OL ŠNT 181
7. *HYT* Y prnhwntk...

برگردان :

۱. اندر این خم
۳-۲. از[سوی] اردوانگان ، از برِ رز
۵-۴. متعلق به ساتراپ ، بیست و سه مرمی
۶. آورده شد به سال ۱۸۱ .
۷. تحویل داد فرخنده.

آوا نویسی :

1. andar xum im
2. až artabānukān
3. až raz ōžbar
4. čē LYD xšahrap may mar 22
5. až patpar may mar 1
6. āwurt ō sāl 181
7. ānīt farn - xwantak.

شماره‌ی ۷۹:
زمان: ۶۷ پ.م

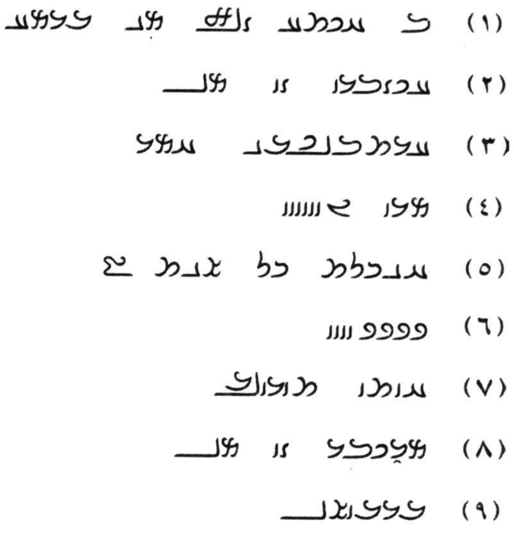

حرف نویسی :

1. B HWTA ZNH MN KRMA
2. ’wzbry ZY MN
3. ’rtbnwkn HMR
4. mry 16
5. HNOL-t OL ŠNT 100
6. 84
7. HYTY tyrynk
8. mdwbr ZY MN
9. krkyšn

برگردان :

۱. اندر این خم از رز
۲. بر (= محصول رز) ، از
۳. اردوانگان ، از می
۴. شانزده مر
۵. آورده شد به سال صد و
۶. هشتاد و چهار.
۷. تحویل داد تیرنکِ
۸. می بر ، از
۹. کرکشان .

آوا نویسی:

1. andar xum im až raz
2. ōžbar če až
3. artabānukān may
4. mar 16
5. ānīt ō sāl 100
6. 84
7. āwurt tīrēnak
8. maybar če až
9. karkišān

شماره‌ی : ۱۵۳.
زمان : ۷۰ پ .م .

حرف نویسی :

(۱)
(۲)
(۳)
(٤)

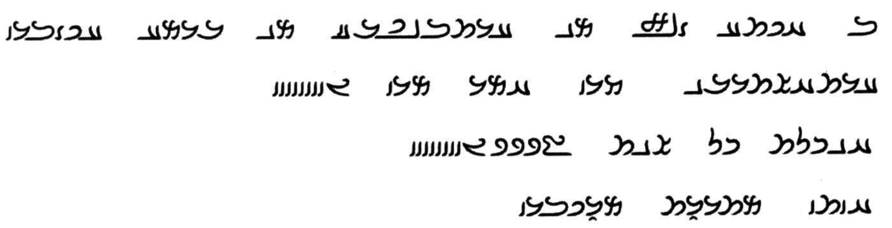

1. B HWTA ZNH MN ' rtbnwkny MN KRMA 'wzbry
2. 'rthštrkn QRY HMR mry 18
3. HNOL-t OL ŠNT 178
4. HYTY mtrdt mdwbry.

برگردان :

۱. اندر این خُم از [سوی] اردوانگان ، از بر (= محصول) رز
۲. معروف به اردشیرگان هیجده مر می
۳. آورده شد به سال ۱۷۸
٤. تحویل داد مهرداد می بر.

آوا نویسی :

1. andar xum im až artabānukān až raz ōžbar
2. artaxšahrakān xrušt may mar 18
3. āwurt ō sāl 178
4. ānīt mihrdāt maybar.

شماره‌ی : ۱۶۰

زمان : ۵۷ پ . م .

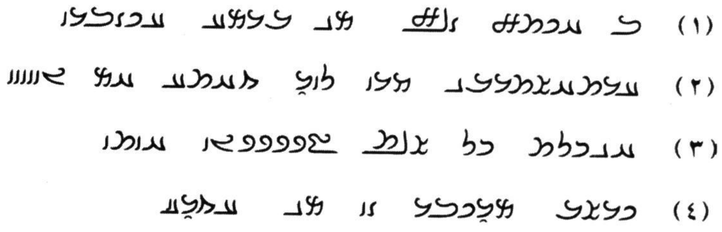

حرف نویسی :

1. B HWTH ZNH MN KRMA ' wzb(ry)
2. (') rth(štrkn) QRY LYD PHTA Hm 15
3. HNOL-t OL ŠNT 191 HYTY
4. wršk mdwbr ZY MN 'pdny.

آوا نویسی :

1. andar xum im až raz ōžbar
2. artaxšahrakān xrušt xšahrap may mar 15
3. āwurt ō sāl 191, ānīt
4. waršak maybar čē až āpādān.

برگردان :

۱. اندر این خم ، از بر رز
۲. معروف به ساتراب اردشیرگان پانزده مرمی
۳. آورده شد به سال ۱۹۱ . تحویل داد
٤. ورشک می بر از آپادانا.

شماره‌ی : ۱۸۵

زمان : ۹۰ پ . م .

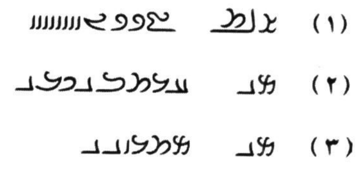

حرف نویسی :

1. ŠNT 158
2. MN 'rtbnwkn
3. MN mtrynn .

آوا نویسی :

1. sāl 158
2. až artabānukān
3. až mihrēnān .

برگردان :

۱. سال ۱۵۸
۲. از اردوانگان
۳. از مهرانان .

شماره‌ی : ۱۹۹
زمان : ۷۰ پ . م .

حرف نویسی :

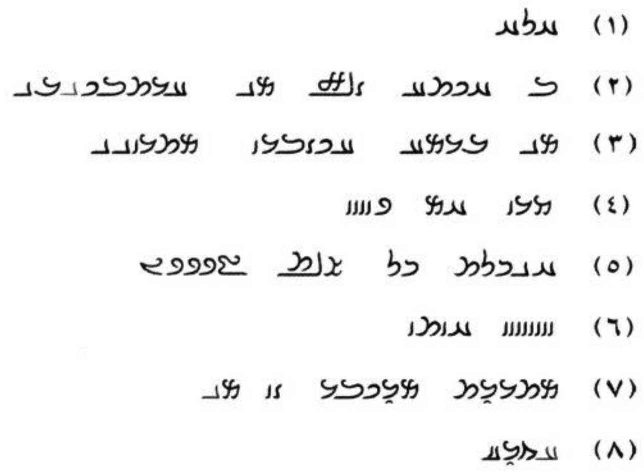

1. HLH
2. B HWTA ZNH MN ’rtbw*n*kn
3. MN KRMA ’wzbry mtrynn
4. QRY Hm 24
5. HNOL-t OL ŠNT 170
6. 8 HYTY
7. mtrdt mdwbr ZY M *N*
8. ’ pdny

آوا نویسی :

1. (wi)tiršbag 2. xum im až artabānukān
3. až raz ōžbar mihrēnān 4. xrušt may mar 24
5. āwurt ō sāl 170 6. 8 (= 178) ānīt 7. mihrdāt
maybar čē až 8. āpādān

برگردان :

۱. مِی ۲. اندر این خم از (=این می اندر این خم بوسیله) اردوانگان ۳. از محصول رز (= تاکستان) معروف به مهرانان ۴. ۲٤ مرمی ۵. آورده شد به سال ۱۷۸ . ٦. تحویل داد ۷. مهرداد می بر از ۸. آپادانا.

شماره‌ی : ۲۲۱.

زمان : ۸۹ پ . م.

(۱) 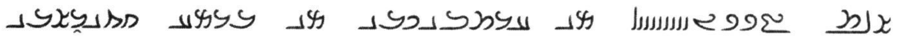

حرف نویسی :

1. ŠNT 159 MN 'rtbnwkn MN KRMA spndškn

آوا نویسی :

1. sāl 159 až artabānukān až raz spandiškān

برگردان :

۱. سال ۱۵۹ از (= بوسیله‌ی) اردوانگان ، از |محصول | |معروف| به اسپندیشکان .

شماره‌ی : ۳۰۲

زمان : ٦۹ پ . م .

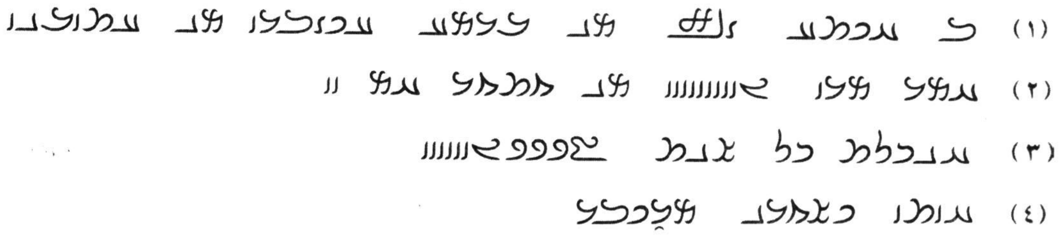

حرف نویسی :

1. B HWTH ZNH MN KRMA 'wzbry MN 'tykny
1. HMR mry 19 MN ptpr Hm 2
2. HNOL-t OL ŠNT 171 HYTY
3. wšp(rn) mdwbr ZY MN 'pdny

آوا نویسی :

1. andar xum im až raz ōžbar až ātēkān
2. may mar 19 až patpar may mar 2
3. āwurt ō sāl 171 ānīt
4. wišparan maybar čē až āpādān.

برگردان :

۱. اندر این خم ، از بر (= محصول) رز از آتکان
۲. نوزده مرمی ، از اندوخته ی می ، دو مر
۳. آورده شد به سال ۱۷۱ .
٤. تحویل داد ویشپرن می بر.

شماره‌ی : ۳۰۴
زمان : ۶۸ پ . م

(۱)
(۲)
(۳)
(٤)

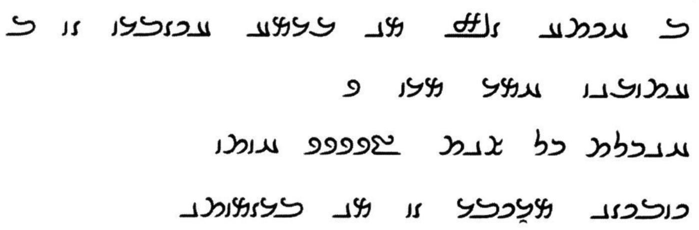

حرف نویسی:

1. B HWTA ZNH MN *KRMA* ' wz*bry ZY B*
2. 'tykny HMR mry 20
3. HNOL-t OL ŠNT 180 *HYTY*
4. wybwzn mdwbr ZY MN *brzmytn*

برگردان :

۱. اندر این خم ، از بر رز که اندر
۲. آتیکان [است] ، بیست مرمی
۳. آورده شد به سال ۱۸۰ . تحویل داد
٤. وای بخت از برزمیتان .

آوا نویسی :

1. andar xum im až raz ōžbar čē andar
2. atīkān may mar 20
3. āwurt ō sāl 180 , ānīt
4. wāybōžn maybar čē až barzmētan .

نمونه هایی از سفالینه های نسا
(Nisa)

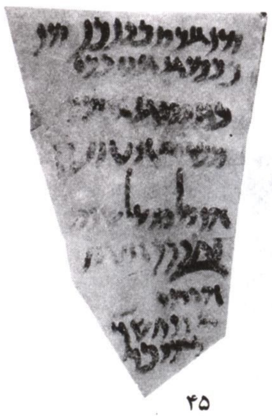
۴۵

۷۶

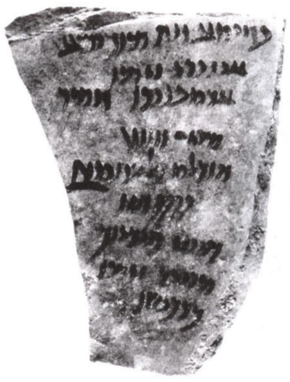
۷۹

۱۵۳

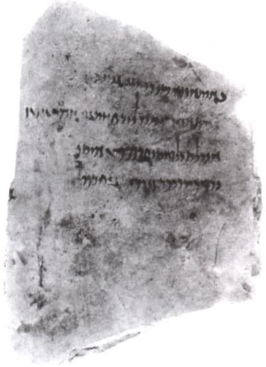
۱۶۰

۱۸۵

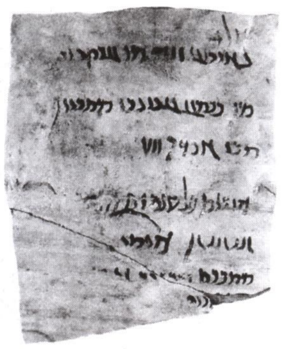
۱۹۹

۲۲۱

۳۰۲

۳۰۴

نک : Diakanoff , M & A. livshits: 1976, Vol.II. Plates 1

چرم نبشته ی اورامان.

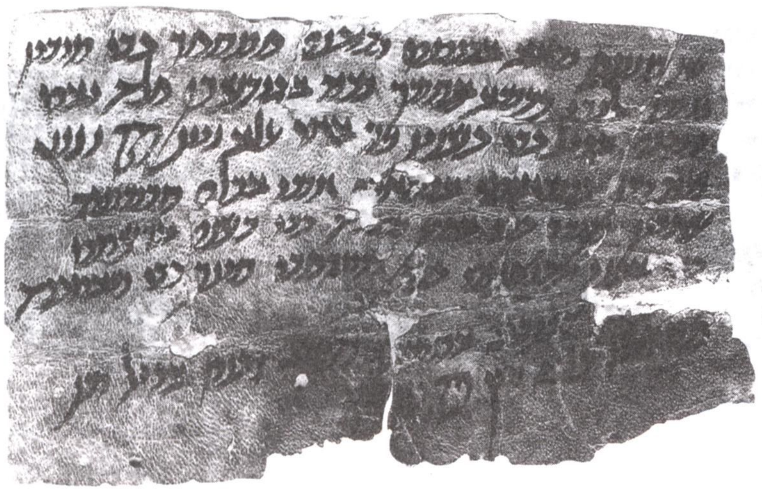

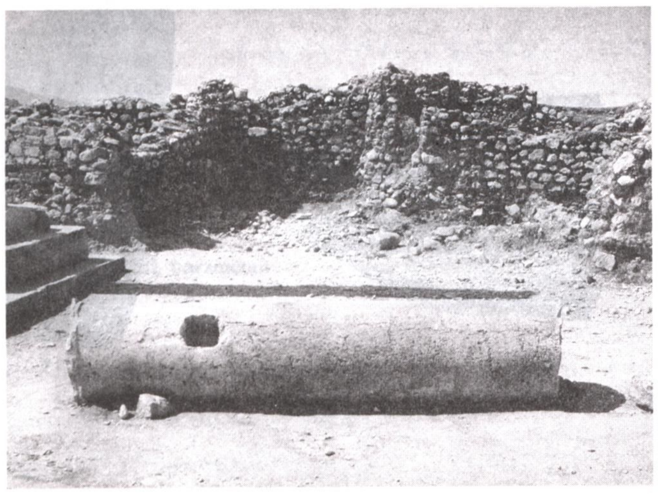

کتیبه ی شاپور بیشاپور.

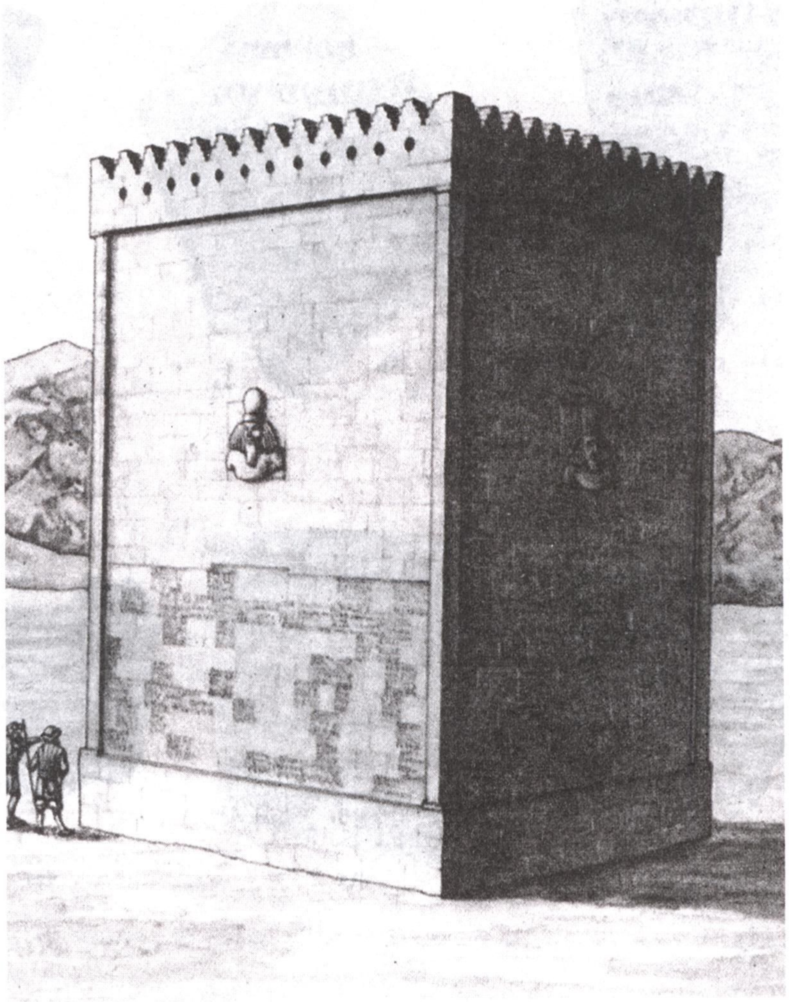

برج پایکولی (عراق).

اردشیر نقش رستم (ANRm)

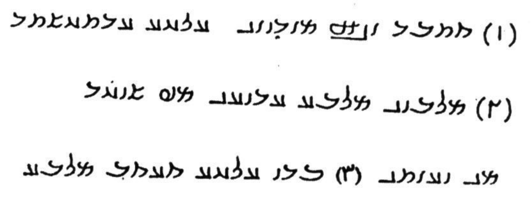

نک: Herzfeld, E: 1924, P.85.

شاپور نقش رجب (ŠNRb)

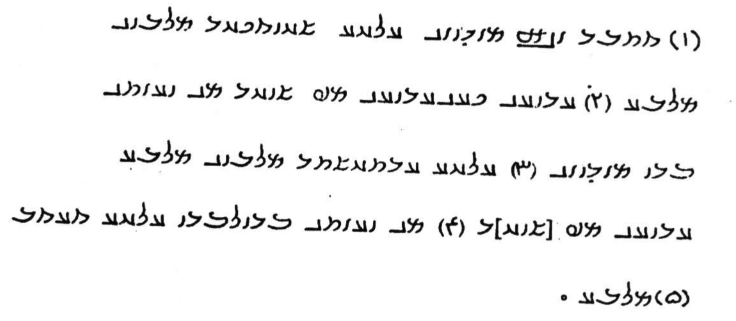

نک: Herzfeld, E: 1924, P.86.

شاپور حاجی آباد (ŠH)

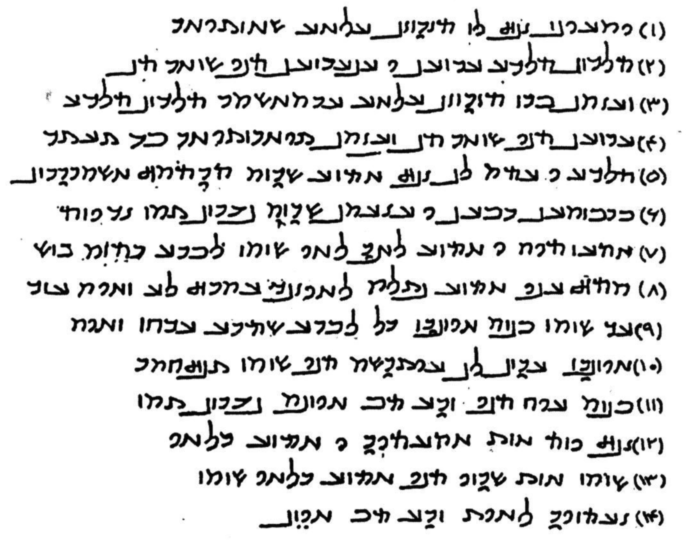

نک: Nyberg, H.S: 1964, P.122.

شاپور بیشاپور (ŠVŠ)

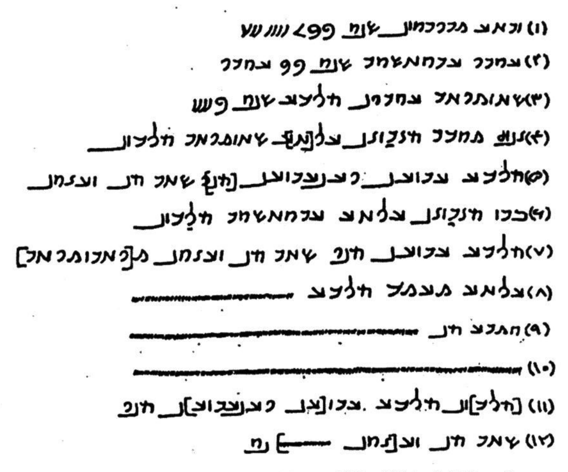

نک: Nyberg, H.S: 1964, P.125.

شاپور تنگ براقی (ŠTBq)

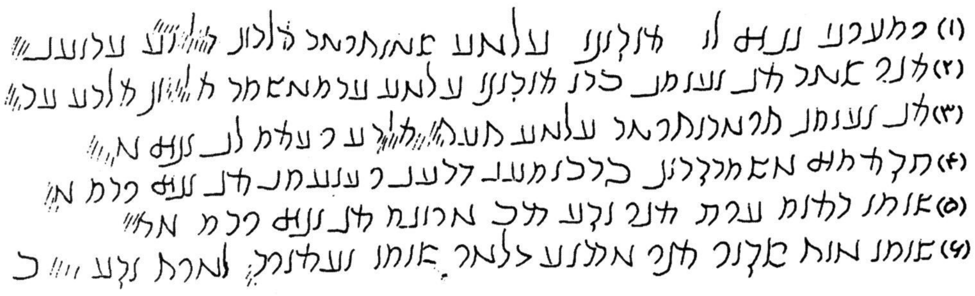

Gropp , G : 1969, P.234. :نک

هرکول عراق (HRI)

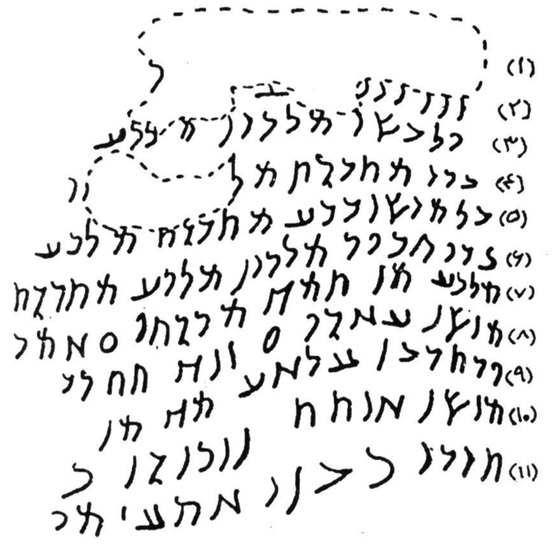

Morano , E : 1990, P.236. :نک

هرمزد نقش رستم (HNRm)

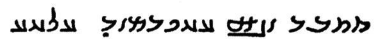

Herzfeld , E: 1924,P.85.:نک

چرم نبشته‌ی اورامان (AW)

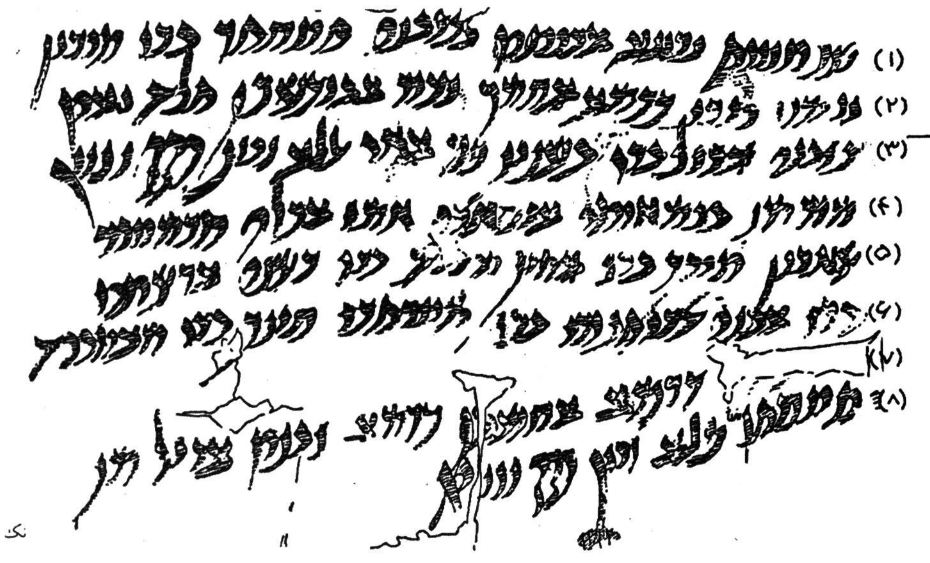

Herzfeld , E: 1924, P.83 :نک

کال چنگال (KJI)

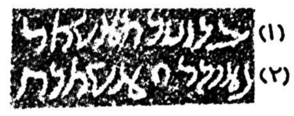

نک : رضایی ، جمال : ۱۳۳۰ ، ص ۷.

[illegible]

[illegible] (۱۰) [illegible]

(۱۱) [illegible]

(۱۲) [illegible] (۱۳) [illegible]

(۱۴) [illegible] (۱۵) [illegible]

(۱۶) [illegible] (۱۷) [illegible] (۱۸) [illegible] (۱۹) [illegible]

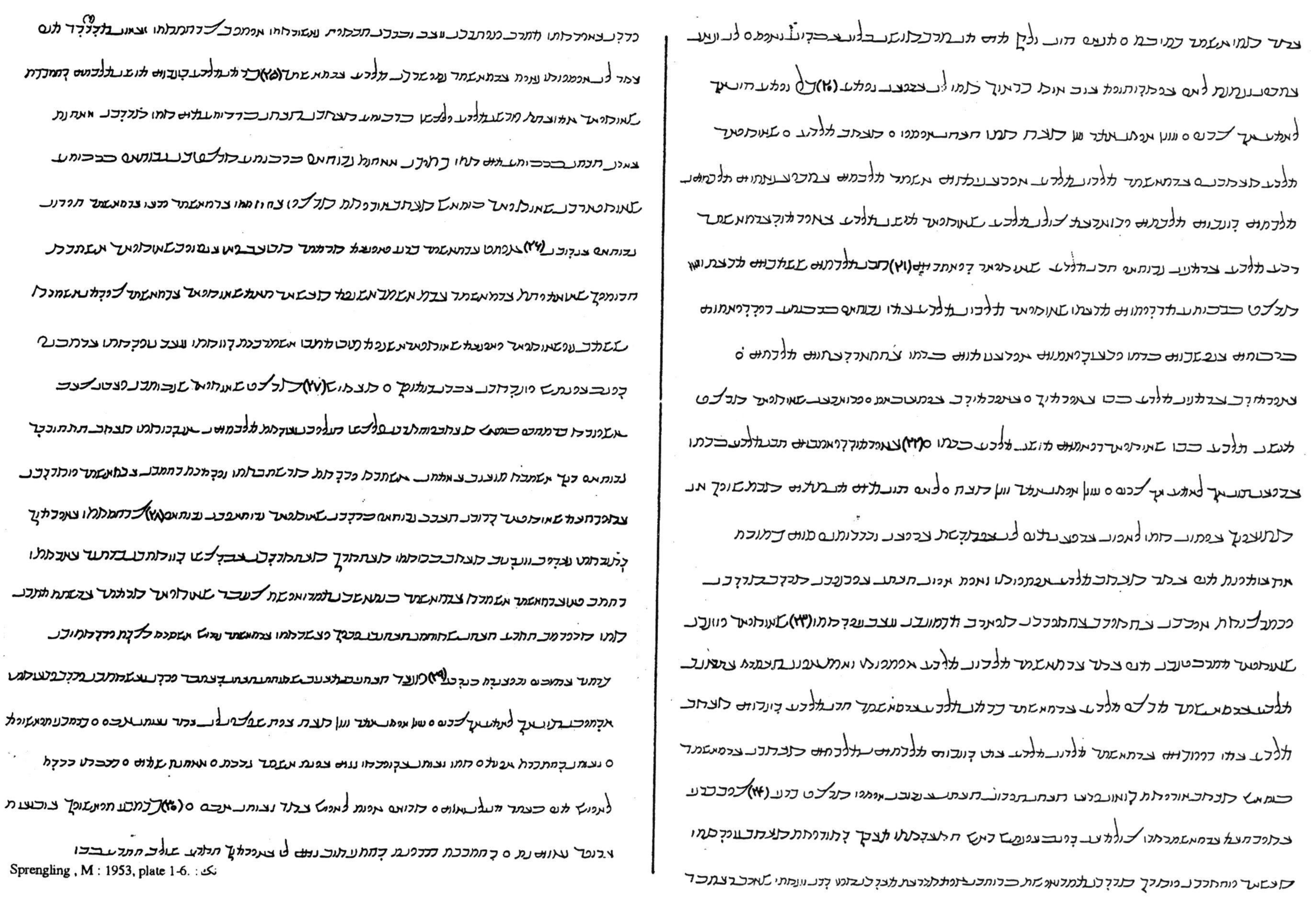

Sprengling , M : 1953, plate 1-6. :نک

نرسه پایکولی (NPi)

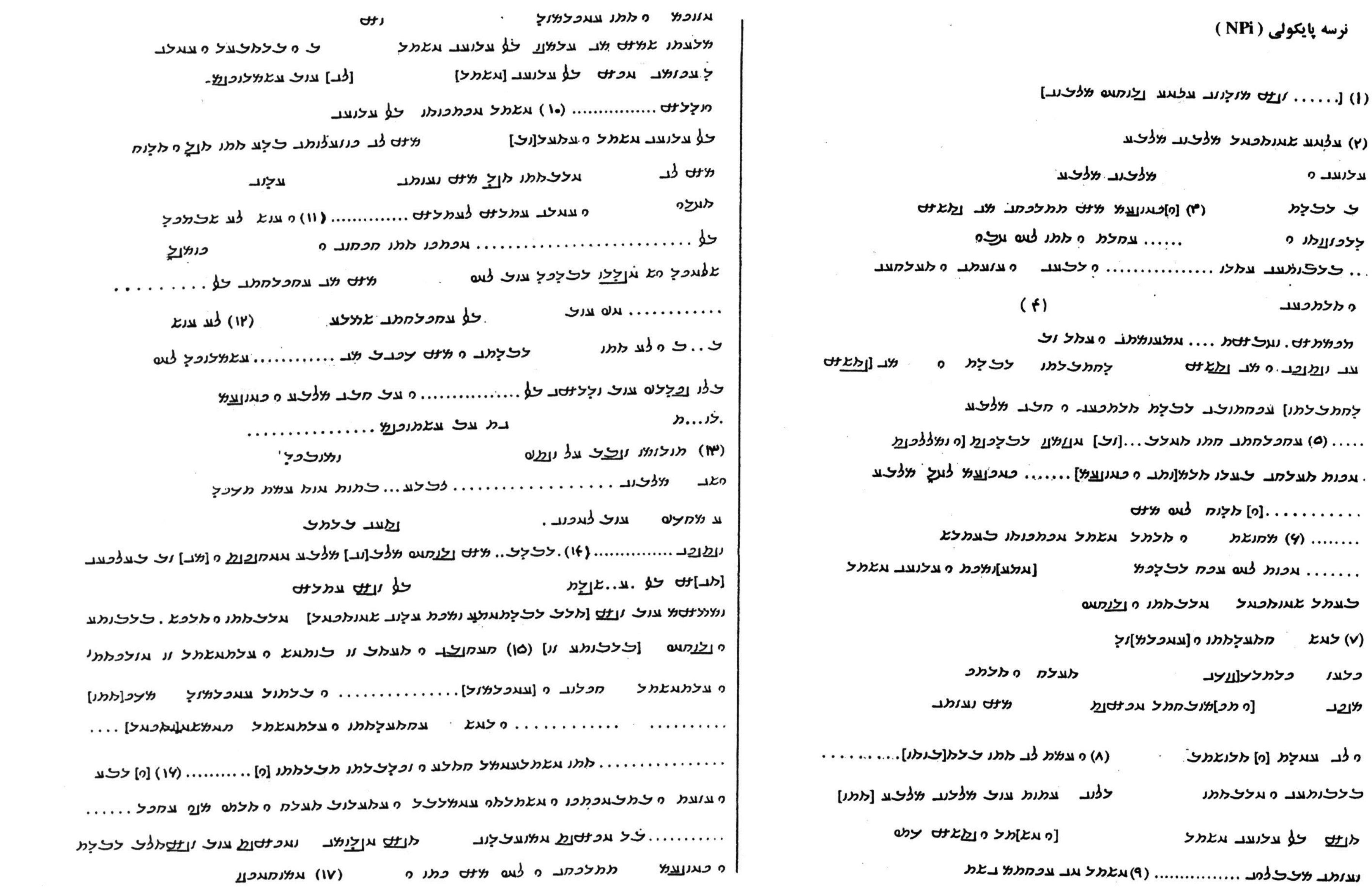

[illegible]
[illegible]
[illegible]
..... (۱۸) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (۱۹) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ... (۲۰)
[illegible]
[illegible] (۲۱)
[illegible]
[illegible] ..... [illegible]
[illegible] (۲۲)
[illegible]
[illegible] (۲۳)
[illegible]
...... [illegible] ....
[illegible] (۲۴)
[illegible]
[illegible] .... [illegible]
[illegible] (۲۵)
[illegible]
[illegible] ..... [illegible] .... [illegible]

.... [illegible] (۲۶)
[illegible]
[illegible]
[illegible] ..... [illegible] (۲۷)
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (۲۸)
[illegible]
[illegible] ....
[illegible]
[illegible] (۲۹)
[illegible]
[illegible]
[illegible] ..... [illegible]
[illegible] (۳۰)
..[illegible] ... [illegible]
[illegible]
[illegible] (۳۱)
[illegible]
[illegible]
[illegible] (۳۲) [illegible]
... [illegible]
[illegible]
[illegible]

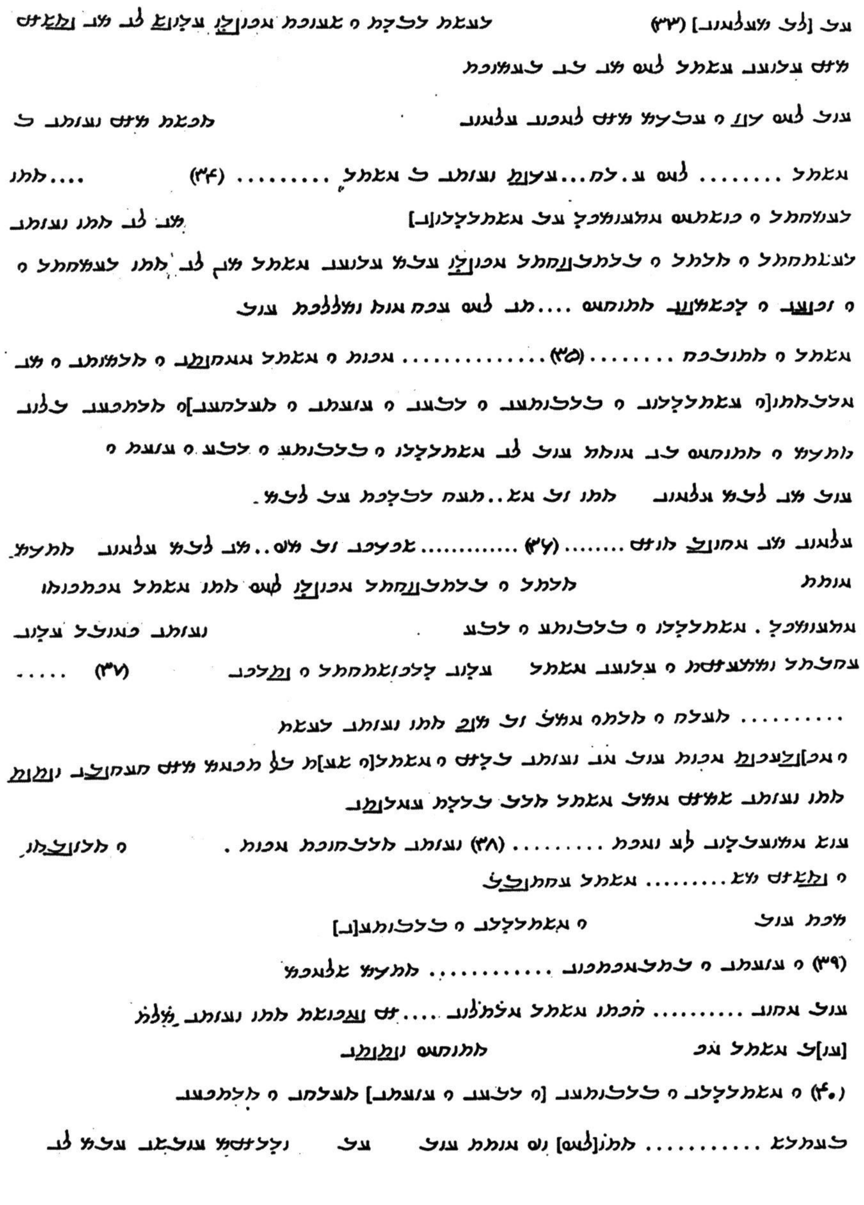

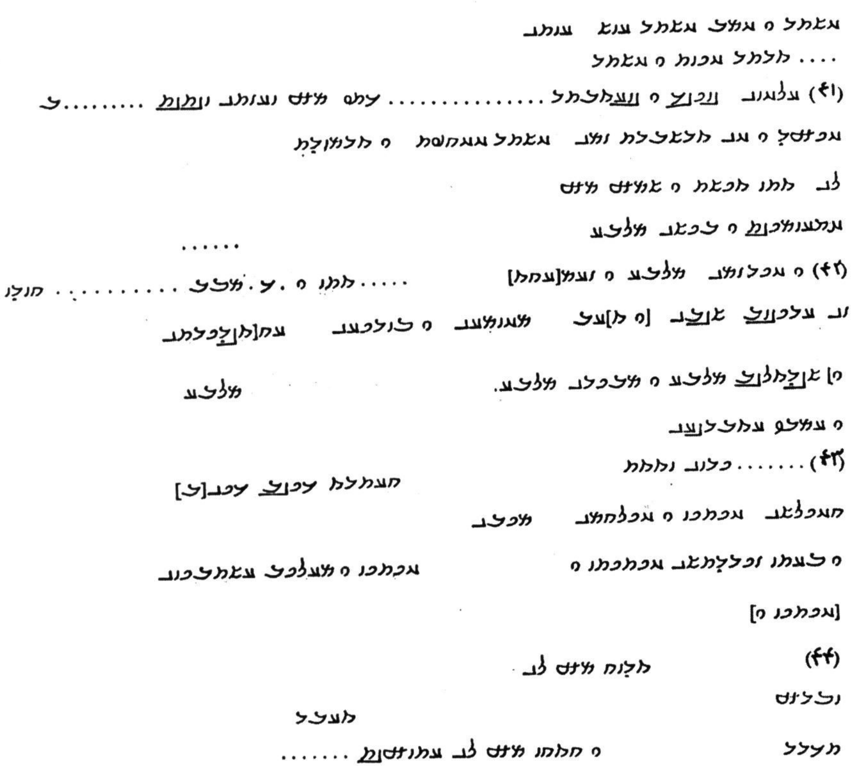

Herzfeld , E: 1924, PP.94-118 :نک

کتابنامه

الف.لاتین :

1. An historical Atlas of Islam :1981, edit : w.c.Brice , Leiden.

2.Bivar, A.D.H: 1967, "A Parthian Amulet", BSOAS.30, P.517.

3.Chaumont, M.L: 1975, "Etas vassaux dans l´empire des premiers sassanides, ACTA Iranica, d[me] series (Monument H.S.Nyberg), Teheran.liege.

4. Diakanoff, M & A. Livshits: 1976, Parthian economic documents from Nisa, Plate 1 & texts 1 , Ed Mackenzie, Vol.II, London.

5. Empires Perses: 1999 (dossiers Archeologie), N 243. Paris.

6. Gignoux, Ph:1971, " La liste des provinces de l'eran dans les inscriptions de šābuhr et de kirdīr" , Acta Antiqua , Vol.19.PP.83-94.

7. Gignoux, Ph: 1972, Glossaire des inscriptions Pehlevies ET Parthes, London.

8. Ghilain, A: 1939, Essai sur la langue Parthes, Louvain.

9. Ghirshman , R : 1950 , " un bas-relief d´Artaban V avec inscription en Pehlvi arsssacide " , Monuments et Memoires Acad´emie des inscriptions et Belles-lettres , PP.97-107.

10. Gropp , G : 1969 , " Einige neuentdeckte inschriften aus sasanidscher zeit " , Altiranische funde und forschungen , PP.229-262 , Berlin.

11. Henning, W.B: 1953, "A new Parthian inscription", JRAS, PP.132-6

12. Herzfeld, E: 1924, Paikuli, vol.I-II, Berlin.

13. Humbach, H & P.O.SkjaervØ: 1978-83, The Sassanian inscription of Paikuli, vol.I-III, Wiesbaden.

14. Koch, H: 1990, A hoard of coins from eastern Parthia, New York.

15. Maricq , A: 1958 ,"Res Gestae divi Saporis" , Syria , Vol.35.PP.295-360

16. Morano, E: 1990, "contributi all ´interpretazione dalla bilingue Greco-Partica della ´eracle di Seleucia", Proceedinges of the first European conference of Iranian studies, 2 vol.Rome.

17. Nyberg , H.S : 1923 , " The Pahlavi documentfrom Avromān " , le monde oriental , vol.xvII , fasc :2-3,PP.182-233.

18. Nyberg, H.S: 1946, "Quelques inscriptions antiques decouverted recementen Georgie", Eranos (Acta Philologica suecana a vilelmo lundstorm condita), vol.XLIV, PP.228-243.

19. Nyberg, H.S: 1964, 1974, A Manual of Pahlavi, vol.I-II.Wiesbaden.

20. Sellwood, D.G: 1980, an introduction to the coinage of Parthia, 2nd .ed.London.

21. Sprengling, M: 1953, Third century Iran (sapor and kartir), or .inst .un .of .Chicago.

22. The land of kings: 1971, Tehran.

23. WWW.Parthia.com. (Yahoo)

ب. فارسی :

۱- ابوالقاسمی ، محسن : ۱۳۷۶ ، راهنمای زبان‌های باستانی ایران ،تهران : سمت

۲- ارانسکی ، ی . م : ۱۳۷۸ ، زبانهای ایرانی ، ترجمه علی اشرف صادقی ، تهران : سخن.

۳- اکبرزاده ، داریوش : ۱۳۸۱ ، کتیبه‌های پهلوی ، تهران : پازینه .

۴- اکبرزاده ، داریوش : ۱۳۸۲ ، "معرفی یک کتیبه‌ی گمنام"، مجموعه مقالات مطالعات ایران و اسلام ، زیر چاپ.

۵- اکبرزاده ، داریوش : ۱۳۸۲ ، "آذربیخت و آذربیز"، مجموعه مقالات مطالعات ایران و اسلام ، زیر چاپ.

۶- بیات ، عزیزالله : ۱۳۴۶" پیکره‌های زمان اشکانیان در کرمانشاه "بررسی‌های تاریخی ، ج ۲ ، شماره یک .

۷- بیانی ، ملکزاده : ۱۳۳۴" دو گنجینه‌ی سکه‌ی اشکانی در موزه ایران باستان" گزارش‌های باستان شناسی ، ج سوم .

۸- تفضلی ، احمد :۱۳۷۶ ، تاریخ ادبیات ایران پیش از اسلام ، به کوشش ژاله آموزگار ، تهران : سخن.

۹- حسن خانی ، مریم : ۱۳۸۲ ، "طراحی فونت خط زبان های باستانی ایران" ، مجموعه مقالات مطالعات ایران و اسلام، زیر چاپ .

۱۰- دریایی ، تورج : ۱۳۸۲ ، تاریخ و فرهنگ ساسانی ، ترجمه مهرداد قدرت دیزجی ، تهران : ققنوس.

۱۱- رضایی باغ بیدی ،حسن : ۱۳۸۱ ، دستور زبان پارتی (پهلوی اشکانی) ، تهران : فرهنگستان زبان و ادب پارسی .

۱۲- رضایی ، جمال و صادق کیا : ۱۳۲۰" گزارش نوشته‌ها و پیکر های کال چنگال"ایران کوده ، شماره ۱۴، تهران : انجمن ایرانویج .

۱۳- سامی ، علی : ۱۳۳۷ " کتیبه‌ی مهم و تاریخی شاپور اول در نقش رستم " مجله دانشکده ادبیات دانشگاه شیراز، س اول ، ش دوم .

۱۴- سامی ، علی : ۱۳۳۸ " ترجمه کتیبه مهم و مفصل شاپور اول ساسانی در اطراف کعبه زرتشت در نقش رستم " گزارش‌های باستان شناسی ، ج چهارم.

۱۵- شاهنامه فردوسی (نه جلد): ۱۳۸۰ ، تهران :ققنوس .

۱۶- فرای ، ر: ۱۳۶۸ ، میراث باستانی ایران ، ترجمه مسعود رجب نیا ، چ سوم ، تهران : علمی و فرهنگی .

۱۷- فواد سفر و محمد علی مصطفی : ۱۳۷۶ ، هترا (حضرا) شهرخورشید، ترجمه نادرکریمیان سردشتی ، تهران : سازمان میراث فرهنگی .

۱۸- کلیما ، ا : ۱۳۴۸" یادداشتی چند درباره‌ی کتیبه‌ی حاجی آباد" مترجم س. نجم آبادی ، هنر و مردم ، دوره‌ی جدید ، ش ۸۶ و ۸۷.

۱۹- کلیما ، ا : ۱۳۴۸" متن پهلوی اشکانی کتیبه حاجی آباد"مترجم س . نجم آبادی ، هنر و مردم دوره ی جدید ، ش ۸۶ و۸۷.

۲۰- کیا ، صادق : ۱۳۳۱" کتیبه‌ی کال چنگال" مهر ، سال هشتم .

۲۱- گروپ،گ :۱۳۴۸، "کتیبه‌ی اشکانی سر پل ذهاب" باستان شناسی و هنر ایران ، ج ۱ ، ش ۲ .

۲۲- مارکوارت ، ی : ۱۳۷۳ ،ایرانشهر بر مبنای جغرافیای تاریخی موسی خورنی ، ترجمه مریم میر احمدی ، تهران : اطلاعات.

۲۳- مارکوارت ، ژ : ۱۳۶۸ ، وهرود و ارنگ (جستارهایی در جغرافیای اساطیری و تاریخی ایران شرقی) ، ترجمه و اضافات : داود منشی زاده ، تهران : موقوفه دکتر افشار.

۲۴- ماهیار نوابی ، یحیی : ۱۳۶۶ ، کتابشناسی ایران ، جلد هفتم ، تهران : موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی

۲۱- ویسهوفر ، ی : ۱۳۷۷ ، ایران باستان ، ترجمه مرتضی ثاقب فر ، تهران : ققنوس .

۲۲-هرمان.ج: ۱۳۷۳ ، تجدید هنر و تمدن در ایران باستان ، ترجمه مهرداد وحدتی ، تهران : نشر دانشگاهی .

نام نما

آبان ۲۱
آبداخش ۴۴
آپادانا ۶۵ ، ۶۶
آپومیا ۴۲ ، ۴۷ ، ۴۸
آتکان ۶۷
آتورپاتگان ۴۲ ، ۴۵
آدانا ۴۳ ، ۵۰
آذر آناهید ۴۳
آذربهرام ۴۳
آذراردشیر ۱۵
آذران شاه ۱۵
آذرشاپور ۱۵
آرمازی ۲۲
آستاریا ۴۲، ۴۹
آسورستان ۴۲، ۴۳، ۴۵
آسوریا ۴۲ ، ۴۹
آسیا ۴۲ ، ۴۹ ، ۵۰
آفریقا ۴۲ ، ۴۹
آگریپ ۲۳
آناث ۴۲ ، ۴۷
آویل ۲۱
ابرسام اردشیرفر ۴۴
ابرسام شاپور ۴۴
ابرشهر ۴۲ ، ۴۶
ابرنیک ۴۴
ادیابن ۴۴ ، ۴۵
ارابیا ۴۲ ، ۵۰
اران ۴۲ ، ۴۶
اربایستان ۴۲ ، ۴۵
اردشیر ۷،۱۰ ، ۱۱ ، ۱۳ ، ۱۵،۱۶ ، ۱۷، ۲۴،۴۲،۴۳،۴۴،۴۵،۴۷،۶۴،۶۵
اردشیربی فردکان ۴۴
اردشیربیدخش ۴۴
اردشیرسورن ۴۴
اردشیرکارن ۴۴
اردشیرگان ۶۴ ، ۶۵
اردشیروراز ۴۴
اردشیر هشنوم ۴۴
اردوان ۴،۶،۷،۱۹،۴۴
اردوان دماوندی ۴۴
اردوانگان ۶۲ ، ۶۳ ، ۶۴ ، ۶۵ ، ۶۶ ، ۶۷
ارستون ۴۲ ، ۴۸
ارشتات ۲۱
ارشتاد مهران ۴۴
ارشک ۶ ، ۲۰
ارمنستان ۴۲ ، ۴۵
ارمیناژ ۴۲ ، ۴۸
ارنگلیا ۴۲ ، ۴۹
اروپن ۴۲
اسپانیا ۴۲ ، ۴۹
اسپندیشکان ۶۷
اسپورک ۲۴
اسپورک اسپورگان ۴۴
اسپورگان ۴۴ ، ۴۲
اسپیشک ۶۱
استخریاد ۴۳
اسکندریه ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۸
اسمک ۲۱
اسینوس ۴۲ ، ۵۰
الرها ۴۲ ، ۴۹
انزرپوس ۴۳ ، ۵۱
انطاکیه ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۸ ، ۵۱
انیمیردن ۴۳ ، ۵۱
اوتابخت ۴۳
اورامان ۷ ، ۲۱
اورنا ۴۲ ، ۴۸
ایفی فنیا ۴۳ ، ۵۱
ایکوندیا ۱۵
ایگا ۴۳ ، ۵۰ ، ۵۱
بابک ۱۰ ، ۱۱ ، ۱۳ ، ۱۵ ، ۱۶ ، ۲۴ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۴
بابک سپسیردار ۴۴
بابک ویسپورکان ۴۴
بتنان ۴۲ ، ۴۸
بشنین ۲۱
بغداد وردپتیکان ۴۴
بلاسگان ۴۲ ، ۴۶
بلاش ۶ ، ۷ ، ۲۱
بهرام باد هورکان ۴۴
بهرام بغ ۲۰
بهرام گیلان شاه ۴۳
بهنام شاپورهشنوم ۴۴
بوتنیا ۴۲ ، ۴۹
بود ۲۱
بیبالیش ۴۲ ، ۴۷
بیرت ۴۳ ، ۵۲
پاپیش ۴۴
پارت ۶ ، ۷ ، ۸ ، ۲۴ ، ۲۵ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۵ ، ۴۶
پارتان ۴۲ ، ۴۶
پارس ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۴۷

پاسپردپاسپردکان	۴۴	تیرین	۲۱	رخش	۴۴	سپستیا	۴۳ ، ۵۰
پاشهر تهم شاپور	۴۴	جودمرد	۴۴	رستگ	۴۴	ستل	۴۲ ، ۴۸ ، ۴۹
پاشهر ویسپورکان	۴۴	جی	۴۴	رنیپوس	۴۲ ، ۴۷	سرتیاپ	۴۳، ۵۱
پاکور	۲۰	چاچستان	۴۲ ، ۴۷	روتاس	۴۲ ، ۵۰	سریتودشاهموست	۴۴
پامیا	۴۲ ، ۴۹ ، ۵۰	چشمک بانو	۴۳	روددخت	۴۳	سزار	۴۲ ، ۴۸
پتسپاک	۲۱	چشمک نیوشاپور	۴۳	رودک	۴۴	سغد	۴۲ ، ۴۷
پریاک	۴۴	حران	۴۲ ، ۴۹	روم	۶ ، ۲۵ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۵ ، ۴۷ ، ۴۹	سکان شاه	۴۳ ، ۴۴
پریشخوار	۴۲ ، ۴۶	حلب	۴۲ ، ۴۷ ، ۴۸ ، ۴۹	ریشیا	۴۲ ، ۴۹	سکپوس	۴۴
پلاویاس	۴۳ ، ۵۱	حماه	۴۲ ، ۴۸	زاهین	۴۴	سکستان	۴۲ ، ۴۳ ، ۴۶
پندانیا	۴۲ ، ۴۹	خانر	۴۲ ، ۴۸	زروان دادبندگان	۴۴	سلوکیه	۴۲ ، ۴۸
پوهرک مرتینکان	۴۴	خسفرنوگ	۲۳ ، ۲۴ ، ۲۵	زفیرون	۴۳ ، ۵۰	سناتور	۴۳
پیروز	۴۳ ، ۴۴	خواسک	۱۹	زوما	۴۲ ، ۴۸	سوریه	۶ ، ۷ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۷
پیروز شاپور	۴۲ ، ۴۴ ، ۴۷	خورانزیم	۴۳	زیک	۴۴	سوش	۴۲ ، ۴۹
پیروزشاپورشنبیدکان	۴۴	خوزستان	۴۲ ، ۴۳ ، ۴۵ ، ۴۶	زیک زبرکان	۴۴	سیکان	۴۲ ، ۴۵
پیروزکارن	۴۴	داکیا	۴۲ ، ۴۹	زیوه	۲۳ ، ۲۴ ، ۲۵	سیلینوس	۴۳ ، ۵۱
پیشاور	۴۲ ، ۴۶	درن	۴۴	ژرمن	۴۲	شاپور	۷ ، ۱۱ ، ۱۲ ، ۱۳ ، ۱۴ ، ۱۵ ، ۱۶ ، ۲۴ ، ۲۶ ، ۴۲ ،۴۶
تراکیا	۴۲ ، ۴۹	دستگردشاپور	۴۴	ژرمنیا	۴۲ ، ۴۸ ، ۵۰	شاپوربیدخش	۲۴ ، ۴۲
ترسوس	۴۳ ، ۵۰	دورا	۷ ، ۴۲ ، ۴۸	ساترپ	۴۴	شاپوربیژنکان	۴۴
تودینا	۴۳ ، ۵۱	دولیخ	۴۲ ، ۴۸	ساسان	۴۳ ، ۴۴	شاپوردختک	۴۳
توران	۴۲ ، ۴۳ ، ۴۶	دومان	۴۲ ، ۴۸ ، ۴۹	ساسان ارنوکان	۴۴	شاپودریگان	۴۴
تیانک	۴۴	دیکور	۴۲ ، ۴۸	ساسان اندیکان خدای	۴۴	شاپورمهروزینکان	۴۴
تیرک آبین	۲۱	دینیک	۴۴ ، ۴۵	ساسان ساسانکان	۴۴	شمشات	۴۳ ، ۵۰
تیرمهر	۴۴	دیهین وراز	۴۴	ساسان سورن	۴۴	شهرک	۴۴
تیرنک	۶۳	راکوندیا	۴۳ ، ۵۳	سباستیا	۴۳ ، ۵۱ ، ۵۲	شهرکرد	۴۴

شود	۴۲ ، ۴۹	کوپستریا	۴۳ ، ۵۱	مادبغ	۲۱	نرسه اندیکان	۴۴
شورا	۴۲ ، ۴۷	کورکوس	۴۳ ، ۵۱	مارد	۴۴	نرسه بردکان	۴۴
شوش	۷ ، ۱۹	کوشان شهر	۴۲ ، ۴۶	مالوس	۴۳ ، ۵۰	نرسه پیروزکان	۴۴
شیلک	۴۴	کومانادیا	۴۳ ، ۵۱	ماماستیا	۴۳ ، ۵۰	نرسه شاپورگان	۴۴
فارسمان	۲۳ ، ۲۵	کوه قاف	۴۲ ، ۴۶	مانزک	۴۴	نرینیاس	۴۳ ، ۵۱
فرات	۶، ۷، ۴۲، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰	کیروس	۴۲ ، ۴۸	مبوگ رشن	۲۱	نیرکوس	۴۲، ۴۹
فرخنده	۶۲	کیلیکیه	۴۲ ، ۴۳ ، ۴۸ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۵۱	مردودبانو	۴۳	نیریز	۴۴
فردک فردکان	۴۴	گُت	۴۲ ، ۴۷	مرو	۴۲ ، ۴۴ ، ۴۶	نیکوپولیس	۴۲ ، ۴۳ ، ۴۸ ، ۵۱
فریگیا	۴۲ ، ۵۰	گراردشیر	۱۷	مزون شهر	۴۲ ، ۴۷	وارزن	۴۴
فنیقیه	۴۲ ، ۵۰	گرپناه	۲۱	مشیک	۴۲ ، ۴۷	والریانوس	۴۲
فیلپوس	۴۲	گردیانوس	۴۲	مکران	۴۲ ، ۴۶	وای بخت	۶۸
قیصریه	۴۳ ، ۵۱	گرگان	۴۲ ، ۴۶	منبوگ	۴۲ ، ۴۷ ، ۴۸	ورازدخت	۴۳
کاپادوکیه	۴۸،۴۳،۴۲، ۹، ۵۱، ۵۲	گلاتینا	۴۲، ۴۹	مهرانان	۶۵ ، ۶۶	وردبد	۴۴
کاستاپلا	۴۳ ، ۵۱	گندروس	۴۸،۴۲	مهرخواست بریسکان	۴۴	وردک ورازبد	۴۴
کاش	۴۲ ، ۴۶	گندفرآبکان	۴۴	مهرداد	۶، ۷ ، ۲۰ ، ۶۴ ، ۶۶	وردن	۴۴
کتسیوس	۴۳ ، ۵۱	گودرز	۶ ، ۱۸	مهرگ توسرکان	۴۴	وردن ناش پتکان	۴۴
کرتیر	۴۴ ، ۴۶	گودمان	۴۴	مورن	۴۲ ، ۵۰	وروچان	۴۲ ، ۴۴ ، ۴۵ ، ۴۶
کرتیراردوان	۴۴	گوک کارن	۴۴	موستین پولیس	۴۳ ، ۵۱	ولخش	۱۹
کردسروبیدخش	۴۴	گیلمان دماوندی	۴۴	میان رودان	۴۲ ، ۵۰	ولخش بابکان	۴۴
کرکسیا	۴۲ ، ۴۸	گیو	۱۸	میسیا	۴۲ ، ۴۹	ولخش سلوکا ن	۴۴
کرکشان	۶۳	لارندیا	۴۳ ، ۵۳	میشان	۲۰ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۴ ، ۴۵	وه اردشیر	۴۴
کرمان	۴۲ ، ۴۴ ، ۴۶	لوکونیا	۴۲، ۴۹، ۵۲	میون پولیس	۴۳ ، ۵۱	وه اندیوک شاپور	۴۴
کلندروس	۴۳ ، ۵۱	لوکیا	۴۲ ، ۴۹ ، ۵۰	نادوک	۴۴	ویرای	۴۴
کنشرا	۴۲ ، ۴۷	ماد	۶ ، ۴۲ ، ۴۵ ، ۴۶	نرسه	۴۲ ، ۴۴	ویشپرن	۶۷

ویفرد فردکان	۴۴
ویتارساسان	۴۴
هرات	۴۶ ، ۴۲
هرکول	۲۰ ، ۷
هرمزد	۴۳ ، ۱۷ ، ۷
هرمزداردشیر	۴۷ ، ۴۳ ، ۴۲
هرمزددختک	۴۴
هرمزدک	۴۳
همدان	۴۴
همزاسپ	۴۵ ، ۴۴
هندوستان	۴۶ ، ۴۲
هوتوک	۴۴
هوفن	۴۴ ، ۴۳
هوم فریاد	۴۴
یهودیا	۵۰ ، ۴۲
یودمنگان	۲۵ ، ۲۴ ، ۲۳
یزدبد	۴۴

گفتارنما

صفحه

سخن نگارنده ۴
سرگذشت ۶
یادگار نبشته ۷
نمودار الفبا و پیوندها ۹
کتیبه‌ی اردشیر نقش رستم ۱۰
کتیبه‌ی شاپور نقش رجب ۱۱
کتیبه‌ی شاپور حاجی آباد ۱۲
کتیبه‌ی شاپور بیشاپور ۱۴
کتیبه‌ی شاپور تنگ براقی ۱۶
کتیبه‌ی هرمزد نقش رستم ۱۷
کتیبه‌ی کال چنگال ۱۷
کتیبه‌های سر پل ذهاب ۱۸
کتیبه‌ی اردوان شوش ۱۹
کتیبه‌ی برنزی هرکول عراق ۲۰
چرم نبشته‌ی اورامان ۲۱
کتیبه‌ی آرمازی گرجستان ۲۲
کتیبه‌ی شاپور کعبه‌ی زرتشت ۲۶
کتیبه‌ی نرسه پایکولی عراق ۵۳
سفالینه‌های نسا ۶۱
استنساخ ها ۷۱
کتابنامه ۷۹
نام نما ۸۱
فشرده‌ی انگلیسی ۸۵